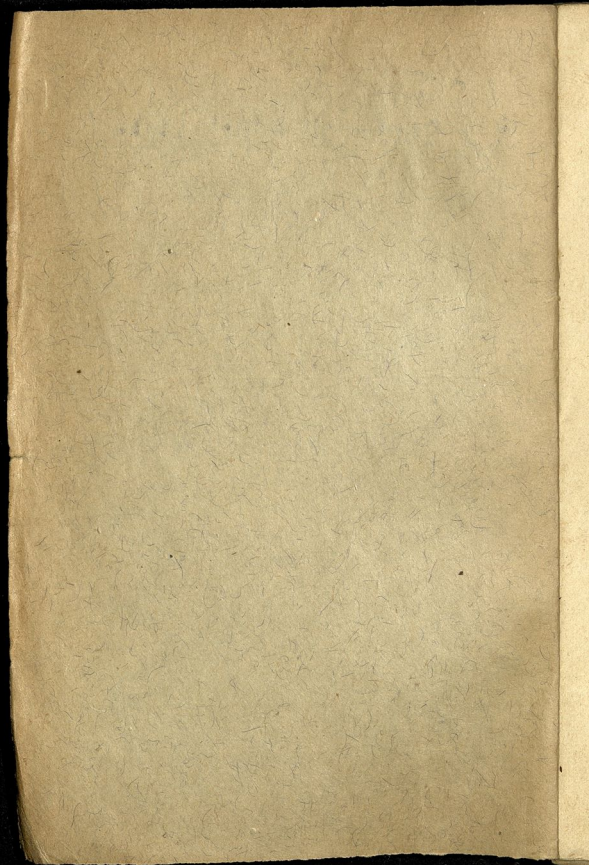

38018

F. D. ...
bibliothek Lalsbach

1909-10.

DIJAŠKI ≡≡≡

ALMANAH

ZA LETO

1909/10.

V LJUBLJANI 1909.

Dupl. coll. ad

VI' 38018 Xf

14. 12. / 49.

Izdala „Eksekutiva slov. narodno-radikalnega dijaštva“.
Uredil Jože Pučnik. — Tisk J. Blasnika nasled. v Ljubljani.

„Dijaški almanah“, katerega izdaja eksekutiva narodno-radikalnega dijaštva zaporedoma sedaj že tretje leto, je zapustil v kratkem času v stremljenju slovenskega dijaštva dobro, hvalevredno sled. Iz poizkusa, v čigar vspešnost še nismo verovali vsi pred dvema letoma, je vznikla trajna, vsakoletna dijaška publikacija. Njena potreba, posebno še smer uredbe, kakor jo pojmuje in izvršuje naša struja, sta danes v našem dijaštvu splošno priznani.

Uredništvo je izkušalo letos izvršiti težko nalogo sledeče: prinesiti najvažnejše podatke po strani študija, podporništva, dijaškega dela in življenja. Za ravno tako važno smo smatrali, podati tovarišem celotno sliko najvažnejšega slovenskega kulturnega vprašanja, našega srednjega šolstva. Vodila nas je pri tem misel, da je treba predvsem pri učeči se mladini delati na to, da bode dodobra poučena o velikih nedostatkih, krivicah in brezbriznosti, ki tlačijo razvoj našega narodnega šolstva in znala tako v življenju zastopati najvažnejše zahteve narodnega napredka s potrebnim vpogledom in zadostno energijo. Največ važnosti smo polagali na to, da bi bil naš almanah verna slika sočasnega stremljenja v naprednem slovenskem dijaštvu, ga po svoje pospeševal in v njem pridobival razumevanja za nove naloge, ki mu jih prinaša kulturni in gospodarski položaj v narodu.

Priznati moramo, da smo bili ravno letos prisiljeni izpustiti oddelek „Jugoslovansko dijaštvo“. Hoteli smo prinesiti enak članek o srbskem kakor lani o hrvatskem dijaštvu, pa vkljub dolgim, pismenim in ustmenim prošnjam na razne osebe in društva nismo dobili do zadnjega termina nobenega prispevka. Ako naj imajo lepo doneči govori na naših slovanskih sestankih vsaj nekaj upravičenosti, je potrebno, da izginejo taki pojavi.

Da je padlo pri važnih stvareh včasih samo par besed, par stavkov, to so krive tehnične težkoče. Tovariše prosimo, da nam označijo vse nedostatke in netočnosti, ki jih bode v prihodnjem letniku odpraviti, od svojih prijateljev ter vseh onih, ki se zanimajo za življenje v dijaštvu, pa še pričakujemo, da razširjajo naš koledar ter nam omogočijo s svojimi nasveti izpopolnitev v prihodnjih letnikih. Slednjič se zahvaljujemo vsem cenj. sodelovnikom za prijazno sodelovanje.

Uredništvo.

PRAGA, meseca avgusta 1909.

KOLEDARIJ, RAZDELITEV
UR, POŠTNE IN KOLK.
PRISTOJBINE, VOJAŠKA
DOLŽNOST itd. ◻ ◻ ◻

1	S	1870 bitka pri Sedanu
2	Č	1807 † franc. pesnik Lebrun-Pindare
3	P	1883 † Iv. S. Turgenjev, 1834 * Ivan Zajc, hrv. komp.
4	S	1852 * Janko Kersnik
5	N	1905 mir med Rusijo in Japonsko
6	P	1905 otvor. I. nar.-rad. shoda v Trstu
7	T	1908 I. shod slov. „Svob. Misli“ v Ljub.
8	S	1841 * češki komponist Ant. Dvořak
9	Č	1828 * Lev Nikolajevič Tolstoj
10	P	1905 odkritje Prešernovega spomen. v Ljubljani
11	S	
12	N	1798 * Ivan Vesel-Koseski
13	P	1903 Nemci nap. v Ptujju skupšč. D. C. M.
14	T	1321 † Dante Alighieri
15	S	1812 požar Moskve
16	Č	
17	P	1906 † Jan Lego, pospeševatelj češko-slovenske vzajemnosti
18	S	
19	N	1808 * Janez Bleiweis-Trsteniški
20	P	1908 † Adamič in Lunder
21	T	1832 † angl. pisatelj Walter Scott
22	S	1792 uveden na Francoskem nov revolucijski koledar, 1895 † Pasteur
23	Č	
24	P	1862 † Anton Martin Slomšek
25	S	1793 druga delitev Poljske
26	N	1860 † Miloš Obrenović
27	P	1540 jezuit. red potrjen od Pavla III.
28	T	1842 * nem. pesnik Rud. Baumbach
29	S	1892 otvoritev novega dež. gledališča v Ljubljani, 1857 * H. Sudermann
30	Č	

8. Mali Šmaren — 28. Václav (na Češkem).

ZAPISKI □□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1871	W	31
1872	W	30
1873	P	30
1874	C	28
1875	S	27
1876	S	26
1877	S	25
1878	S	24
1879	S	23
1880	S	22
1881	S	21
1882	S	20
1883	S	19
1884	S	18
1885	S	17
1886	S	16
1887	S	15
1888	S	14
1889	S	13
1890	S	12
1891	S	11
1892	S	10
1893	S	9
1894	S	8
1895	S	7
1896	S	6
1897	S	5
1898	S	4
1899	S	3
1900	S	2
1901	S	1
1902	S	0
1903	S	0
1904	S	0
1905	S	0
1906	S	0
1907	S	0
1908	S	0
1909	S	0
1910	S	0
1911	S	0
1912	S	0
1913	S	0
1914	S	0
1915	S	0
1916	S	0
1917	S	0
1918	S	0
1919	S	0
1920	S	0
1921	S	0
1922	S	0
1923	S	0
1924	S	0
1925	S	0
1926	S	0
1927	S	0
1928	S	0
1929	S	0
1930	S	0
1931	S	0
1932	S	0
1933	S	0
1934	S	0
1935	S	0
1936	S	0
1937	S	0
1938	S	0
1939	S	0
1940	S	0
1941	S	0
1942	S	0
1943	S	0
1944	S	0
1945	S	0
1946	S	0
1947	S	0
1948	S	0
1949	S	0
1950	S	0
1951	S	0
1952	S	0
1953	S	0
1954	S	0
1955	S	0
1956	S	0
1957	S	0
1958	S	0
1959	S	0
1960	S	0
1961	S	0
1962	S	0
1963	S	0
1964	S	0
1965	S	0
1966	S	0
1967	S	0
1968	S	0
1969	S	0
1970	S	0
1971	S	0
1972	S	0
1973	S	0
1974	S	0
1975	S	0
1976	S	0
1977	S	0
1978	S	0
1979	S	0
1980	S	0
1981	S	0
1982	S	0
1983	S	0
1984	S	0
1985	S	0
1986	S	0
1987	S	0
1988	S	0
1989	S	0
1990	S	0
1991	S	0
1992	S	0
1993	S	0
1994	S	0
1995	S	0
1996	S	0
1997	S	0
1998	S	0
1999	S	0
2000	S	0

1	P	1817 * laški zgodovinar Eug. Alberi
2	S	1839 * slikar Hans Thoma
3	N	1884 † slikar Hans Makart
4	P	1648 Švedje pred Prago
5	T	1813 Franc. na ljub. gradu kapitulirajo
6	S	1905 avstrijska zbornica se izjavi za
7	Č	splošno vol. pravico
8	P	1803 † Vitt. Alfieri, 1669 † Rembrandt
9	S	1813 * komponist Giuseppe Verdi
10	N	1813 * danski pesnik Holger Drachman
11	P	1851 * Simon Rutar, slov. zgodovinar
12	T	1414 Jan Hus nastopi pot v Kostnico
13	S	1424 † Jan Žižka iz Trocnova
14	Č	1809 Schönbr. mir, zač. kralj. Ilirije
15	P	1844 * S. Gregorčič; * Fr. Nietzsche
16	S	1630 † astronom Kepler; 1904 usta-
17	N	novni obč. zbor „Tabora“
18	P	1757 † Réamur; 1869 † S. Jenko
19	T	1813 konec 3dnevne „bitve narodov“
20	S	pri Lipskem; 1855 † Mat. Langus
21	Č	1846 * De Amicis
22	P	1811 * komponist Fr. Liszt
23	S	1851 * franc. dipl. Camille Barrère
24	N	1795 zadnja delitev Poljske
25	P	
26	T	1759 * J. Danton; 1850 * Janez Šubic
27	S	1728 * potovalec James Cook; 1835
28	Č	* Jenko, 1874 * Fr. Ks. Meško
29	P	1783 † franc. fil. in matem. Alembert
30	S	1860 pariško ljudstvo zavzame rotovž
31	N	1817 * Karel Havliček-Borovský

1	P	1517 Luther objavi 95 verskih stavkov
2	T	na cerkvenih vratih v Wittenbergu
3	S	1580 Drake se vrne s pota okoli sveta
4	Č	1847 † komponist Feliks Mendelssohn-
5	P	Bartholdy
6	S	1893 † komponist P. Iljič Čajkovskij;
7	N	1822 † kemik Berthollet
8	P	1620 bitka na Beli gori pri Pragi
9	T	1818 * ruski pisatelj Iv. S. Turgenjev
10	S	1759 * Friedrich Schiller
11	Č	1821 * ruski pis. Fed. M. Dostojevskij
12	P	1809 Francozje odstranijo v Ljubljani
13	S	z vseh poslopij avstr. orla
14	N	1847 † Jos. Jungmann, 1716 † Leibniz
15	P	1671 † češ. pedagog Jan A. Komenský
16	T	1887 † Fran Levstik
17	S	1858 † Owen Robert, angl. socialist
18	Č	
19	P	1828 † komponist Franz Schubert
20	S	1813 * Fran Miklosich
21	N	
22	P	1800 * franc. državnik Jules Bastide
23	T	1747 * baron Žiga Zois
24	S	1906 † Sim. Gregorčič, 1832 * Spinoza
25	Č	1741 v nasledstv. vojni Praga zavzeta
26	P	1800 * Anton Martin Slomšek;
27	S	1855 † Adam Mickiewicz
28	N	1792 * filozof V. Cousin
29	P	1881 † Janez Bleiweis-Trsteniški
30	T	1433 konec husitske vojne

1. Vsi svetniki. — 15. Leopold (na Nižje Avstri-skem).

1	S	1879 atentat na carja Aleks. II.
2	Č	
3	P	1800 * Francè Prešeren
4	S	1798 * L. Galvani, ital. fizik
5	N	1791 † W. A. Mozart; 1880 ustanovni
6	P	obč. zbor češ. „Ustr. Mat. Školske“
7	T	1837 prva železnica na Nemškem
8	S	1864 prosluli Syllabus Pija IX.; 1832
9	Č	* Björnsterne-Björnson
10	P	1818 * češki politik Fr. Rad. Rieger
11	S	1755 * prvi sloven. dramatik, zgodovinar Anton Linhart
12	N	
13	P	1799 * H. Heine, 1881 † A. Šenoa, hr. pes.
14	T	1503 * franc. astronom Nostradamus
15	S	1839 † nem. pisatelj Ign. Fessler
16	Č	1803 * graditelj prve žel. Steffenson
17	P	1770 * L. van Beethoven
18	S	1786 * C. M. v. Weber
19	N	1787 * nem. pisatelj Oton Kotzebue
20	P	1837 * A. Foerster, 1639 * Racine fr. dr.
21	T	1867 v Avstriji vpeljana porotna sodišča za tiskov. in polit. zločine
22	S	
23	Č	
24	P	1798 * Adam Mickiewicz
25	S	1569 † Sebastijan Krelj; 1840 * P. II.
26	N	Čajkovskij
27	P	1571 * astronom Kepler
28	T	1789 prva sl. predst. v ljublj. dež. gled.
29	S	1600 sežgano na ljubljanskem trgu 8
30	Č	voz sloven. protest. knjig
31	P	1882 † franc. državnik Gambetta

1	S	1584 končan tisk Dalmatinove Biblije
2	N	1080 pap. Gregor VII. prepove čitanje
3	P	biblije
4	T	1790 revolucija v avstrij. Nizozemju;
5	S	1797 prva št. „Ljubljanskih novic“
6	Č	1829 † češki zgodovinar in jezikoslov.
7	P	J. Dobrovský, 1844 * St. Skrabec
8	S	1642 † Galilei; 1819 † V. Vodnik
9	N	1856 * Anton Aškerc
10	P	1842 prvi grški narodni shod
11	T	1850 * hrv. pisatelj Evgenij Kumičić
12	S	1887 † Fran Erjavec; 1907 „Prosveta“
13	Č	razširi delokrog po celi Cislajtaniji
14	P	
15	S	1893 začetek t. zv. „Omladin. procesa“
16	N	v Pragi
17	P	1860 * ruski pisatelj A. P. Čehov
18	T	1689 * filozof Ch. Montesquieu
19	S	1789 * ustanovnik filoz. pozitivizma
20	Č	Aug. Comte
21	P	1834 * dr. Jos. Vošnjak
22	S	1561 * angl. filozof Bacon Verulamski;
23	N	* 1788 angl. pesnik lord Byron
24	P	1732 * franc. pisatelj Beaumarchais;
25	T	24. 1852 † pesnik J. Kollár.
26	S	1886 ustanovitev „Akad. podr. družbe
27	Č	sv. Cirila in Metoda v Gradcu
28	P	1718 * filozof J. Schlegl
29	S	1901 † Julij Zeyer, češki pisatelj
30	N	1907 se razpusti zadnji kur. parl. v Avstr.
31	P	1864 odpr. suženjstvo v sev. Ameriki

1	T	1620	začetek protireform. na Češkem
2	S	1595	† komponist Giov. P. Palestrina
3	Č	1758	* Valentin Vodnik
4	P	1815	* J. J. Strossmayer; 1864 potrjena
5	S		pravila „Matiče Slovenske“
6	N	1670	prva slov. gledališka predstava
7	P	1812	* angl. pisatelj Ch. Dickens
8	T	1849	† France Prešeren, 1819 * Ruskin, angl. estetik
9	S	1881	† ruski pisatelj Dostojevskij
10	Č	1837	† ruski pesnik Puškin
11	P	1837	* iznajditelj Edison
12	S	1814	av. orel zopet izobešen na ljublj.
13	N		rotovžu, konec Ilirije; 1809 * Ch.
14	P		Darwin
15	T	1781	† nem. estetik in pisatelj Lessing
16	S	1834	* Ernst Häckel
		1600	Giordano Bruno sežgan, 1853
17	Č		* Jar. Vrchlický
18	P	1564	† Martin Luther, 1564 * Galileo Galilei
19	S	1473	* astronom Nik. Kopernik
20	N	1693	* franc. filozof Voltaire
21	P	1846	* češki pesnik Svatopluk Čech
22	T	1810	* komponist Fr. Chopin
23	S	1677	† filozof Spinoza; 1685 * kom-
24	Č		ponist J. Fr. Händel
25	P	1820	izgn. jezuitje iz Rusije in Poljske
26	S	1802	* franc. pisatelj Viktor Hugo
27	N	1823	* franc. pisatelj Ernst Renan
28	P	1790	uvedena na Franc. porot. sodišča

1	1897	...
2	1898	...
3	1899	...
4	1900	...
5	1901	...
6	1902	...
7	1903	...
8	1904	...
9	1905	...
10	1906	...
11	1907	...
12	1908	...
13	1909	...
14	1910	...
15	1911	...
16	1912	...
17	1913	...
18	1914	...
19	1915	...
20	1916	...
21	1917	...
22	1918	...
23	1919	...
24	1920	...
25	1921	...
26	1922	...
27	1923	...
28	1924	...
29	1925	...
30	1926	...
31	1927	...
32	1928	...
33	1929	...
34	1930	...
35	1931	...
36	1932	...
37	1933	...
38	1934	...
39	1935	...
40	1936	...
41	1937	...
42	1938	...
43	1939	...
44	1940	...
45	1941	...
46	1942	...
47	1943	...
48	1944	...
49	1945	...
50	1946	...
51	1947	...
52	1948	...
53	1949	...
54	1950	...
55	1951	...
56	1952	...
57	1953	...
58	1954	...
59	1955	...
60	1956	...
61	1957	...
62	1958	...
63	1959	...
64	1960	...
65	1961	...
66	1962	...
67	1963	...
68	1964	...
69	1965	...
70	1966	...
71	1967	...
72	1968	...
73	1969	...
74	1970	...
75	1971	...
76	1972	...
77	1973	...
78	1974	...
79	1975	...
80	1976	...
81	1977	...
82	1978	...
83	1979	...
84	1980	...
85	1981	...
86	1982	...
87	1983	...
88	1984	...
89	1985	...
90	1986	...
91	1987	...
92	1988	...
93	1989	...
94	1990	...
95	1991	...
96	1992	...
97	1993	...
98	1994	...
99	1995	...
100	1996	...
101	1997	...
102	1998	...
103	1999	...
104	2000	...
105	2001	...
106	2002	...
107	2003	...
108	2004	...
109	2005	...
110	2006	...
111	2007	...
112	2008	...
113	2009	...
114	2010	...
115	2011	...
116	2012	...
117	2013	...
118	2014	...
119	2015	...
120	2016	...
121	2017	...
122	2018	...
123	2019	...
124	2020	...
125	2021	...
126	2022	...
127	2023	...
128	2024	...
129	2025	...
130	2026	...
131	2027	...
132	2028	...
133	2029	...
134	2030	...
135	2031	...
136	2032	...
137	2033	...
138	2034	...
139	2035	...
140	2036	...
141	2037	...
142	2038	...
143	2039	...
144	2040	...
145	2041	...
146	2042	...
147	2043	...
148	2044	...
149	2045	...
150	2046	...
151	2047	...
152	2048	...
153	2049	...
154	2050	...
155	2051	...
156	2052	...
157	2053	...
158	2054	...
159	2055	...
160	2056	...
161	2057	...
162	2058	...
163	2059	...
164	2060	...
165	2061	...
166	2062	...
167	2063	...
168	2064	...
169	2065	...
170	2066	...
171	2067	...
172	2068	...
173	2069	...
174	2070	...
175	2071	...
176	2072	...
177	2073	...
178	2074	...
179	2075	...
180	2076	...
181	2077	...
182	2078	...
183	2079	...
184	2080	...
185	2081	...
186	2082	...
187	2083	...
188	2084	...
189	2085	...
190	2086	...
191	2087	...
192	2088	...
193	2089	...
194	2090	...
195	2091	...
196	2092	...
197	2093	...
198	2094	...
199	2095	...
200	2096	...
201	2097	...
202	2098	...
203	2099	...
204	2100	...

1	T	1894	E. Reclus	otvori predavanja na
2	S			Svobodni univerzi v Bruselju
3	Č	1903	† češki politik	F. Lad. Rieger
4	P	1852	† ruski pisatelj	Nik. Vas. Gogolj
5	S			
6	N	1836	* Jos. Stritar,	1827 † S. Laplace
7	P	1881	† slavist	Fran Miklosich,
8	T			1849 av. drž. zbor razpuščen v Kromerizu
9	S	1793	Danton	postavi revol. tribunal
10	Č	1871	Jos. Mazzini,	ital. politik
11	P	1848	slovanski shod	v svetovaclavskem
12	S			kopališču v Pragi
13	N	1881	car Aleks. II.	umorjen od nihilist.
14	P	1883	† nem. social. pisatelj	K. Marx
15	T	1830	* franc geograf	Eliseé Reclus
16	S	1904	† S. Smiles,	angl. pisatelj
17	Č	1741	† J. J. Rousseau	
18	P			
19	S	1908	† nem. fil. pis.	Ed. Zeller
20	N	1828	* Henrik Ibsen	
21	P	1685	* komponist	J. S. Bach
22	T	1832	† J. W. v. Goethe	
23	S	1754	* Jurij Vega	
24	Č	1882	† sev. amer. pesnik	Longfellow;
25	P	1904	† franc. romanopis.	J. Verne
26	S	1827	† L. v. Beethoven;	1904 ustan.
27	N			shod „Prosvete“ v Ljubljani
28	P	1592	* Jan Amos Komenský;	1824
29	T		* nem naravoslov.	L. Büchner
30	S	1814	Pariz se uda	„sveti alianci“
31	Č	1868	v Avstr. izdani	liber. šol. zakoni

19. **Jožef** (na Kranjskem, Štajerskem, Koroškem in Primorskem). 25. **Oznan. D. M.** 27. in 28. **Velika noč.**

ZAPISKI

1852	1852	1852	1852
1851	1851	1851	1851
1850	1850	1850	1850
1849	1849	1849	1849
1848	1848	1848	1848
1847	1847	1847	1847
1846	1846	1846	1846
1845	1845	1845	1845
1844	1844	1844	1844
1843	1843	1843	1843
1842	1842	1842	1842
1841	1841	1841	1841
1840	1840	1840	1840
1839	1839	1839	1839
1838	1838	1838	1838
1837	1837	1837	1837
1836	1836	1836	1836
1835	1835	1835	1835
1834	1834	1834	1834
1833	1833	1833	1833
1832	1832	1832	1832
1831	1831	1831	1831
1830	1830	1830	1830

1	P	1732 * komp. J. Haydn; 1781 † go-
2	S	vornik franc. revol. H. Mirabeau
3	N	1838 * franc. državnik Gambetta
4	P	1794 obglavljen Danton
5	T	1871 na Francoskem na kmetih pro-
6	S	glašena komuna
7	Č	1847 * dan. pisatelj J. P. Jacobsen
8	P	1626 † angl. filozof Bacon Verulamski;
9	S	1905 † J. J. Strossmayer
10	N	1825 † ustanovnik nemške soc. dem.
11	P	F. Lassalle; 1744 * J. Japelj, slo-
12	T	venski pisatelj
13	S	1855 * slikar Jurij Šubic
14	Č	1895 potres v Ljubljani
15	P	1903 † češki slikar Václav Brožík
16	S	1825 † socialni teoretik Saint-Simon
17	N	1782 * Ch. Darwin; 1790 † severoam.
18	P	državnik Benj. Franklin
19	T	1824 † angl. pesnik lord Byron
20	S	1811 * franc. zdravnik Alph. Baudin
21	Č	1805 * kemik K. Balling
22	P	1724 * Immanuel Kant
23	S	1616 † 1564 * Wil. Shakespeare
24	N	1877 začetek rusko-turške vojne
25	P	1599 * Olivier Cromwell, ang. politik
26	T	1899 † Dragotin Kette
27	S	1791 * izumitelj brzojava Morsé
28	Č	1798 Nap. Bonaparte prvič v Ljubljani;
29	P	1831 * Fr. Levstik, 1883 † Schulze-
		Delitzsch
30	S	1804 Napoleon se progl. za franc. ces.

1. *[Illegible title]*
 2. *[Illegible text]*
 3. *[Illegible text]*
 4. *[Illegible text]*

5. *[Illegible text]*
 6. *[Illegible text]*
 7. *[Illegible text]*
 8. *[Illegible text]*
 9. *[Illegible text]*

10. *[Illegible text]*
 11. *[Illegible text]*
 12. *[Illegible text]*
 13. *[Illegible text]*
 14. *[Illegible text]*

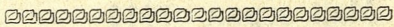
15. *[Illegible text]*
 16. *[Illegible text]*
 17. *[Illegible text]*
 18. *[Illegible text]*
 19. *[Illegible text]*

20. *[Illegible text]*
 21. *[Illegible text]*
 22. *[Illegible text]*
 23. *[Illegible text]*
 24. *[Illegible text]*

1	N	1904 † češki komponist Ant. Dvořák
2	P	1519 † laški slikar Leonardo da Vinci
3	T	1831 † Josip Jurčič; 1903 † S. Rutar
4	S	1846 * Sienkiewicz, polj. romanopisec
5	Č	1789 začetek velike franc. revolucije;
6	P	1818 * social. pisatelj K. Marx
7	S	1833 * nem. komponist J. Brahms
8	N	1906 ustanovitev „Adrije“ v Pragi
9	P	1805 † Frid. Schiller
10	T	1746 * franc. matem. Gasp. Monge
11	S	1905 † hrv. zgodovinar Iv. K. Tkalčić
12	Č	1884 † češki komponist B. Smetana
13	P	1795 * češki učenjak P. P. Šafařík
14	S	1771 * angl. soc. pisat. Robert Owen
15	N	1907 prve volitve v avstr. parlament
16	P	na podlagi splošne vol. pravice
17	T	1847 otvor. nar. zborov. v Frankfurtu
18	S	1799 † franc. pisatelj Beaumarchais
19	Č	1790 odstranjene predpravice plem-
20	P	stva na Francoskem
21	S	1784 * nem. dramatik E. Raupach
22	N	1813 * Rich. Wagner
23	P	1809 Avstrijci kapitulirajo v Ljubljani
24	T	pred Francozi; 1851 † pesnik
25	S	ilirizma Stanko Vraz
26	Č	1869 ustan. „Slovenije“; 1876 † češki
27	P	zgodovinar Fr. Palacký
28	S	1641 * J. W. Valvasor
29	N	1830 * Janez Trdina
30	P	1424 bitka pri Lipanih; 1640 † Rubens
31	T	1809 † komponist Jos. Haydn

16. **Janez Nepom.** (na Češkem). — 5. **Vnebohod.**
— 15. in 16. **Binkošti.** — 26. **Telovo.**

1	S	1882 † G. Garibaldi
2	Č	1848 slovanski shod v Pragi
3	P	1844 * Detlev v. Liliencron; 1324 * lv. Wicel
4	S	1787 * L. Prevost, franc. fizik
5	N	1723 * Ad. Smith, angl. nar. gospodar
6	P	1369 * Jan Hus; 1389 konec srbske samostojnosti na Kosovem polju
7	T	
8	S	1508 * Primož Trubar
9	Č	1871 † filozof. pisatelj Fr. Überweg
10	P	1580 † epik L. de Camoens
11	S	1864 odstavljen Renan radi spisa „Živ-
12	N	ljenje Jezusovo“
13	P	1809 * laški politik Christoforo Negri
14	T	1798 * češki historik Fr. Palacký;
15	S	1872 potrjena pravila „Glasbene
16	Č	Matice“
17	P	1907 prva seja na podlagi spl. vol.
18	S	pravice izvolj. zbor.; 1901 † Jos.
19	N	Murn-Aleksandrov
20	P	1762 v Ženevi sežgani spisi Rousseaua
21	T	1646 * Leibniz
22	S	1767 * nem. učenjak K. W. Humboldt
23	Č	1527 * ital. državnik Nic. Machiavelli
24	P	1400 * izumitelj tiska Gutenberg;
25	S	1882 † komponist Joachim Raff
26	N	1891 † angl. historiograf S. H. Major
27	P	1907 otvoritev V. vsesokolskega zleta v Pragi
28	T	
29	S	1586 † Primož Trubar, 1793 * J. Ressel, izumitelj vijaka
30	Č	1810 * Stanko Vraz

ZAPISKI

1	1848	1848
2	1849	1849
3	1850	1850
4	1851	1851
5	1852	1852
6	1853	1853
7	1854	1854
8	1855	1855
9	1856	1856
10	1857	1857
11	1858	1858
12	1859	1859
13	1860	1860
14	1861	1861
15	1862	1862
16	1863	1863
17	1864	1864
18	1865	1865
19	1866	1866
20	1867	1867
21	1868	1868
22	1869	1869
23	1870	1870
24	1871	1871
25	1872	1872
26	1873	1873
27	1874	1874
28	1875	1875
29	1876	1876
30	1877	1877
31	1878	1878
32	1879	1879
33	1880	1880
34	1881	1881
35	1882	1882
36	1883	1883
37	1884	1884
38	1885	1885
39	1886	1886
40	1887	1887
41	1888	1888
42	1889	1889
43	1890	1890
44	1891	1891
45	1892	1892
46	1893	1893
47	1894	1894
48	1895	1895
49	1896	1896
50	1897	1897
51	1898	1898
52	1899	1899
53	1900	1900

1	P	1844 * afriški potovalec Cameron
2	S	1714 * komponist Ch. Wil. Gluck
3	N	1866 bitka pri Kralj. Gradcu
4	P	1591 † komponist Jak. Gallus-Petelin
5	T	1905 † franc. geograf Eliseé Reclus
6	S	1415 sežgan Jan Hus
7	Č	1838 * dr. Vatroslav Jagić
8	P	1809 * Lj. Gaj, predbojevnik ilirizma
9	S	1609 ces. Rudolf II. izda majest. pismo
10	N	1834 * Jan Neruda, češki pisatelj
11	P	1781 cesar Jožef II. odpravi v Avstriji
12	T	cenzuro; 1880 † angl. dramatik
13	S	Tom. Tylor
14	Č	1905 † Jan. Trdina; 1789 * Fr. Metelko
15	P	1904 l. občni zbor „Prosvete“ v Ljublj.
16	S	1857 † francoski pesnik Béranger
17	N	1790 † angl. nar. ekonom A. Smith
18	P	1870 Pij IX. se proglasi za nezmotlj.
19	T	64 Neron da zapaliti Rim; 1304 † laški
20	S	pesnik Petrarca
21	Č	
22	P	1906 razpuščena prva ruska дума
23	S	1867 razpuščen „Južni Sokol“ v Ljub-
24	N	ljani po 5 letih obstanka
25	P	1398 * laški humanist Fr. Philadelphus
26	T	
27	S	1841 † ruski pesnik Lermontov
28	Č	1750 † kompon. J. S. Bach; 1856 † K.
29	P	Havliček-Borovský
30	S	1419 začetek husitske vojne; 1545 * češ.
31	N	tiskar Veleslavin

ZAPISKI

1890	+	W. W. ...	1
1889	+	...	2
1888	+	...	3
1887	+	...	4
1886	+	...	5
1885	+	...	6
1884	+	...	7
1883	+	...	8
1882	+	...	9
1881	+	...	10
1880	+	...	11
1879	+	...	12
1878	+	...	13
1877	+	...	14
1876	+	...	15
1875	+	...	16
1874	+	...	17
1873	+	...	18
1872	+	...	19
1871	+	...	20
1870	+	...	21
1869	+	...	22
1868	+	...	23
1867	+	...	24
1866	+	...	25
1865	+	...	26
1864	+	...	27
1863	+	...	28
1862	+	...	29
1861	+	...	30
1860	+	...	31
1859	+	...	32

15 Vcl. 5m. 20

1	P	1886 † komponist Fr. Liszt
2	T	1789 odpr. fevd. prava na Francoskem
3	S	1492 Kolumb odj. na morje, najde Am.
4	Č	1423 Pražani poraženi od J. Zižke
5	P	1852 † Fr. Lad. Čelakovský
6	S	1809 * angl. pesnik Alfr. Tennyson
7	N	1814 red jezuitov od Pija VII, restit.
8	P	1829 * franc. pisatelj Prévost-Paradol
9	T	
10	S	1827 * dr. Lovro Toman
11	Č	1844 † Jernej Kopitar
12	P	1792 Lud. XVI. pripeljan v „Temple“
13	S	
14	N	1537 ustanovljen jezuitski red
15	P	1771 * W. Scott, angl. romanopisec
16	T	1832 * nem. fiziol. in fil. Wundt; 1773
17	S	jezuit. red od Klem. XIV. razp.
18	Č	1855 sklenjen avstr. konkordat
19	P	1780 * franc. pesnik Béranger
20	S	1854 † nem. filozof Schelling
21	N	1878 dobljeno Sarajevo
22	P	1891 † češki pisatelj Jan Neruda
23	T	1780 * Jernej Kopitar
24	S	1572 šentjernejska noč
25	Č	1819 † izumitelj parostroja J. Watt
26	P	1278 bitka na Moravskem polju
27	S	1791 na Francoskem zakon proglašen
28	N	za navadno pogodbo
29	P	1862 † belg. pisatelj M. Maeterlinck
30	T	1844 * angl. astronom Fr. Baily
31	S	1589 † Jurij Dalmatin

15. Vel. Šmaren.

1	Č
2	P
3	S
4	N
5	P
6	T
7	S
8	Č
9	P
10	S
11	N
12	P
13	T
14	S
15	Č
16	P
17	S
18	N
19	P
20	T
21	S
22	Č
23	P
24	S
25	N
26	P
27	T
28	S
29	Č
30	P

1	S
2	N
3	P
4	T
5	S
6	Č
7	P
8	S
9	N
10	P
11	T
12	S
13	Č
14	P
15	S
16	N
17	P
18	T
19	S
20	Č
21	P
22	S
23	N
24	P
25	T
26	S
27	Č
28	P
29	S
30	N
31	P

Listopad

1910

Gruden

1	T
2	S
3	Č
4	P
5	S
6	N
7	P
8	T
9	S
10	Č
11	P
12	S
13	N
14	P
15	T
16	S
17	Č
18	P
19	S
20	N
21	P
22	T
23	S
24	Č
25	P
26	S
27	N
28	P
29	T
30	S

1	Č
2	P
3	S
4	N
5	P
6	T
7	S
8	Č
9	P
10	S
11	N
12	P
13	T
14	S
15	Č
16	P
17	S
18	N
19	P
20	T
21	S
22	Č
23	P
24	S
25	N
26	P
27	T
28	S
29	Č
30	P
31	S

Razdelitev ur (zimski tečaj).

Dnevi	Dopoldne						Popoldne							
	6-7	7-8	8-9	9-10	10-11	11-12	12-1	1-2	2-3	3-4	4-5	5-6	6-7	7-8
Ponedeljek														
Torek														
Sreda														
Četrtek														
Petek														
Sobota														
Nedelja														

Razdelitev ur (letni tečaj).

Dnevi	Dopoldne							Popoldne							
	6-7	7	8	8-9	9-10	10-11	11-12	12-1	1-2	2-3	3-4	4-5	5-6	6-7	7-8
Ponedeljek															
Torek															
Sreda															
Četrtek															
Petek															
Sobota															
Nedelja															

Tabela pristojbin za pisma,

Dežela v katero se pošilja	Pisma		Dopis-
	teža v gramih	pristoj- bina v v.	navad. v vin.
Avstro-Ogrska	do 20	10	5
Bosna in Herceg.			
Nemčija	do 250	20	
Lichtenstein			
	za vsakih		
Črna gora	15	10	5
Švica	20	25	10
Srbija	15	15	10
Vse ostale, k sve- tovno-poštnemu društ. spadajoče dežele	15	25	10

Pisem nad 250 gr težkih pisemska pošta ne sprejema. Pri rekomandiranih pismih in pošiljativah se plača poleg navadne pristojbine še 25 vin.; pri ekspresnih 30 vin. Prejemnik ekspresnega dopisa plača poleg tega, če v onem kraju ni pošte, še slu za vsakih 7 in pol km 1 K. Tiskovine morajo biti zavite tako, da se lahko pregleda njih vsebina; obsegati ne smejo nikakoršnih pisanih prilog. V notranjem prometu ter v prometu z Nemčijo ne smejo prekoračiti teže 1 kg, v ostalem svetovno-poštnem prometu pa ne 2 kg. — Poštne nakaznice se sprejemajo le do 1000-kron. — Pristojbina znaša:

do 20 K	K — 10
od 20 " do 100 K	" — 20
" 100 " " 300 "	" — 40
" 300 " " 600 "	" — 60
" 600 " " 1000 "	" 1—

V Bosno, Hercegovino, Novi Bazar in Srbijo je plačati: do 40 K 20 vin., do 100 K 40 vin., do 300 K 80 vin., do 600 K 1 K 20 vin., do 1000 K 2 K. V Nem-

dopisnice, tiskovine in vzorce.

nice	Tiskovine		Vzorcei		
	z odgov. v vin.	teža v gramih	pristojbina v v.	teža v gramih	pristojbina v vin.
10		do 50	3		
		50—100	5	do 250	10
		100—250	10		
		250—500	20	250—350	20
		500—1000	30		
	za vsakih		za vsakih	najmanj	
10	50	5	50	5	10
20	50	5	50	5	10
20	50	5	50	5	10
20	50	5	50	5	10

čijo in Turčijo je plačati: do 40 K 20 vin., za vsakih nadaljnih 20 K 10 vin. V druge države: za vsakih 25 K 25 vin. do 100 K; od 100 do 1000 K za vsakih 50 K 25 vin. Za Angleško, Irsko in Združene države Sev. Amerike pa za vsakih 25 K 25 vin. — Za brzojavke se računa pristojbina po besedah. Za Avstro-Ogrsko, Bosno in Hercegovino ter Nemčijo velja beseda 6 vin., najmanjša pristojbina za brzojavko pa 60 vin. — Vozna pošta odpošilja denarna pisma in zavoje z denarjem, pisma brez vrednosti, ki tehtajo nad 250 gr, vozno blago do 50 kg, pošiljatve proti poštnemu povzetju. Denarna pisma se oddajajo odprta (le nad 1000 K in do teže 250 gr) ali pa zaprta. Pri teh se mora zavita denarna vsota navesti po svojih delih; pošta jamči le za izročitev nepokvarjenega ovitka, ne za vsebino. Pristojbina za vozno pošto je do 5 kg in do oddaljenosti 10 milj 30 vin., do 5 kg in nad 10 milj 60 vin. Ako je teža večja od 5 kg, se ravna pristojbina po teži in oddaljenosti.

Primerjalna ta-

Država	Denarna jednota
Avstro-Ogrska	1 krona (100 vin.) ==
Angleška . . .	1 lib. sterl. (20 shil. à 12 penc) ==
Belgija	1 frank (100 centim.) ==
Bolgarska . . .	1 lev (100 stotink) ==
Danska	1 krona (100 oerov) ==
Francoska . . .	1 frank (100 centim.) ==
Grška	1 drahma (100 lepta) ==
Laška	1 lira (100 centezim.) ==
Nemška	1 marka (100 pfen.) ==
Nizozemska . .	1 hol. gold. (100 cent.) ==
Norveška	1 krona (100 oerov) ==
Portugalska . .	1 milreïs 1000 reïsov) ==
Rumunska	1 lei (100 bani) ==
Ruska	1 rubelj (100 kopejk) ==
Srbska	1 dinar (100 para) ==
Španska	1 peseta (100 cetim.) ==
Švedska	1 krona (100 oerov) ==
Švicarska	1 frank (100 centim.) ==
Turška	1 piaster (40 para) ==
Združ. države	1 dolar (100 centov) ==

bela denarjev.

Približna vrednost (ravna se po kurzu)									
Avstr. veljave		Angl. veljave		Franc. veljave		Nemške veljave		Ruske veljave	
K	vin.	Sh.	pen.	Fr.	cent.	M	pf.	Rb	kop.
1	—	—	10	1	5	—	85	—	26
24	2	20	—	25	—	20	—	6	17·5
—	95	—	9·6	1	—	—	80	—	24·7
—	95	—	9·6	1	—	—	80	—	24·7
1	32	1	2	1	43·5	1	15	—	35·5
—	95	—	9·6	1	—	—	80	—	24·7
—	95	—	9·6	1	—	—	80	—	24·7
—	95	—	9·6	1	—	—	80	—	24·7
1	17	1	—	1	25	1	—	—	30·8
1	98	1	8·4	2	12·5	1	70	—	52·5
1	32	1	2	1	43·5	1	15	—	35·5
5	32	4	5	5	61	4	54	1	38·5
—	95	—	9·6	1	—	—	80	—	24·7
3	81	3	3	4	5	3	24	1	—
—	95	—	9·6	1	—	—	80	—	24·7
—	95	—	9·6	1	—	—	80	—	24·7
1	32	1	2	1	43·5	1	15	—	35·5
—	95	—	9·6	1	—	—	80	—	24·7
—	22	—	19·6	—	22	—	18	—	5·6
4	93·5	4	4	5	41·5	3	33	1	33·6

Počitnice na srednjih in visokih šolah.

a) Srednje šole :

Šolsko leto traja od 16. septembra do 15. julija (zadnji 2 leti provizorno do 5. julija). V glavnih deželnih mestih se neha poduk pred ustmeno maturo, če pade ta v dobo od 1. do 15. julija. Prvi tečaj konča v soboto pred 16. februarjem, semestralne počitnice so 3 dneve; božične počitnice trajajo od 24. decembra do 2. januarja inkl., velikonočne od velike srede do torka po veliki noči inkl., binkoštno od sobote pred binkoštno nedeljo do torka po nji. Na imendan cesarja in cesarice je prosto, dalje ob vseh svetnikih in dva dni, ki jih da prosto ravnatelj.

b) Na visokih šolah :

Šolsko leto se deli v zimski in poletni semester. Zimski se začne 1. oktobra in traja ekskl. do četrtega pred cvetno nedeljo. Poletni semester se začne v četrtek po velikonočnih praznikih in traja do zadnjega julija. Božične, velikonočne in binkoštno počitnice se ravnajo po navadi predavanja posameznih docentov. Zadnje 3 dni v pustu in na pepelnično sredo ni predavanj.

Kolkovne pristojbine.

Kolki za pobotnice:

od K	4	do	40	K	—14
"	"	"	80	"	—26
"	"	"	120	"	—38
"	"	"	200	"	—64
"	"	"	400	"	1·26
"	"	"	600	"	1·88
"	"	"	800	"	2·50
"	"	"	1600	"	5—
—————						
Absolutorij	"	2—			
Domovinski list	"	1—			
Immatrik. list	"	2—			
Indeks (za vsak tečaj)	"	—30			
Krstni list	"	1—			
Potni list	"	2—			
Pravila društvena, naznanilo	"	1—			
"	društ., eks. prepisa, pola	"	—30			
"	društvena, eksemplar s potrdilom polit. urada, prva pola	"	2—			
"	vsaka nadaljna pola	"	1—			
Prepis (za vsako polo)	"	1—			
Reverz	"	1—			
Spričevalo zrel., o teoret. skušnjah na vis. šoli, iz drž. knjigovodstva	"	2—			
Spričevalo semestralno, kolokvijsko	"	—30			
Verific. podpisa sodnijsko za 1 podpis	"	2—			
"	" notarsko za 1 podpis	"	1—			
"	" za vsak nadaljni podpis sodnijsko	"	1—			
"	" notarsko	"	—50			
Vojaške zadeve: za oprostitev od voj. vaj, za nabor v drugem kraju	"	1—			
Zabave, koncerti, gled. predstave z vstopnino, prošnja za dovoljenje	"	2—			
Zdravniško spričevalo	"	1—			

Vojaška dolžnost.

Nikakor ni mogoče, naštetih vse brezštevne predpise, ki se tičejo vojaške službe; zato se omejimo le na splošnejše informacije. Podrobnosti najde vsakdo v slučaju potrebe v dotičnih predpisih. Sploh pa je najbolje obrniti se na vojaškega referenta pri okr. glavarstvu (magistratu) ali pa na kako vojaško informacijsko pisarno, posebno v zamotanih slučajih.

Pravico do enoletne vojaške službe imajo:

I. V armadi: absolventje višje srednje šole (realke, gimnazije, viš. gospod. šole, učiteljišča, trg. akademije in podobnih srednjih šol), če so šolo absolvirali do 1. vinotoka nabornega (21.) leta, (zrelostni izpit se ne zahteva, treba je pa v tem slučaju služiti na lastne stroške), dalje oni, ki so napravili takozvani inteligentni izpit. Na ta izpit opozarjamo posebno one, ki morajo iti k naboru pred zadnjim letom svojih srednješolskih študij; po informacije naj se obrnejo na vojaškega referenta pri okrajnem glavarstvu (magistratu) kar najprej, da bodo imeli čas pripraviti se na izpit, ki ga morajo napraviti še pred naborom. — Enoleten prostovoljec si lahko izbere polk, ne more si pa izbrati posadke.

Službo je v splošnem treba nastopiti vsaj 1. vinotoka 24. leta svoje starosti. Slušatelji zdravilstva nastopajo polletno aktivno službo najpozneje 1. mal. travna 25. leta svoje starosti; drugo polovico službe pa nastopijo po svoji promociji kot zastopniki asistentov pri voj. zdrav. inštitutih, toda najpozneje do 1. mal. travna 28. leta svoje starosti. Kdor do te dobe ni izvršil svojih študij, mora odslužiti drugo polovico kakor ostali prostovoljci.

Farmacevti, ki so do 1. sušca nabornega leta napravili tirocinalni izpit, nastopajo službo kot diplomirani magistri farmacije. Kdor pa ne doseže diplome do 1. vinotoka svojega 26. leta, zgubi to ugodnost.

Veterinarci, ki so začeli študirati živinozdravništvo vsaj do 1. sušca svojega nabornega leta, nastopijo enoletno službo po dobitvi diploma. Kdor diploma ni dobil do 1. vinotoka svojega 24. leta, zgubi ugodnost enoletne službe.

II. Pri vojni mornarici: 1. redni slušatelji tehnike, stroj. teh. oddelka; 2. absolventje viš. ind. šole; 3. slušatelji navtičnih šol.

Kdor na konci prostovoljskega leta ni napravil častniške skušnje, mora dostikrat služiti še drugo leto (tudi na drž. oz. svoje stroške), obdrži pa lastnost enoletnega prostovoljca; skušnjo lahko ponovi. -- Pravico do enoletne službe izgubi, kdor je bil obsojen radi prestopka, storjenega iz dobičkarije, prestopka proti nramnosti ali zločina.

Kdor ima pravico do enoletne vojaške službe, mora oddati prošnjo, ki je kolka prosta, najpozneje do konca svečana (!) nabornega leta okrajnemu glavarstvu (v avton. mestih magistratu), v katerem ima domovinsko pravico, ali pa najpozneje naborni komisiji pri glavnem (ne pri naknadnem!) naboru. Kdor odda prošnjo šele pri glavnem naboru, mora navesti zadosten vzrok, zakaj ni mogel vposlati prošnje že v svečanu. Izročiti mora prošnjo pred zdravniško preiskavo. Vsakdo naj gleda, da stori vse vsaj v svečanu, da pozneje nima sitnosti, kajti v slučaju zamude

ne pomaga nobena prošnja niti na cesarja. Služiti se mora potem tri leta.

Komur se je dovolilo, da gre k naboru drugje, ne v domačem kraju (informacije za to se dobe od voj. referenta pri okrajnem glavarstvu), mora kljub temu oddati prošnjo pri domačem okrajnem glavarstvu (magistratu), nikakor pa ne šele pri naborni komisiji.

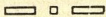
Prošnja, ki jo mora vložiti vsak slovenski dijak v slovenskem jeziku, naj se glasi tako-le: Slavno c. kr. okrajno glavarstvo (oziroma sl. mestni magistrat) v J.! Podpisani prosi za pravico enoletne vojaške službe na državne (lastne) stroške z nastopom prezenčne službe v (pehotnem, topničarskem itd.) polku št. . . . v J. s 1. vinotokom 19... (medicinci: s 1. mal. travnom 19...) in prilaga: 1. Spričevalo (iz zavoda, ki mu sploh daje pravico do enoletnega prostovoljstva, torej: ali potrdilo frekventacije z visoke šole, ali maturitetno spričevalo, ali spričevalo iz zadnjega razreda srednje šole, ali pa spričevalo, da je napravil inteligentni izpit). 2. Vstopni list (izdan od okr. glavarstva oziroma magistrata). 3. Krstni list. Poleg tega: *a*) za prosilce na državne stroške. 4. Ubožni list (da ga pristojna občina, potrdi župnik: potrebna je opomba, da prosilec ne more vplačati 348 K). 5. Rodbinski list (Familienausweis); formularji se dobe po 2 vin. v Učiteljski tiskarni v Ljubljani, če jih nima v zalogi župnik, ki mora to listino potrditi). — *b*) za prosilce na lastne: stroške: 4. Reverz (potrdilo očeta oziroma varuha, da bo sin [varovanec] služil na svoje lastne stroške).

Osmošolci gimnazijci, ki pridejo k naboru, naj vložijo do konca svečana ravnotako opremljeno prošnjo samo za varstvo enoletnega

prostovoljstva, po maturi pa do konca malega srpana definitivno prošnjo za enoletno prostovoljstvo z zrelostnim spričevalom kot priložilo. Kdor prosi za enoletništvo pred 21. letom, naj vloži prošnjo vsaj do kimovca dotičnega leta in mora priložiti tudi dovoljenje očeta, da sme vstopiti k vojakom.

■ O ugodnosti slušateljev vis. šol v dobi voj. službe glej tozadevne naredbe v visokošolskih zbirkah zakonov, ki jih dobi vsakdo pri vsprejemu na visoko šolo.

Srednješolskim dijakom, ki še nimajo pravice do enoletnega prostovoljstva — k tem se štejejo tudi realci v 7. razredu — a že pridejo k naboru, se priporoča, da napravijo najpozneje v svečanu pred naborom usposobljenostno skušnjo za enoletno prostovoljstvo (inteligentno skušnjo). Za 3. armadni voj se ta skušnja lahko dela v Gradcu, Ljubljani (tudi v slovenskem jeziku) in v Trstu. Skušnja obsega dva jezika, eden kot glavni, drugi kot stranski, zemljepis, zgodovino, matematiko, fiziko, kemijo in prirodopis približno v obsegu srednje šole. Taksa je 24 K. Prošnja se naj vloži na pristojni (3.) armadni voj vsaj en mesec prej, kakor se hoče delati skušnja. Ta skušnja pa daje pravico le k enoletništvu na lastne stroške.

ŠOLSTVO

Visoke šole.

Splošni del.

Slovensko dijaštvo pohaja v večjem številu visoke šole na Dunaju, v Gradcu in Pragi, kjer posebno v zadnjem času število sloven. visokošolcev precej raste. V interesu slovenskih dijakov samih bi bilo želeti, da bi v kar največjem številu posečali češke visoke šole. Tam niso izpostavljeni — kakor je to na Dunaju in v Gradcu — šovinizmu nemško-nacionalnih profesorjev, ki je prepogosto vzrok, da nadarjen in marljiv slovenski dijak pri skušnji propade. Tudi v materielnem oziru moremo Prago kot jako ceno mesto le priporočati. Res je sicer, da filozofom za sedaj skušnje napravljene iz nemščine na češki univerzi ne veljajo za naše srednje šole in da se iz slovenščine ne more tam napraviti izpita, ali juristi, tehniki in medicinci naj bi izključno študirali v Pragi in obrnili hrbet nam neprijaznim nemškim visokim šolam. Poleg vsega tega mora iti naše stremljenje po uresničenju naših vseučiliških zahtev za tem, predvsem doseči provizorij slovenskega vseučilišča na češki univerzi v Pragi, dokler še vršimo priprave za vseučilišče v Ljubljani. V tem edino vidimo realno pot k lastnemu vseučilišču. Slovensko dijaštvo, bode gotovo prvo, ki bo

podpiralo našo delegacijo pri teh zahtevah in se koncentriralo na praških visokih šolah. — Komur razmere le količkaj dopuščajo, naj bi pogledal za kak tečaj v tujino, na kako francosko, angleško ali nemško visoko šolo; germanistom ter modernim filologom je to skoro neobhodno potrebno.

Za prvoletnika je potrebno, da si prinese s seboj na vseučilišče:

1. par od sodnije potrjenih z 1 K kolevanih prepisov maturitetnega izpričevala;

2. več ubožnih listov (za visoko šolo je poseben formular, ki ga lahko naročiš v Učiteljski tiskarni v Ljubljani) potrjenih od župana, župnika, davčnega, zemljeknjižnega urada in politične oblasti. En formular stane 4 h;

3. svojo fotografijo brez kartona, ki se rabi pri vpisu in pozneje kot legitimacija;

4. na praških visokih šolah se še poleg tega zahteva potrdilo, da je slušatelj za vpisno leto prost vojaške službe; če je odslužil vojake, zadošča vojaški pas, če ne, si je treba priskrbeti potrebno potrdilo pri glavarstvu oz. magistratu.

5. dobro je, če se naroči že v počitnicah od portirja univerze seznamek predavanj in akademiške postave (za vsako fakulteto posebej); vsako stane — na raznih univerzah različno — 20—40 h; znesek se pošlje v znamkah.

Prva skrb, ki jo ima dijak s prihodom na visoke šole, je skrb za stanovanje. Cene stanovanj so različne. Navadno so pač stanovanja, ki so blizu univerze, tudi najdražja. Za enega stane soba povprečno 16—30 K mesečno, za dva okoli 24—36 K mesečno. Zajutrak pride mesečno na 6 K. Stanovanja s popolno oskrbo pridejo na 50—70 kron, vendar je večina na Dunaju in v Pragi v menzah, v Gradcu pa v gostilnah. Dalje je treba predvsem skrbeti za

pravočasno vpisanje na univerzi (tozadevne informacije pri posameznih visokošolskih zavodih). Veliko breme, ki ga prevzema na svoje rame skoro $\frac{3}{4}$ slovenskih dijakov, ki prihajajo na visoke šole, je gmotna skrb. Ne biti tukaj preveč brezupen in nepodjeten, na drugi strani pa tudi ne imeti preveč rožnatih nad, ki ravno v tem pogledu dijaka le prepogostokrat varajo in ga storijo brezbriznega. Predvsem naj nikdo ne prihaja na visoke šole s posebnimi upi na instrukcije, če nima teh mogoče že prej zagotovljenih. Glavna in pri večini edina podpora, ki je sigurna potrebnemu dijaku, je podpora naših slovenskih podpornih društev in deloma tudi drugih podpornih društev na univerzi. (O tem glej rubriko „Dijaška podporna društva“.)

Poleg teh popolnoma gmotnih vprašanj, je še vrsta drugih, ki zahtevajo največje pozornosti in katerim edino naj bi bilo posvečeno vse stremljenje dijaka. Akademična leta, to je čas, ko se nudi dijaku, ki prihaja na visoke šole po ogromni večini z vsemi slabimi odznaki današnje srednješolske vzgoje, najboljša prilika izpolniti velike vrzeli, ki jih je pustila na njem srednja šola, se iznebiti suženjskih srednješolskih nazorov. Čas visokošolskih študij, to je menda ona najkrasnejša doba v življenju vsakega akademično izobraženega človeka, ko si more z dragocenim priznanjem svobodnega akademiškega meščana, z mladostno energijo prosto širiti svoje duševno obzorje, poiskati si notranje podlage za svoje ravnanje. Zatorej ne tratiti teh krasnih let, ampak takoj od početka gledati svoj poklic v strokovnem in splošnem izobraževanju. Škoda vsakega lahkomiselnega, brezplodno ubitega dneva. Menda je ravno ta veliki razloček med srednješolcem

kot nezrelim dečkom, čigar kretnje se zasleduje na vsak hip, in med že popolnoma samostalnim visokošolcem vzrok, da se omami marsikak abiturijent in spregleda velike naloge svojega dijaškega poklica. Poleg strokovnega študija je neobhodno potrebno si izpopolnjevati splošno znanje in si pripraviti na ta način tem večjega razumevanja in vpogleda tudi v svoji lastni stroki. Neizčrpljiv vir nudi dijaku pri samozobraževanju v vseučiliških mestih cela vrsta cenih knjižnic ali za akademika popolnoma brezplačno dostopnih čitalnic. (Natančnejše informacije v rubriki „Izobraževalna sredstva v naših vseučiliških mestih“). Drugo, kar zahtevamo od dijaka, je zanimanje za javno življenje. Mnogo praktičnega se more iz njega naučiti dijak; življenske skušnje drugih ljudi mu morejo kazati tem jasnejšo pot v bodočem poklicu, storiti ga tem previdnejšega in neustrašenejšega v njegovem nastopanju. Slednjič imajo velik vzgojevalen pomen za dijaka naša akademična društva. Od vsakega je želeti, da posveča svojemu društvu vedno del svojih moči. Danes, ko so naša društva torišča smotrenega in najresnejšega dela, mu bode prinesla udeležba pri društvenem delu vedno največjih koristi.

1. Vseučilišče.

Na Avstrijskem obstojajo popolne univerze z vsemi štirimi fakultetami na Dunaju, v Pragi (češka in nemška), v Gradcu, v Inomostu in Krakovu. Vseučilišči v Lvovu in Černovicalah nimata medicinske fakultete. Naše informacije o vseučilišču se tičejo le juridične, filozofične in medicinske fakultete. Glede teološke fakultete je vse napredno dijaštvo mnenja, da ta

fakulteta ne spada na znanstveno učilišče, kakor je univerza, ker se omrežena z dogmami, silabi, indeksi itd. ne more in ne sme svobodno znanstveno razvijati.

Splošne informacije: Zimski tečaj traja od 1. oktobra do četrtega pred cvetno nedeljo; letni tečaj se prične v četrtek po vel. noči ter konča zadnjega julija. Vpisuje se 8 dni pred in 8 dni po začetku tečaja; v tej dobi se oddajajo tudi prošnje za oproščenje kolegnine. Pri vpisovanju se je treba izkazati z zrelostnim spričevalom (ter ponekod z izkazom o vojaški službi, ki ga izgotovi okrajno glavarstvo, oz. magistrat). Dalje je treba izpolniti dva nacionala ter indeks. Kolegnina znaša za vsako tedensko uro na tečaj K 2·10, vpisnina enkrat za vselej 10 K. Kolegnine je oproščen abiturijent, ki se izkaže z ubožnim ter z odličnim zrelostnim spričevalom; k prošnji se priloži še eden nacional. V ostalih informacijah, ki se tičejo načina vpisovanja, oproščenja kolegnine, prestopa z ene fakultete na drugo itd., se naravno ne moremo spuščati v podrobnosti in izčrpati preobširnega gradiva; zato se bode treba marsikomu obrniti po svet k starejšemu tovarišu, ali pa v naše akademične organizacije, ki pojdejo vsakemu radevolje na roko.

A. Juridična fakulteta. Študij traja 8 tečajev ter ima sezidati trden teoretičen temelj v vseh strokah pravniške vede. Pravnik je sposoben za javno službo, če je z uspehom napravil tri državne izpite, in sicer:

a) **Historično-pravni.** Za tega so določeni trije termini, in sicer v začetku 4. in koncem 4. ter v začetku 5. semestra. Pripuščen je oni, ki je poslušal skupno vsaj 72 tedenskih ur, in sicer te-le predmete: rimsko (20 ur), cerkveno (7 ur) in nemško pravo (10 ur),

dalje avstrijsko zgodovino (5 ur) in na filozof. fakulteti praktično filozofijo (4 ure); z ostalimi 26 urami disponira poljubno. Oni, ki nastopijo v mesecu oktobru vojaško službo in se hočejo prigrasiti k izpitu šele v jeseni po dokončanem 4. sem., morejo prositi na dekanatu za izredni termin v mesecu septembru.

b) Sodni (judicielni). Za tega se zahteva absolutorij, ki ga je možno dobiti po 8. semestru. Predmeti so avstr. privatno pravo (18 ur), avstr. trgov. in menično pravo (7 ur), avstr. civilni sodni proces (12 ur) in avstr. kaz. pravo in proces (10 ur). Izpit se lahko dela tudi že koncem 8. tečaja.

c) Predmeti tretjega, političnega izpita so: splošno in avstr. drž. pravo (5 ur), upravna veda in avstr. upravno pravo (6 ur), narodno gospodarstvo in narodno-gospodarska politika (10 ur), finančna veda z ozirom na avstr. fin. zakonodajo (5 ur). Za judicielni in politični izpit se izprašuje razen v počitnicah, skozi celo leto.

Pravniški doktorat. Da se ta doseže, je treba po absolutoriju napraviti tri rigoroze. Vse tri rigoroze je treba napraviti na enem in istem vseučilišču. Pristojbina za vsakega znaša 120 K, promočna pristojbina tudi 120 K.

B. Medicinska fakulteta ima nuditi slušatelju teoretično in praktično strokovno izobrazbo. Študij je precej naporen, absorbira skoro vse sile in je tudi precej drag (drage knjige, preparati, visoke pristojbine itd.), tako da je revnim dijakom od dne do dne manj pristopen. Študij traja 10 semestrov, v katerih je treba imeti zapisanih najmanj po 20 tedenskih ur.

Doktorat vsega zdravilstva doseže, kdor napravi tri rigoroze na enem in istem vse-

učilišču. Prvi se dela po 4. sem. iz splošne biologije, fizike, kemije, anatomije, histologije in fiziologije. Drugi 6 semestrov po prvem, iz patol. anatomije, farmakologije, notranjega zdravilstva, otroškega zdravilstva in psihiatrije. Tretji iz kirurgije, porodništva in ginekologije, očesnega zdravilstva, dermatologije, higijene in sodnega zdravilstva. Pristojbine so 120 K, 130 K, 140 K, ona za promocijo 120 K.

C. Filozofična fakulteta ima na eni strani gojiti vedo brez ozira na prakso, na drugi pa vzgajati srednješolske učitelje. Ti dve nalogi pa se dasta pogosto prav težko spojiti. Filozofske fakultete glavna napaka je njena nesistematičnost: dijak posluša, kar hoče, profesor predava, kar in kakor hoče. Zato je bolj kot kje drugod treba, da se dijak obrne po svet k starejšemu tovarišu ali pa k profesorju samemu. Kdor se priglasil k državni skušnji, mora dokazati, da je bil vsaj 7 semestrov redni slušatelj na vseučilišču, od teh najmanj 5 semestrov na filoz. fakulteti, dalje mora predložiti izpričevalo o kolokvijih iz pedagogike, filozofije in higijene. Skupine predmetov so sledeče: *a*) klas. filologija t. j. latinščina in grščina kot glavni predmet, poučevalni jezik kot stranski predmet; *b*) nemščina ali pa poučevalni jezik kot glavni predmet, latinščina in grščina kot stranska predmeta; *c*) zemljepisje in zgodovina kot glavna predmeta; *d*) matematika in fizika kot glavna predmeta; *e*) naravoslovje kot glavni predmet, matematika in fizika kot stranska predmeta; *f*) filozofija z grščino kot glavnim in latinščino kot stranskim predmetom ali pa z matematiko kot glavnim in fiziko kot stranskim predmetom. Poleg teh skupin z omejitvijo na realke: *g*) eden modernih jezikov (francoščina, itali-

janščina, angleščina) z nemščino ali poučev. jezikom kot glavna predmeta; *h*) angleščina kot glavni, francoščina ali nemščina ali pouč. jezik kot stranski predmet; *i*) matematika kot glavni predmet ter bodisi deskriptivna geometrija kot glavni ali pa geometr. risanje in fizika kot stranska predmeta; *j*) naravoslovje in kemija bodisi kot glavna predmeta ali pa eden obeh kot glavni in kot stranska predmeta dva sledečih: matematika, fizika, kemija, prirodopis, zemljepis, geometrično risanje pa samo z matematiko.

Druge skupine od tu navedenih niso dopuščene. Osebito bi priporočali študij modernih jezikov, ker tu nimamo še skoro nič svojih učnih moči, manj druge skupine (posebno matematiko in fiziko, zgodovino, tudi klas. filologijo), ker so te stroke na naših srednjih šolah že večinoma zasedene z mlajšimi močmi, tako, da se ne more tu več sigurno računati na hitro dosego definitivnega mesta.

Kdor hoče doseči filozof. doktorat. mora dokazati, da je bil 7. sem. na filozof. fakulteti ter predložiti znanstveno razpravo (disertacijo). Nato napravi dva rigoroza (iz glavnega predmeta dveurni in iz filozofije enourni). Pristojbine znašajo 240 K.

Farmacija. Študij traja najmanj 4 sem. Farmacevti so izredni slušatelji filozofske fakultete; zahteva se 6 gimnazijskih razredov, predhajajoča 3 letna praksa (kdor ima maturo, mu zadostuje 2 letna) ter izpričevalo o tirocinalnem izpitu. V dosego diplome magistra farmacije se zahteva 3 skušnje in 1 rigoroz. Takse za skušnje znašajo po 60 K, za rigoroz 140 K. — Skušnje je treba delati na filozofski, rigoroz na medicinski fakulteti.

2. Tehnika.

Tehnične visoke šole imamo v Avstriji na Dunaju, v Pragi (češko in nemško), v Brnu, v Lvovu in Krakovu (trgovsko-tehnično akademijo). Kot redne slušatelje se sprejme na tehniki one, ki se morejo izkazati z maturitetnim izpričevalom realke. Ravnotako je pa tudi gimnazijskemu abiturijentu pot na tehniko odprta; napraviti je treba samo izpit iz geometričnega risanja, ki je pa malenkosten, tako da to sploh ne more ovirati gimnazijca pri vstopu na tehniko.

Študij realnih ved se je doslej pri nas veliko premalo gojil. Na realke odpade komaj 20% slovenskih srednješolcev (pri Čehih 50%!). Ne smemo se zato čuditi, če sede pri nas ravno na mestih, kjer se zahteva tehnika, v tako obilnem številu tujci; sami smo krivi. Zato ne moremo dovolj priporočati slovenskim dijakom, da posvečajo več pozornosti kot doslej realnim vedam.

Na tehniki traja vpisovanje od 1. do 15. oktobra. Imatrikulačna taksa, ki jo plača na novo vstopajoči slušatelj, znaša 8 K, pristojbina za kolke 30 vin. in 1 K ter kolegnina (za tega, ki ne vlaga prošnje za oprostitev) 50 K. Listine, s katerimi se je treba izkazati pri vpisovanju, so: maturitetno izpričevalo realke ter certifikat, da slušatelj v tem letu ne nastopa vojaške službe. Gimnazijski abiturijent mora poleg tega priložiti dokazila, da zna zadostno risati ter izpričevalo o skušnji iz deskriptivne geometrije.

Kolegnine je oproščen, kdor se izkaže z odličnim zrelostnim ter z ubožnim spričevalom, dobro zrelostno spričevalo opravičuje k polovičnemu oproščenju. Kdor je že bil na tehniki,

mora predložiti mesto zrelostnega spričevala vsaj 40 jednot za celo oproščenje ali 30 za polovično

Tehnična visoka šola ima sledeče oddelke: stavbno inženerstvo (5 letnikov), arhitektura (5 letnikov), strojno inženerstvo (4 letniki), tehnična kemija (4 letniki), zemljedeljsko-tehnični oddelek (3 letniki), geodetični kurz (2 letnika), montanistični kurz (3 letniki), zavarovalno-tehnični oddelek (2 letnika).

Izpiti na tehniki so: 1. izpiti o prospehu iz predmetov 1. drž. izpita, ki ga, če so s popolnim uspehom napravljene, nadomeščajo deloma ali popolnoma. Delajo se vedno koncem šolskega leta, začetkom prihodnjega le z dovoljenjem rektorjevim in proti plačilu takse 10 kron.

2. državni, in sicer: a) splošni drž. izpit, ki se dela po 4 tečajih v zadnjih tednih letnega ali pa v prvih tednih zimskega tečaja; taksa znaša 20 K; b) strokovni drž. izpit se vrši po absolviranju in se deli v praktični in teoretični del. Taksa je 40 K.

Doktorat tehničnih ved zahteva predložitev znanstvenega spisa in strogo skušnjo (rigoroz), ki se ozira predvsem na podano znanstveno razpravo in na stroko kandidatovo. Pristojbine znašajo 180 K.

3. Živinozdravniški šoli na Dunaju in v Lvovu.

Zahteva se matura srednje šole. Študij traja 4 leta (za doktorje med. samo 2 leti). Po 3 z uspehom napravljenih strogih izpitih dobi rigorozant živinozdravniško diplomu. Pri dunajski živinozdravniški visoki šoli eksistira

še dveletni tečaj za podkovanje. Vpisovanje v šolo traja od 1. do 14. oktobra; vpisnina znaša 15 K, šolnine ni. Bližje informacije v „Lehrplan der tierärztl. Hochschule“, ki se dobi pri ravnateljstvu (Dunaj, Ill., Linke Bahngasse 11). Pri dunajski visoki šoli je razpisano letno dvajset prostih mest (stanovanje, hrana, obleka) za one veterinarce, ki so pripravljene službovati 7 let kot živinozdravniki v armadi. Prošnje se vlagajo do 1. avgusta ter morajo imeti sledeče priloge: domovnico, krstni list, potrdilo, da je prosilec neoženjen, spričevalo o nornosti, potrdilo o stavljenih osepnicah, potrdilo vojaškega zdravnika o sposobnosti prosilca za službo, šolska spričevala zadnjih 4 let gimnazije ali realke, zrelostno spričevalo, reverz, da bo prosilec služboval 7 let kot živinozdravnik v armadi.

Živinozdravniški študij je slabše situiranim najtopleje priporočati. Dobi se dosti podpor. Tri četrtnine dijakov ima štipendije. Dobi se tudi po 10 kosil na mesec v menzi. Kdor dobro kolokvira, lahko dobi ministrsko podporo 150 K na tečaj.

Letos je dobila živinozdravniška vis. šola pravico podeljevati doktorat živinozdravništva.

4. Zemljedska visoka šola.

Do danes študirajo slovenski dijaki menda še izključno na dunajski. V Pragi obstoja visoka zemljedska šola od l. 1907/08 ter je samostojen oddelek češke tehnike. Ko se izpopolni, bo treba tudi slovenskim agronomom začeti misliti na Prago.

Pogoj za sprejem je: matura srednje šole. Dunajska zemljedska visoka šola ima 3 sek-

cije, poljedelsko, gozdarsko in kulturno tehniko. Študij traja 4 leta; rigoroz in znanstvena disertacija sta pogoj doktorskega naslova. Vpisnina znaša 10 K, šolnina polletno 50 K, takse v laboratorijih 10 do 30 K.

O kulturni tehniki se predava v Pragi in v Brnu na tehniki. Študij traja 3 leta. Zahteva se 2 izpita; taksa za vsak izpit je 20 K.

5. Eksportna akademija na Dunaju

obstoja iz splošnega oddelka in dveh letnikov eksportne akademije. Abiturijent srednje šole more biti vsprejet v spl. odd., ki nudi slušatelju kolikor mogoče obsežno, splošno trgovsko naobrazbo, na čije podlagi vstopi lahko v službo pri kakšni banki, eksportni ali drugi tvrdki. V I. letniku eksp. akad. se vsprejme: a) absolvent trg. akad. ali kurza za abiturijente pri njej, ako je obiskoval tudi francoščino; b) abiturijent srednje šole, ako napravi izpit iz trgovskih predmetov (iz knjigovodstva, korespondence, trg. aritmetike, trg. prava) in francoščine. — Eksp. akad. ima namen podati dijaku celo moderno opremo komercialne izobrazbe, ki naj ga vsposobi, da nastopi na svetovnem tržišču z nekim predvidkom, ki ga pa omogoči le natančno poznanje razmer, in pridobiti tam naši industriji primerno stališče. Kolegnina znaša v spl. odd. K 5.— od ure, zahteva se najmanj 26 ur na teden za redne slušatelje, vpisnina je K 20.— Redni slušatelj eksp. akad. je pa dolžan plačati vsak tečaj K 150 kolegnine in K 30 vsako leto kot prispevek za učila. — Vpisovanje traja od 28. do 30. sept.; najbolje da se pride takoj prvi dan,

ker te potem zaradi prevelikega števila lahko odklonijo. Predavanja se začnejo s 1. okt. — Eksportna akademija se nahaja v IX. okraju, Berggasse št. 16.

6. Montanistični visoki šoli v Ljubnem in Příbramu

imata po 2 oddelka; jamski in žgalniški; v obeh traja študij po 4 leta. Na obeh zavodih je učni jezik nemški. Pogoji za sprejem je matura realke ali gimnazije. Podrobnejše informacije v programu, ki ga na zahtevo pošlje rektorat.

7. Akademija umetnosti na Dunaju in v Pragi.

C. kr. akademija umetnosti na Dunaju in v Pragi je visoka šola in ima kot taka nalogo navajati za umetnost nadarjeno mladino k samostojnemu delu v glavnih panogah slikarske in kiparske umetnosti ter jo poleg tega izobraziti v vseh onih strokah, ki pospešujejo doseženje tega cilja.

Na dunajski akademiji obstojajo za glavne predmete 1 splošna slikarska in 1 splošna kiparska šola. Doba študij traja navadno 3 leta. Pogoji vstopa: *a)* izpričevalo o dokončanih študijah na spodnji gimnaziji ali spodnji realki ali sploh o znanju, ki odgovarja tema dvema; *b)* predložitev lastnih slikarskih poskusov ter vsprejemni izpit, na podlagi katerega se je mogoče prepričati, da ima kandidat poklic in zmožnosti k študiju ene izmed glavnih strok.

Poleg tega obstojajo na dunajski akademiji še 4 specialne šole. Pogoji vstopa je s po-

voljnim uspehom dokončana splošna šola ali poseben vsprejemni izpit.

8. Konzularna akademija na Dunaju

se deli v jezikovnem pogledu v 2 sekciji, orientalsko in zapadno. Študijska doba traja 5 let. Šolnina znaša 2600 K, ki se plača v 2 obrokih; poleg tega je treba plačati pri vstopu v akademijo enkrat za vselej 240 K. So tudi za ta študij določene državne štipendije.

Glede predštudija je pogoj za vsprejem maturitetno izpričevalo in pa znanje nemškega in francoskega jezika. Prošnje za sprejem je treba opremljene z mnogobrojnimi prilogami podati v dobi med 1. jul. in 1. sept. adresovane na ministrstvo zunanjih zadev pri direkciji konz. akademije (Favoritenstrasse 15.). Zahteva se ustmeni in pismeni sprejemni izpit.

9. Ženski študij

je dosedaj na univerzi pri nas še prav neznaten. Pripuščene so ženske kot redne slušateljice na filozofski in medicinski fakulteti. Pogoji za to so 1. avstrijsko državljanstvo; 2. dosežena starost 18 let; 3. matura na gimnaziji.

Glede vsprejema rednih slušateljic odloča dekan fakultete.

Izredne slušateljice lahko postanejo one, ki so dovršile licej ali učiteljišče. Te lahko delajo po 6 sem. državno izkušnjo, ki jih usposablja za poučevanje na ženskih licejih in podobnih zavodih.

Isto kakor za medicino velja tudi za farmacijo.

Na drugih fakultetah se pa sprejemajo ženske le izjemno, in sicer odloči za vsprejem fakulteta sporazumno z docentom. Vendar pa tudi v teh izjemnih slučih niso imatrikulirane, morejo poslušati le posamezne predmete in ne dobe nobenega uradnega potrdila, da so poslušale.

Doktorat lahko dosežejo pod navadnimi pogoji.

Tovariše srednješolce in abiturijente

moremo tudi letos glede gmotnih avspicij študija posameznih strok samo opozoriti na letošnjo julijevo številko „Omladine“. Za vse one, ki se hočejo posvetiti gimnazijski profesuri, je še potrebno, da zasledujejo obenem nasvete društva slovenskih profesorjev. Žal nam sedaj ni več mogoče voditi sproti popolne privatne statistike slov. visokošolskega dijaštva, kakor se je to zgodilo prejšnjo leto in je tako blagodejno vplivalo na razdelitev poklicev; to nam danes zabranjujejo sovražni uradi na nemških visokih šolah.

Srednje in strokovne šole.

1. Gimnazija.

Poslovenjenje gimnazij na Kranjskem napreduje polagoma, a z gotovostjo. V minulem šolskem letu se je že grščina v 3. razredu in verouk v 5. razredu učil s slovenskim učnim jezikom. Škofovi zavodi v Št. Vidu — dosedaj s 4. razredi — so bili popolnoma slovenski. To šolsko leto (1909/10) bo že verouk v 6. razredu slovenski, v 5. razredu pa bodo menda že vsi predmeti slovenski, če ne bo posebne sitnosti od učne uprave.

Ogromno je delo, ki ga je že izvršilo „Društvo slovenskih profesorjev“ in ki ga še ima pred seboj s tem, da je prevzelo skrb za spisovanje slovenskih učnih knjig. To delo se more ceniti še le, če se pomisli, da niti nemški avstrijski profesorji, katerih je več tisoč, do zadnjega časa niso mogli sami spisati vseh učnih knjig in so rabili knjige slovenskih in čeških pisateljev: Hočevar (geometrija), Močnik (matematika), Kocen (atlant), Vrečko (botanika), Voldřich (zoologija) itd.; nadalje če se upošteva delo slovenskih profesorjev pri Slovenski Matici, Slovenski Šolski Matici in raznih časopisih. Tukaj se kaže moč organizacije: le organizovano složno delo prinaša uspehe, posameznik se izgubi, naj si bo še tako priden in zmožen!

Ta strokovna stanovska organizacija slovenskih profesorjev je pač tudi najmerodajnejši činitelj, ki naj odločuje o ureditvi našega srednjega šolstva. Slovenski profesorji pa zastopajo v vseh svojih izjavah edino pravo mnenje, da se le na podlagi materinščine dá doseči temeljita izobrazba, da je v šoli vsak predmet sam sebi namen in da noben predmet ne sme imeti postranskega namena, da bi se učenci pri tem izurili v kakem tujem jeziku. Da se tudi v popolnoma slovenskih srednjih šolah nemščina ne bo zanemarjala, temveč prav intenzivno gojila, to je samo ob sebi umevno, ker to zahtevajo naše gospodarske in politične razmere.

Stanje gimnazij in gimnazijcev je danes na Slovenskem sledeče:

Na Kranjskem (479.973 Slovencev in 28.177 Nemcev po zadnjem ljudskem štetju) je ena slovenska gimnazija — škofovi zavodi v Št. Vidu, 4 državne utrakvistične gimnazije v prehodnem stadiju poslovenjenja in 2 državni nemški gimnaziji. Gimnazijcev je 1668 slovenskih in 238 nemških.

Na Spodnjem (Slovenskem) Štajerskem (južno od Špilfelda) so našteji 409.531 Slovencev in 52.716 Nemcev. Nemci imajo dve državni in eno deželno gimnazijo, Slovenci pa le dve utrakvistični nižji gimnaziji. Na teh zavodih je 545 slovenskih in 589 nemških gimnazijcev. Letos so Nemci prvič po številu prekosili Slovence, pred 15 leti je slovenskih gimnazijcev na Spodnjem Štajerskem bilo še dvakrat toliko kakor nemških. Skrajni čas je, da se slovensko gimnazijsko vprašanje v Celju reši ugodno za Slovence!

Na Koroškem je 90.495 Slovencev in 276.829 Nemcev. Gimnazije so tri, in sicer dve

državni ter ena samostanska, vse nemške. Slovenskih gimnazijcev je samo 107, nemških pa 821. Opazuje se sicer neznatno, a dosledno nazadovanje pri Slovencih.

Na Primorskem nima 212.978 Slovencev nobene gimnazije, 19.454 Nemcev, večinoma priseljenih in prebivalstvu vsiljenih uradnikov, pa ima tri gimnazije. Italijani imajo eno državno in eno mestno gimnazijo ter eno deželno nižjo realno gimnazijo. Hrvati imajo eno državno gimnazijo in letos se otvori realna gimnazija. Gimnazijci so 504 slovenski, 278 je nemških, 1335 italijanskih in 213 hrvatskih. Slovenci sicer napredujemo, a še bolj raste število nemških gimnazijcev, katerih je celo več nego hrvatskih. To je uspeh nove železnice!

Vseh slovenskih gimnazijcev je bilo 2855. Na Koroškem in Štajerskem bi se njih število moralo podvojiti, tudi na Primorskem bi jih smelo več biti. Treba bo skrbeti za to, da se tudi izven Kranjske ustanovijo celotne slovenske gimnazije, da se slovensko dijaštvo reši nemških profesorjev, katerih šovinizem je od dne do dne hujši. S tem, da povdarjamo premajhno število slovenskih gimnazijcev, pa seveda še ni rečeno, da naj vse sili v gimnazije, temveč prav resno priporočamo Slovincem tudi šole, o katerih razpravljamo v naslednjem in kjer vlada še hujše pomanjkanje Slovencev.

2. Realka.

Praktičnega zmisla baje Slovenci nimamo, zato tudi nimamo realk in imamo le malo realcev. Realke so podvržene deželni zakonodaji in za slovensko brezbriznost značilno je, da Kranjska — edina izrečno slovenska dežela

— še danes nima realčnega zakona. Vsled te anarhije so tudi mogoče razmere, kakoršne vladajo na ljubljanski realki, kjer si nemški dijaki smejo dovoliti vse, slovenski pa se niti ganiti ne smejo. Lani se je celo zgodilo, da so nemški dijaki 6. razreda po sklepni konferenci bili iz laščine še enkrat vprašani. Kako neutemeljena je bila ta zahteva nemškega deželnega šolskega nadzornika, se je pokazalo, ko so vsi zopet dobili svoje nezadostne rede!

Bilanca je sledeča:

Na Kranjskem je nemška realka v Ljubljani in utrakvistična mestna v Idriji, ki pa s tem šolskim letom preide v državno oskrbo. Slovenskih realcev je bilo lani koncem šolskega leta 537, nemških pa 205.

Na Primorskem so tri nemške državne realke. Slovenščina se poučuje do 7. razreda samo na goriški, kjer se tudi piše zrelostna naloga iz slovenščine kakor na ljubljanski. Na tržaški državni realki je slovenščina samo v nižjih razredih relativno obligatna, v Pulju pa se niti slovenščina niti hrvaščina ne uči niti kot prost predmet. Italijani imajo mestno realko v Trstu in višje razrede deželne realke v Pazinu. Realcev je 232 slovenskih, 297 nemških (!), 1301 Italijanov in samo 20 Hrvatov.

Na Koroškem in Štajerskem ni mogoče govoriti o slovenskih realcih. Na celovški realki je 6, na mariborski 10 Slovencev, slovenščina se uči samo v nižjih razredih. Tukaj je predvsem treba skrbeti za številnejši obisk, potem bo sčasom mogoče misliti na slovenske paralelke. Še boljša bi bila takojšnja ustanovitev samostojne slovenske realke.

Vseh slovenskih realcev je bilo lani 796. V slovenskih deželah so bogate vodne moči, razni rudokopi, tovarne itd., a vse v tujih

rokah, ker sami nismo dovolj izobraženi, da bi tehnično izrabljali bogastvo svoje rodne zemlje.

3. Učiteljišče.

Učitelj se izobrazuj in pripravljaj za svoj bodoči poklic v tem jeziku, v katerem bo sam učil otroke — to načelo je tako jasno, da se učitelji drugih narodov začudijo, če se to načelo sploh omenja, češ, da se razume že samo ob sebi, da mora tako biti. In vendar to načelo pri nas še ni prišlo do veljave!

Veliko se govori in piše dandanes o reformi učiteljišč, ki je res potrebna. Slovenci moramo paziti, da uveljavimo svoje učiteljiške zahteve zlasti za Štajersko in Koroško. Potrebno pa je tudi, da se materijelni položaj učiteljstva na Kranjskem izboljša, vse druge reforme ne bodo delale čudežev pri našem šolstvu.

Moška učiteljišča, ki jih obiskujejo Slovenci, so: v Ljubljani (139 dijakov) in v Kopru (124) s slovenskim in nemškim učnim jezikom; v Mariboru (171) in Celovcu (187) z nemškim učnim jezikom.

Ženska učiteljišča so: v Ljubljani (173) in Gorici (162) s slovenskim in nemškim učnim jezikom, vsa druga so nemška in sicer deželno v Mariboru, državno v Celovcu ter samostanska v Mariboru, Ljubljani in Škofji Loki. Tudi žensko učiteljišče v Gradcu ima pravico dajati izpričevala učne usposobljenosti za slovenski jezik, dasiravno po upokojenju prof. Hauptmana noben profesor na zavodu ne zna slovenski. Na učiteljišču v Celovcu ni nobenega slovenskega profesorja. Izpraševalna komisija za ljudske in meščanske šole v Mariboru ima polovico članov nezmožnih slovenščine in

vendar usposoblja za slovenske šole! Celo v ljubljanski komisiji so profesorji, ki so nezmožni slovenščine!

Najslabše je s slovenskim učiteljskim naraščajem na Štajerskem. Dozdaj so vsaj iz Kranjskega in Primorskega prihajali slovenski učitelji in učiteljice na Štajersko. To hoče v bodoče preprečiti najnovejši odlok štajerskega deželnega šolskega sveta, ki zahteva, da se pri nameščenju naj v prvi vrsti upoštevajo oni, ki so maturirali na Štajerskem. S tem se hoče pomagati absolventkam deželnega nemškega učiteljišča v Mariboru na škodo Slovenk, ki so študirale v Gorici in Ljubljani. Tako upajo Nemci preplaviti Spodnji Štajer z nemčurskimi učiteljicami in učitelji.

4. Trgovska akademija v Pragi, na Dunaju in v Gradcu.

„Československá akademie obchodní“ v Pragi. Ima 4 letnike; šolnina znaša letnih 240 K. Pogoji za sprejem: štirje razredi srednje šole ali meščanska šola z dobrim uspehom — tu pa se zahteva še poseben vsprejemni izpit.

Slovenski trgovski akademiki posečajo zadnji čas v pretežni večini češko trgovsko akademijo v Pragi, ker se slovenskemu dijaku v Gradcu pri sprejemu delajo vse mogoče težave in sitnosti. Revnemu, marljivemu dijaku ne more biti nepoznanje češkega jezika ovira, da bi ne študiral v Pragi na češkem zavodu. Tudi abiturijentski kurz, ki ga še do sedaj češka trgovska akademija ni imela, se vpelje s prihodnjim letom. Pogoji za Dunaj in Gradec so sledeči: v triletni kurz se sprejme,

kdor je dovršil nižjo srednjo šolo z dobrim uspehom. Vpisnina in prispevek za učila znašata skupno 30 K, celotna šolnina 320 K, ki se lahko plača v dveh obrokih — prva polovica pri vpisovanju, druga v začetku drugega tečaja. Šolnina se lahko zniža na polovico ali četrtno, popolnega oproščenja ni. Na akademiji je poleg tega še enoletni kurz za abiturijente srednjih šol. Absolventje trgovske šole imajo pravico do enoletne vojaške službe.

5. Žensko srednje šolstvo.

Žensko srednje šolstvo prepušča avstrijska država deželam, občinam in društvom. Narodi, ki imajo zaveden in požrtvovalen meščanski stan, imajo tudi dobro žensko šolstvo. Slovenci imamo svoje meščanstvo le na Kranjskem, v vseh drugih deželah so narodni sovražniki lastniki mest. Edina pospeševaljica slovenskega ženskega šolstva je mestna občina ljubljanska, ki vzdržuje višjo dekliško šolo in dekliški licej ter pedagoški in trgovski tečaj. V zadnjem času se osnuje tudi v Novem mestu višja dekliška šola. Učenk je bilo v Ljubljani v 2 razredih liceja 85, v višji dekliški šoli 193, v pedagoškem tečaju 25 in v trgovskem tečaju 43, skupaj 351.

Žalibog je občinski svet sklenil z letošnjim šolskim letom opustiti prvi letnik višje dekliške šole. Storil je to na priporočilo ravnatelja dekliškega liceja in višje dekliške šole, ki je svoj predlog utemeljeval s tem, da se tudi drugod opuščajo višje dekliške šole — ne povsod! op. pis. — in da bi Slovenci imeli potem preveč ženske inteligence!

Za slovenske razmere je poleg liceja potrebna tudi višja dekliška šola zlasti za izven-

Ljubljanske deklice, ki si želijo v krajšem času pridobiti boljše izobrazbo. Najboljši dokaz o potrebi te šole je njen obisk: imela je lani v 1. in 2. letniku paralelke, v prvem letniku blizu 100 učenk! Ali naj slovenska dekleta, ki nočejo v licej, gredo v nemškonacijonalni zavod Huth-Hanss v Ljubljani ali v samostanske šole, ki so tudi vseskoz nemške?

Dekliški licej odpira gojenkam in absolventkam sledeče poklice: profesuro na licejih, farmacijo, poštno službo in ugodnosti pri sprejemu v učiteljišča ter v trgovske akademije.

O ženskih učiteljiščih smo že govorili.

Popolnoma pogrešamo še slov. dekliških meščanskih šol, gospodinjskih šol, strokovnih šol za šivilje, modistke in druge ženske poklice.

Nujno potrebno bi bilo kako žensko izobraževališče v Gorici. Letos se je prijavilo v pripravnico 105 deklic. Vse Slovenke pa tudi ne morejo biti učiteljice!

Vpliv ženske je neprecenljive važnosti. Mati naj nam vzgoji narodno zavedne otroke, žena naj bo možu zaslomba in značajna tovarišica v neugodah življenja. Zato bi ženska vzgoja morala biti naša prva skrb, za njo morajo občine, društva in posamezniki prinašati žrtve.

6. Gospodarsko šolstvo na Slovenskem.

Da moremo rešiti gospodarsko in politično moč slovenskega naroda, je treba zastaviti vse sile, da dobimo slovenske šole za vse stroke. Ko prirejamo shode za slovensko univerzo, ne smemo pozabiti na naše kmete, rokodelce;

obrtnike in trgovce. Bodočnost naroda je v veliki meri odvisna od strokovno izobraženih srednjih stanov, ki bodo pa narodno zanesljivi le tedaj, ako se bodo izobraževali v materinem jeziku.

V deželah, kjer prebivamo Slovenci, je bilo v letu 1909 obrtno, trgovsko in drugo strokovno šolstvo sledeče razvito (Jahrbuch des höheren Unterrichtwesens in Oester, 1909; referat v „Sl. N.“ 1. 5. 1909.):

Obrtno šolstvo.

Na Štajerskem je v Gradcu državna obrtna šola, ki je pa popolnoma nemška in ravnotaka šola v Trstu, ki je samo italijanska; slovenske ni nobene. V Celovcu je drž. rokodelska šola, ki je nemška; slovenske ni nobene. Italijani imajo svojo rokodelsko šolo v Tridentu. Za čipkarstvo imamo nekaj slovenskih šol: v Idriji, Čepovanu, v Dolnji Otlici in v Bovcu. Za obdelovanje lesa sta nemški šoli v Beljaku in v Kočevju; italijanska (mizarska) šola v Marianu; slovenske ni nobene. Za kovinsko obrt je nemška puškarska šola v Borovljah in nemška strojnoobrtna šola v Celovcu; slovenske ni nobene. Edino, kar imamo na obrtnem šolstvu, je c. kr. umetno-obrtna šola v Ljubljani, ki je pa nekako skrpucalo za vse mogoče stroke in ravno zadostuje, da se naši rokodelci nauče toliko spisja ter nemščine, da potem lahko gredo za kondukte in železniške paznike. Šele letos je dosegel poslanec Hribar državno obrtno šolo v Ljubljani, ki bo imela značaj srednje šole, da ne bo trebalo hoditi več v Gradec in na Dunaj iskat višje obrtne izobrazbe. O obrtnih uspehih ne mo-

remo govoriti, dokler še večino boljših obrti v Ljubljani izvršujejo Nemci in dokler še ljubljanske slovenske tvrdke ne le konfekcijsko delo, ampak tudi delo po meri pošiljajo na Dunaj ali drugam.

Trgovsko šolstvo.

V slovenskih deželah imamo trgovsko visoko šolo v Trstu, trgovsko in mornarsko akademijo istotam; obe sta italijanski. V Gradcu je nemška trgovska akademija; Slovenci nimajo nobene. Dvorazredne trgovske šole so: nemška v Celovcu že od leta 1895, italijanska v Gorici od leta 1907, v Ljubljani pa se je še le lani otvoril pripravljalni razred za dvorazredno trgovsko šolo, prej pa je dolga leta privaten podjetnik pobiral sadove naše brezbržnosti.

Poljedelsko in gozdarsko šolstvo.

Vedno se povdarja, da smo Slovenci kmetski narod, pričakovati bi torej morali, da je vsaj ta panoga šolstva pri nas razvita, ki se peča s poljedelstvom in sorodnimi strokami. Kdor bi to pričakoval, bi se bridko varal. Visoke šole za poljedelstvo so na Dunaju, v Pragi (na češki tehniki) in v Krakovu na univerzi. Nadalje so 3 akademije: ena nemška, ena češka in ena poljska. Potem pridejo čiste srednje šole, in sicer je poljedelskih 5 nemških, 3 češke in 1 poljska; za sadje, vinorejo in vrtnarstvo sta 2 nemški in za pivovarstvo je ena nemška. Slovenske šole ni za to stroko nobene. Nižjih šol z dvema ali manj letniki imamo Slovenci eno na Grmu pri Novem mestu ter eno zimsko v Gorici.

Pol milijona štajerskih Slovencev dobi še le letos po dolgem boju nižjo kmetijsko šolo. Vse drugače je preskrbljeno v naših deželah za Nemce in Italijane. Kmetijsko šolo imajo v Grottenhofu pri Gradcu, 2 zimski sta na Štajerskem, 4 zimske na Koroškem, seveda vse popolnoma nemške. Poleg tega imajo Nemci pri nas še vrtnarski šoli v Gradcu in Celovcu in vinorejsko v Mariboru, planinarsko v Wengu. Italijani imajo 2 nižji kmetijski šoli: v Vodnjanu in Poreču ter zimsko v Gorici.

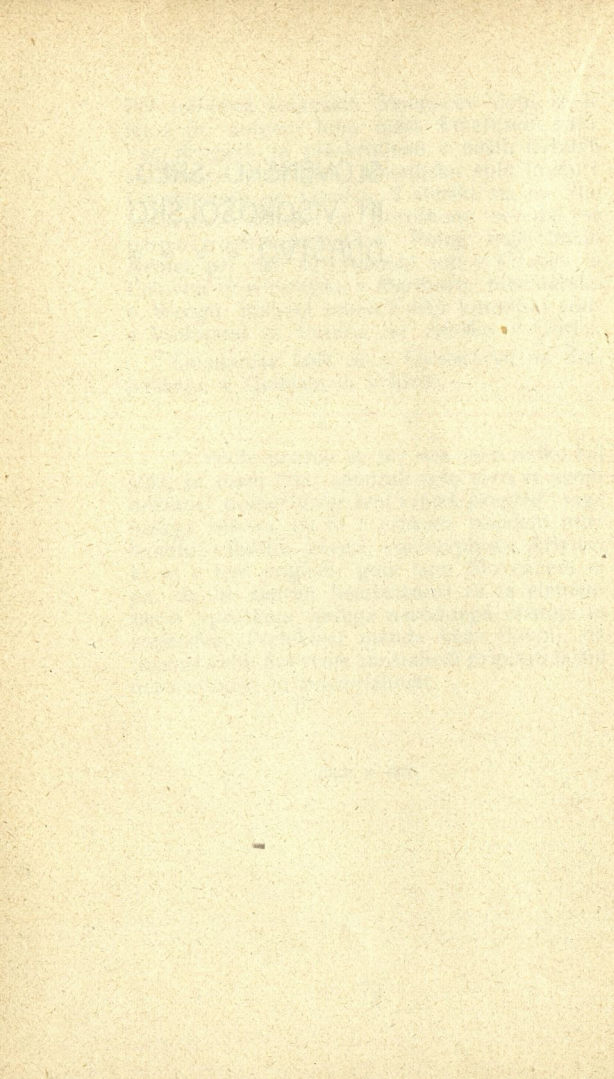
Gozdarske šole so v Gusswerku na Štajerskem, v Celovcu in v Idriji.

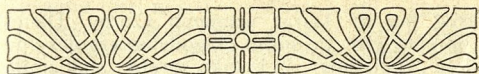
* * *

O takih stvareh se pri nas jako redko kaj sliši, še manj čita; smatrali smo torej za svojo dolžnost podati tovarišem kratek pregled vsega našega šolstva, da bi v vsakem mladem inteligentu vzbudili zavest vnebovpijoče krivice, ki se v tem pogledu godi nam Slovencem in pa, da bi zatirali brezbriznost za ta elementarna vprašanja našega narodnega obstoja in napredka. Preteklost menda kaže dovolj, da imamo velik del svoje zaostalosti pripisati lastni nezavednosti in brezbriznosti.

— □ —

SLOVENSKO SRED.
IN VISOKOŠOLSKO
DIJAŠTVO ◻ ◻ ◻ ◻

Naša akademiška društva.

Letos menda izstopa iz naših visokošolskih vrst zadnji starejšinski naraščaj naše struje, ki je bil aktiven v njej od njenega početka in do danes, ne sicer takoj v akademiških društvih, pač pa v skromnih gimnazijskih krožkih.

Tovariši, ki prihajajo danes iz srednjih šol v našo sredino, že nimajo več teh čustev; takrat je v nas kar plamtelo mlade sile in čistega idealizma. In ko je prišla prva „Omladina“, se nam je zdelo, da nam prinaša novo luč razsvetljenja. Vse, kar smo takrat mi štajerski dijaki najbolj čutili, izraža beseda „narodna“, ki smo jo rabili takrat zmiraj v nekem tragičnem, fatalističnem zmislu. O tem nam je pa prinesla „Omladina“ tako možatih, srce mladega človeka tako tolažilnih besed!

Kako velik vpliv je imela takrat na nas „Omladina“, se da sklepati iz tega, da smo bili mnenja, da moramo dobiti v njej odgovor na vsako vprašanje, ki nas je le kedaj težilo. Mislili smo, da imamo vsi, ki se štejemo za člane naše struje, tudi en svetovni nazor, katerega organ nam je bil „Omladina“. Vidi se iz tega, kako velikanski vpliv je imelo na nas mlado narodno-radikalno gibanje, katero je prvo pokazalo slovenskemu dijaku na velik

krog mu do takrat neznanih vzorov. Danes moremo prav presoditi blagodejno vzgojevalno delo „Omladine“, ki je tako spretno analizirala stremljenje mladega dijaka, mu stavila tako lepe cilje in rekla: V tebi je moč, da vse to dosežeš!

Skoraj vsak slovenski dijak, ki je sin kmečke hiše, mora prestat, ko se podaja na visoke šole, doma hude boje; ne pretiram, ko pravim, kako smo našli svoj čas v tem, da smo zrli pred seboj sijaj izobraženega slovenskega inteligenta, ki nam ga je naslikala „Omladina“, tolažbo za vse preganjanje in trpljenje, ki se je začelo, ko smo se odločali za svoj življenski poklic.

Prišli smo slednjič po velikih bojih, z veliko zakladnico mladostnega idealizma pa močno dobro voljo v naša akademiška društva, — na praktičnem torišču je izgledalo marsikaj od tega, kar smo si prej predstavljali v svoji vroči fantaziji, drugače; smatram pa za svojo dolžnost danes po štirih letih odkrito priznati — če bi sploh smel človek dolžnosti nalagati samo drugim, — da sem našel v naših družtvih vse, karkoli sem kedaj od njih pričakoval. Resničnost teh besed občuti mogoče samo oni popolnoma, ki je sam preživel lepa akademiška leta v teh krožkih. Koliko nešteti razmatranj, koliko medsebojne vspodbuje, kateri ima marsikateri od nas danes zahvaliti skoraj vse!

Tako sem postal najprepričanejši glasitelj naše dijaške struje in danes trdim, da pomenja vsak korak od tega vstran, kar vsebuje v bistvu naša struja, za slovensko dijaštvo — reakcijo. Naša struja je danes svobodomiselná propagatorica duševnega individualizma, svesta si svoje realistične smeri, vodi vstran od vsakega utopizma pa tudi vsakega morečega cinizma.

Čuvajmo torej to svojo zaščitnico tudi zanaprej, ne obešajmo se na njene zunanje pojave, skušajmo prodreti v njeno življensko jedro, ki ni nikjer formulirano, ki ga čuti vsak v sebi drugače, kadar pa pridemo skupaj, nam to da ono zavestno duševno harmonijo! Ako bi ne bilo smelo to reči za strujo, želimo, da gre tudi v bodoče smer njenega razvoja isto pot, katero bodo oznanjali vzori za vsem dobrim in lepim stremečega slovenskega dijaka. *Starejšina.*

Slovensko akademično društvo »Slovenija« na Dunaju (VIII. Breitenfelderg. 20) je najstarejše in največje slovensko akadem. društvo. Ustanovljeno je bilo 26. maja l. 1869. Smer društva je bila že od začetka strogo napredna, toda pomanjkanje enotnega društvenega programa je omogočilo vstop v društvo tudi klerikalnim dijakom. Prepiri, ki so radi tega morali nastajati v društvu, so končali l. 1893. z izstopom klerikalnih dijakov in ustanovitvijo (1894) klerikalne „Danice“. Dasi je bila „Slovenija“ sedaj enotnejša, vendar je še vedno nekaj manjkalo do pravega njenega razvoja in procvita. Jasno se je začelo kazati, da samo zbirati in zabavati akad. mladino, ne more biti več namen akad. društev. »Slovenija“ je tvorila v tej dobi družbo ljudi, ki so se sešli le slučajno, ki niso imeli nikakih skupnih teženj. Jeseni leta 1901 pa so prišli v društvo novi ljudje, ki so društvo reformirali in mu dali enoten program, ki naj bo podlaga vsemu društvenemu delu. Glavna točka novega narodno-radikalnega programa, ki se je sprejel 22. januarja l. 1902., je osamosvoja naroda, kateremu cilju se klanjajo vsi drugi. Na podlagi novega programa se je začelo takoj z delom. Ustanovili so se razni klubi, kakor narodno-gospodarski, politično-izobra-

ževalni, klub za ljudsko izobrazbo itd. Liberalni dijaki, nezadovoljni z novo društveno smerjo, so izstopili ter si ustanovili l. 1902. svoje društvo „Savo“, ki naj bi nadaljevala v zastarelem duhu prejšnje »Slovenije“. „Slovenija“ pa se je kljub raznim napadom in oviram krepko razvijala in si pridobila konečno po marljivem in vstrajnem delu tudi priznanje nasprotnikov. Danes so zunanji boji že ponehali in zato je mogoče, da so posvečene sedaj vse sile notranjemu izobraževalnemu delu.

Letos je obhajala „Slovenija“ dne 26. maja 40 letnico svojega obstanka, redok jubilej akademiškega društva, poleg še slovenskega v daljni tujini. Septemberska številka „Omladine“ prinese zgodovino tega za slovensko dijaško življenje najvažnejšega in najbolj zaslužnega društva.

Članom je na razpolago obsežna knjižnica — okoli 3000 zvezkov — kateri se dodaja redno vsaka na novo izišla slovenska knjiga. Čitalnica nudi raznovrstne časopise in revije. Obstojajo dalje različni klubi in odseki ter se po potrebi ustanavljajo novi. Izobraževalni klub prireja vsak teden predavanja, kjer se vadijo društveniki v prostem govoru in diskusiji. Evolucijo našega programa skuša pospeševati poseben programatični odsek. Z ozirom na prihodnjo 40 letnico društva sestavil se je odsek, ki marljivo zbira in urejuje gradivo za spomenico. Poučuje se po možnosti laščina, češčina, slovenska in nemška stenografija itd. Ob dolgih zimskih večerih skrbita za zabavo pevski zbor, glasovir in šah. Prirejajo se izleti v razne tovarne in zavode ter v krasno dunajsko okolico. Za telesno vzgojo skrbi društvo tudi s tem, da navaja svoje člane k telovadbi v „Sokolu“.

Na zunaj je zastopano društvo v slovanskem komiteju, pri slovanskem podpornem društvu ter se udeležuje vseh slovanskih prireditiv. Odnosaji z drugimi slovanskimi organizacijami so povsem najboljši, z nekaterimi celo prijateljski. — „Slovenija“ je tudi poverjenica „Slovenske“, „Hrvatske“ in „Solske Matice“ za Dunaj. — V področju „Slovenije“ obstoja strokovni medicinski kljub, ki je pa sicer popolnoma samostojen. Ima že lepo strokovno knjižnico kjer dobivajo člani učne knjige in skripta. Vrhutega goji tudi predavanja in diskusijske večere ter vodi velevažno statistiko.

Akad. tehn. društvo »Tabor« v Gradcu (Schönaugasse) 17. I.) Letos je obhajal „Tabor“ svoj prvi mali jubilej, petletnico svojega obstoja. Ustanovljen vsled neznosnih razmer med slovanskim dijaštvom v Gradcu, ki je bilo na najlepši poti, da se popolnoma „poburši“, je tekom svojih prvih 10 tečajev izvršil v polni meri svojo nalogo. Ni bil le na čelu vsaki akciji, ki je izšla iz vrst graškega dijaštva, ampak tudi na druga društva je vplival s svojimi reformnimi idejami. Odobravati je, da se je zadnja leta obrnil glavni tok slovenskega dijaštva v druga vseučiliška mesta, zlasti v slovansko Prago, vendar bo vedno nekaj slovenskih dijakov, posebno medicincev, ki bodo ostali in študirali v Gradcu, že zaradi boljših življenskih pogojev. Zato skuša nadomestiti „Tabor“ svojim članom občno izobrazbo, ki jim je ne nudi Gradec v toliki meri kot svetovna mesta, poleg temeljite strokovne izobrazbe z delom v znanstvenem klubu: predavanji, debatami, poučnimi izleti itd. Tudi razvedrilo in zabavo se ne zanemarja; po zimi so čajevi večeri, po leti pa izleti v lepo graško okolico in kegljanje. — Preteklo leto je bilo posebno

burno radi spora med rektorjem in slovenskim dijaštvom, ko je v decembru stopilo naše vseučiliško vprašanje z vso silo na dan. Sledila je demonstracija jugoslovanskega dijaštva na univerzi, na kar je zadel ves nemški terorizem naše dijaštvo in akademična društva. Poiskati smo si morali tudi novo stanovanje. Da bi odvrnili srednješolski naraščaj od „Tabora“, so po stari navadi slično gonjo proti radikalcem vprizorili klerikalci, letos zaradi spremembe pravil graškega izobraževalnega društva „Domovine“. Koliko je resnice na celi zadevi, je pojasnila „Omladina“. V „Taboru“ velja pravilo, da je vsak član ob enem tudi član „akad. poudružnic sv. Cirila in Metoda“ in „Prosvete“. — Da ostane „Tabor“ na dosedanji višini, vabimo vse tovariše, ki mislijo študirati v Gradcu, da vstopijo v naše društvo. Našli bodo dobre prijatelje, ki jih z veseljem sprejmejo, imeli pa bodo tudi priliko, izobraziti se in zastaviti mlade sile v delu.

Slovensko akadem. društvo »Adrija« v Pragi šteje danes 7 semestrov svojega obstoja. V društvu se je od prvega začetka do danes prav marljivo delalo, posebno pa je bilo vsled agilnosti posameznih članov preteklo leto društveno življenje živahno. Društvo je doseglo v preteklem letu veliko uspehov na zunaj in znotraj.

V posebno zadoščenje si lahko šteje društvo, da je pridobilo zadnji čas sebi kakor tudi celi naši struji simpatij predvsem jugoslovanskega dijaštva v Pragi, ki je stalo vsled nepoznanja ter javnega in zahrbtnega ščuvanja nam nasprotnih ljudi, vedno hladno napram nam. Zastopnikom našega društva se je posrečilo dati jugoslovanskemu dijaškemu gibanju v Pragi realno podlago; zato je pristopila k

„Zvezi jugoslovanskih akad. društev v Pragi“ tudi „Adrija“. Umevno, da je stala „Adrija“ preteklo leto tudi s „Svazom češkoslov. štud.“ v najožjih, prijateljskih stikih. Društvo pa ni skrbelo le za svoje potrebe, ampak je zasledovalo ter presojalo vse javno slovensko življenje vedno z resnostjo in velikim zanimanjem. S posebno skrbjo pa je zasledoval razvoj našega dijaškega naraščaja v društvu v to svrho voljeni odsek ter skušal na njega vplivati po vseh svojih močeh. Izmed mnogoštevilnih klubov in odsekov, ki so delovali v društvu, se je posvečala največja pozornost izobraževalnemu klubu, ki je imel redne debatne večere in manjšinskemu klubu.

Z veseljem se opaža, ga se obrača v zadnjih letih kljub protiagitaciji slov. klerikalcev glavni tok slov. dijaštva v slovansko Prago.

Število rednih članov je vsled tega letos precej narastlo. Ker uživa društvo gostoljubnost češkega „Akademičnega doma“, tako da mu je treba plačati za dve prijazni sobi le letnih 100 K, mu je mogoče porabiti vse ostale denarne prispevke članov in naših cenjenih podpornikov za čitalnico in knjižnico. Društvo ima svoj sedež v „Akademičnem domu“ v Spáleni ulici šte. 20.

Izobraževalna sredstva v naših visokošolskih mestih.

1. Na Dunaju.

A) Knjižnice:

Vseučiliška knjižnica, ki izposoja le strokovne knjige. Velika čitalnica je vsakomur dostopna, mala pa le starejšim po semestrih.

Ako se založi maturitetno izpričevalo, se knjige lahko vzame tudi na dom.

Zentral - Bibliothek (I., Rotenturmstrasse 16). Ima vso najboljšo nemško znanstveno in leposlovno literaturo in precejšnje število italijanskih in francoskih knjig. Mesečni abonement znaša za znanstvo 50 vin., za leposlovje 1 K in vsaka izposojena knjiga 2 vin. Radi lahkega izposojevanja ter krasne izbere je dijakom priljubljena. Katalogi so v „Sloveniji“ članom vedno v vpogled.

Dvorna knjižnica. V čitalnici lahko čita vsakdo; obsega vse knjige in liste, ki so izšle v Avstriji.

B) Muzeji:

Zakladnica na cesarskem dvoru.

Umetniško-zgodovinski muzej, I., trg Marije Terezije.

Naravoslovsko-zgodovinski muzej, I., trg Marije Terezije.

Muzej v topničarskem arzenalu, X. okraj.

Avstrijski muzej za umetnost in obrt, I., Stubenring 5.

Mestni zgodovinski muzej v rotovžu.

Moderna galerija III., Rennweg (Belvedere).

C. kr. akademija upodablajočih umetnostij, I., Schillerplatz 3.

Muzej za avstrijsko narodopisje, I., Wipplingerstrasse 34.

Vsi ti muzeji so parkrat na teden brezplačno dostopni.

C) Izobraževalna društva:

Strokovnjaška predavanja iz vseh ved prireja „Sozialwissenschaftlicher Bildungsverein“ (VIII. Schlösselgasse 11), Pre-

davanja so oznanjena na univerzi in vsakomur dostopna. Prireja tudi poučne izlete.

„Akademischer Abstinenterverein“ prireja zanimiva predavanja in diskusijske večere o alkoholizmu.

Za slovenske medicince je važno društvo „Vereinigung der Wiener Mediziner“, ki ima lepo znanstveno knjižnico in skoraj vse medicinske časopise. Prireja znanstvena predavanja in poučne izlete. Zastopa stanovske interese medicincev brez ozira na narodnost in veroizpovedanje.

Nekaka univerza „en miniature“ je „Volksheim“. XVI., Keplerstrasse z laboratoriji, ateljeji itd. Dobra šola za slovenskega dijaka, kako se moderno popularizira znanost. Ima lepo knjižnico in vsakomur pristopno čitalnico z vsemi boljšimi časopisi in revijami.

„Slovenija“ nudi svojim članom bogato, okoli 3000 zvezkov broječo knjižnico, v kateri je v prvi vrsti skoraj vse slovensko slovstvo, dalje izbranejšje nemške, francoske, italijanske, češke, srbske, hrvatske, ruske in poljske knjige. V čitalnici „Slovenije“ so na razpolago z malimi izjemami vsi slovenski listi, boljši nemški, češki, hrvatski in srbski. V izobraževalnem klubu se vrše redno predavanja, ki so namenjena splošni izobrazbi. Za strokovno izobrazbo skrbita samostojno v področje „Slovenije“ spadajoča kluba „Klub slov. medicincev na dunajski univerzi“ in „Klub slov. pravnikov na Dunaju“. Oba imata posebni znanstveni knjižnici (medicinska šteje okoli 60 zvezkov, pravniška okoli 80), prirejata predavanja in diskusije iz medicinske in pravne stroke, vodita statistiko slov. juristov in medicincev, dajeta informacije novo vstopivšim članom itd. „Slo-

venija“ prireja po možnosti poučne izlete v znamenita tovarniška podjetja.

Društvo slov. agronomov „Kras“ ima v svoji knjižnici vse knjige, ki so potrebne za agronomski študij.

Izobraževalna sredstva v Gradcu.

A) Knjižnice in čitalnice.

Vseučiliška knjižnica obsega blizu 150.000 knjig in rokopisov. Krasna čitalnica, ki je posebno pripravna za študiranje, je odprta v zimskem tečaju od 8.—4. ure popoldne, ob torkih in petkih od 8. zjutraj do 8. zvečer, v letnem tečaju pa od 8.—1. ure in od 4.—6. ure popoldne. Znanstvene in učne knjige se lahko sposojajo tudi na dom.

Knjižnica na tehniki je odprta od 9. do 1. ure in v zimskem tečaju od 4.—7., v letnem pa od 3.—6. ure popoldne.

Deželna biblioteka (Kalchberggasse 2) je odprta ob delavnikih od 10.—1. ure ter v zimskih mesecih od 4.—9. ure, od 1. maja do 15. julija od 4.—7. ure zvečer, ob nedeljah in praznikih pa od 10.—1. ure. Proti mali odškodnini se znanstvene in leposlovne knjige izposojajo na dom.

Ljudska knjižnica in čitalnica se nahaja v Stempfergasse 4. I in Glacisstrasse 65 („Saria“), knjižnica sama pa v Strauchergasse 15. Izposojevalne ure so od 9.—1. in od 3.—7. zvečer.

B) Muzeji.

Deželni muzej „Joanneum“ hrani dragocene zbirke nadvojvode Ivana, ki se ne-prestano spopolnjujejo. V starem poslopju (Rau-bergasse 10.) je mineraloški, geološki, botanični in zoološki oddelek, zbirka starin in prehi-storični oddelek. Ob nedeljah in praznikih je

vstop od 9. do 12. ure prost. V novem poslopju (Neutorgasse 45.) je kulturnozgodovinska in umetnoobratna zbirka ter galerija slik (prost vstop v nedeljo od 10.—1. ure) in zbirka bakrorezov (Kalchberggasse), vstopnine prosto le v ponedeljek od 10.—1. in v četrtek od 3.—4. ure popoldne.

V deželnem muzeju se nahaja tudi umetniška razstava štajerskih slikarjev in stalna razstava društva za umetno obrt.

Edina svoje vrste v Evropi je deželna orožarnica v Gosposki ulici 16., kjer se nahaja nad 28.000 komadov orožja. Prost vstop je le ob nedeljah od 10.—1. ure.

C) Izobraževalna društva.

Sociološko društvo ima redna predavanja vsak teden na univerzi.

V akad. tehn. društvu „Tabor“ je predvsem na razpolago obširna knjižnica, ki obsega v prvi vrsti novejšo slovensko in hrvaško beletristiko. Tudi znanstvena literatura, juridična, sociološka, modroslovna in jezikoslovna je dobro zastopana. V knjižnici se nahajajo tudi nemške, češke, poljske, ruske in francoske knjige in moderne revije, v čitalnici pa razen slovenskih listov tudi hrvatski in srbski. V društvu obstoja znanstveni klub, ki prireja vsak teden predavanja in debatne večere ter večkrat poučne izlete. Od časa do časa obstojajo po potrebi tudi razni drugi klubi in odseki.

3. V Pragi.

A) Knjižnice in čitalnice:

C. kr. javna vseučiliščna knjižnica v Klementinu. Odprta vsak dan od 9. do 1. dop. in od 3. do 8. ure zvečer (vsako sredo in soboto od 3. do 6. ure popoldne). Zaprta

je v mesecu avgustu, ob nedeljah in praznikih ter ob običajnih počitnicah. V vseučilišni knjižnici se nahaja tudi čitalnica za periodično izhajajoče revije vseh strok.

Knjižnica obeh tehnik (na nemški tehniki Husová tř. č. 240—I.) Odprta je vsak dan od 9. do 12. ure dopoldne in od 4. do 7. ure zvečer; ob nedeljah in praznikih samo od 9. do 12. ure dopoldne.

Pražka mestna knjižnica (Valentinska ul.). Odprta je ob ponedeljkih, sredah in petkih od 9. do 1. ure dop., ob torkih, četrtek in sobotah od 3. do 7. zv. Knjige se izposojujejo proti zastavljenju zneska 2 K in višje samo prebivalcem mesta Prage. — Za knjige je treba plačati na 14 dni 2 – 10 vin. V ravno tistem posloplju se nahaja v II. nadstropju javna osrednja čitalnica revij in časopisov. Dostopna razen ponedeljka vsak dan od 8. do pol 2. in od 3. do pol 8. ure zvečer vsakomur proti letnemu prispevku 20 vin.

Knjižnica muzeja kraljevine češke (v muzeju, Václavské nám.). Pristopna vsakomur. Odprta je razen praznikov vsak dan od 8. do 1. ter ob sredah in sobotah razen tega od 3. do 6. ure popoldne.

Mestne knjižnice: na Kralj. Vinogradih (Narodni dom), na Žižkovu (Bisilejské nám. 9), v Karlinu (Komenského ul. 1) na Smihovu (Komenského tř. 10). Čitalnica „Dělnické Akademie“ (Žitná ul. 7). je pristopna vsakemu brezplačno vsak dan od 6.—9., ob nedeljah in praznikih od 9.—11. dopoldne, Čitalnica kluba „Slavie“ (Vodičkova ul., Novákův dům II. p.) pristopna članom za 30 K letno, dijakom se zniža.

Knjižnica „král. č. společnosti nauk“ pristopna samo članom in po njih vpeljanim osebam.

Knjižnica muzeja trgovske in obrtne zbornice v Pragi za umetno obrt v Rudolfinu. Odprta vsak dan razen ponedeljka od 10.—12., ob sredah in sobotah tudi od 5.—8., ob nedeljah in praznikih od 10.—12. Pristopna vsakemu.

Knjižnica in čitalnica polj. kulturnega sveta za češko kraljestvo (Václavské nám. 54). Odprta po sredah in sobotah od 9.—1. Treba se oglasiti pri oficijalu.

Naprstkova knjižnica (I. Betlémské nám., „u Halánků“ pristopna priporočenim obiskovalcem vsak dan od 9.—1., ob ponedeljkih tudi od 3.—6. Ima knjižnico Zeyerjevo, oddelek kitajsko-japonski itd.

Knjižnica društva za povzdigo industrije na Češkem (Rytiřské ul. 31). Odprta vsak dan od 4.—8., ob nedeljah in praznikih od 9.—12.

Knjižnica akad. čitalnice (v Akad. domu). Dostopna samo članom; letni prispevek 2 K. Odprta vsak dan od 8.—8; v poletnem tečaju ob nedeljah in praznikih popoldne zaprta.

Za dijake posebno važne so strokovne knjižnice.

Knjižnica „V šehrdu“ (v Karolinu), knjižnica filološkega društva (v Klementinu), knjižnica filozofiškega društva (Veslavínova ul.), knjižnica društva čeških medicincev (Sokolská tř. 35/III).

B) Muzeji:

Zbirke muzeja za kralj. Češko. Odprto poleti: po nedeljah od 10.—1., po sredah in sobotah od 2.—6. zastonj; po torkih četrtnih in petkih od 9.—1. za 60 vin.; po sredah in sobotah od 9.—12., po torkih, četrtnih in petkih od 3.—5. za 1 K. Po zimi: po ne-

deljah od 9.—1., po sredah in sobotah od 10.—4. zastonj; po torkih, četrtek in petkih od 10.—4. za 1 K. Slušatelji visokih šol imajo na legitimacijo brezplačen vstop.

Češko-slovan. narodopisni muzej (Smihov). Ob sredah in sobotah od 3.—6., ob nedeljah od 9.—1. zastonj, drugače 1 K.

Muzej mesta Prage (Poříčský sad). Odprto ob nedeljah in praznikih od 10.—1., ob torkih, sredah in petkih od 2.—6. (po zimi od 2.—4.) zastonj; ob sobotah od 2.—6. (2.—4.) za 40 vin.

Muzej trgovske in obrtne zbornice (v Rudolfinu.) Odprto vsak dan razen ponedeljka od 10.—3. zastonj.

Tehnologični muzej trg. in obrtne zbornice (Purkynová ul.) Odprto vsak dan razen ponedeljka od 8.—3., ob nedeljah in praznikih od 9.—12.

Naprstkov muzej (Betlém. nám. 1.) Od junija do sept. ob nedeljah in praznikih od 9.—12. za 20 vin., drugače vsak dan od 11. ure dopoldne za 2 K.

Žal nam primanjkuje prostora, da bi našli vse mnogoštevilne galerije slik, vsa umetniška društva, razstavna podjetja, ki delujejo v Pragi in kjer je ukažen slovenski dijak vedno dobrodošel gost. Opozarjamo tovariše na to posebej, da ne zamude prilike si vsega tega ogledati. Vse najdrobnejše informacije se lahko dobi v „Svazu“.

Druga slov. akad. društva.

Na Dunaju je zbirališče liberalnih slov. akademikov „Sava“, v Gradcu „Triglav“, v Pragi „Ilirija“. Smotrenega pozitivnega

delovanja v modernem smislu v teh društvih ni, ker smatrajo še vedno za glavno nalogo akad. društev le „zbirati in zabavati“, ne pa vzgajati in izobražati svoje člane.

Klerikalci imajo svoje organizacije doslej le na Dunaju — „Danica“ — in v Gradcu — „Zarja“. V Pragi se slov. klerikalno akad. društvo najbrž ne ustanovi tako kmalu; praška tla so za klerikalizem malo — prevroča.

„Kras“, akademiško društvo slovenskih agronomov obstaja na Dunaju. Zastopa strokovne interese slovenskih agronomov.

„Društvo slovenskih veterinarjev“ se je osnovalo letos na Dunaju z namenom, da zastopa strokovne interese slovenskih veterinarjev.

„Klub slovenskih medicincev“ je popolnoma samostojna organizacija pri „Sloveniji“ na Dunaju. Ima svojo strokovno čitalnico in knjižnico ter prireja strokovna predavanja.

„Akademiška podružnica družbe sv. Ćirila in Metoda“ v Gradcu je edina akad. podružnica naše „Šolske družbe“.

„Klub slovenskih tehnikov“ v Pragi prireja poučne tehnične izlete in strokovna predavanja ter zbira tudi gradivo za slovenski tehnični slovar.

„Ćeško-slovenski akadem. alpski krošek“ v Pragi se je osnoval pred par leti pri Ćeški podružnici „Slov. plan. društva“. Vzbuja zanimanje med slovenskimi in Ćeškimi akademiki za naše planine in za turistiko.

„Komité slovanskih akademiąnih društev na Dunaju“ je oblastveno potrjena zveza vseh akad. društev slovanskih, ki imajo sedež na Dunaju. V njem so zastopana akad. društva vseh slovanskih narodnostij. Široka podlaga, na kateri stoji komité, mu bo omo-

gočala izvrševati namen: zastopati skupne interese vseh slovanskih vseučiliških dijakov na Dunaju, v važnih slučajih započeti enotno akcijo vsega slovanskega dijaštva in s predavanji ter drugimi prireditvami upoznavati posamezne slovanske narodnosti med seboj.

Ferijalna akad. društva.

»**Prosveta**«*) je skupna počitniška organizacija narodno-radikalnega dijaštva, društvo z ljudsko-izobraževalnim programom. Društveni delokrog se razteza po vsem slovenskem ozemlju, aktivna pa je „Prosveta“ le na Kranjskem, Štajerskem in Koroškem; Primorsko prepušča ondotnim ferijalnim dijaškim društvom „Balkanu“, „Adriji“ in Istri“. Na Kranjskem obstoja poleg centrale v Ljubljani podružnica v Novem mestu za Dolenjsko in odsek v Kranju za Gorenjsko. Najširšo delavnost razvija seveda osrednje društvo, ki ima i največ članov i največ gmotnih sredstev.

Posebno pozornost posveča kočevskim pokrajinam ter štajerskim in koroškim obmejnim krajem. V zadnjem letu sta se ustanovili na Kočevskem dve novi ljudski knjižnici v Dragi in v Čepljah. Obstojajo pa že in dobro vspevajo knjižnice v Novem Kotu, Loki in Dobljih ter večja javna knjižnica v mestu Kočevju, ki so jo ustanovili dolenjski srednješolci ter jo izročili „Prosveti“ v varstvo. Kočevsko ljudsko knjižništvo, ki je za okrepitev kočevskih Slovencev največjega pomena, hoče gojiti „Prosveta“ tudi v prihodnje. Na Štajerskem

*) Glej almanah 1907/8 in 1908/9.

je ustanovila centrala letos knjižnico v Spodnji Št. Kungoti, obmejnem kraju nad Mariborom, v Zibiki in Slivnici pri Celju. Na Koroškem ima centrala deset knjižnic. Izmed teh so se ustanovile letos knjižnice v Selah, v Šent Juriju in v Čačah. Najnežneje mora gojiti „Prosveta“ knjižništvo na Gorenjskem. Gorenjski odsek začasno ne deluje. To je zakrivila lanska nepremišljena secesija gorenjskih radikalcev, ki je vredna najstrožje kritike. Zapustili so „Prosveto“ in se podali v „Vesno“, morda z velikimi upi. Toda čas je, da spoznajo svojo napako. Čez leto že obstoja „Vesna“. In vspéh? Ena knjižnica in dva plesa. „Vesna“ torej ovira gorenjski odsek, sama pa ne napravi ničesar. Pozivljamo somišljenike-Gorenjce, da napravijo konec tem neznosnim razmeram. „Prosveta“ ima knjižnice na najvažnejših točkah Gorenjske, v Trziču, na Jesenicah, v Kranjski Gori in v Ratečah. Zlasti te knjižnice je treba znatno spopolniti in povečati. Deloma se je to izvršilo že v preteklem letu, po večini pa se ima zvršiti v naslednjem letu. Najnujnejša je pač spopolnitev jeseniške knjižnice. Ondotno industrielno prebivalstvo si želi dobrega in raznovrstnega čtiva.

Dolenjska podružnica varuje v prvi vrsti slovensko-nemško mejo na Kočevskem.

Dobro organiziran je tudi slovenski Štajer. Najvažnejše mesto zavzema Podravska podružnica s sedežem v Mariboru.

Manj delaven je bil dosedaj celjski odsek. Upati pa je, da bo v prihodnje boljše, ker mu bo pristopilo nekaj nadebudnih abiturientov. Zato se spremeni odsek v podružnico.

Slovenje-bistriški in konjiški odsek je ustanovil skupno s centralo knjižnico v Peklu pri Poljčanah.

Predavanj se je vršilo tudi letos prav malo. Vsi poskusi, razviti intenzivneje delovanje tudi v tem oziru, so se izjalovili. Nikakor pa ne gre, radi tega obupavati. „Prosveta“ mora doseči vspehov tudi na tem polju; vzgojiti je treba zato zlasti mlajše člane. Ob otvoritvi nove domžalske knjižnice se je priredilo javno predavanje o ljudskem knjižništvu in o slovenskem šolskem vprašanju.

V zadnjem času so se prirejali v Ljubljani redni tedenski društveni sestanki, na katerih se ni razpravljalo samo o zadevah, ki se tičejo neposredno „Prosvete“, temveč govorilo se je o vseh aktualnostih, ki zanimajo pristaše narodno-radikalne struje, zlasti ljubljanske radikalce. Ti sestanki se vrše popolnoma v smislu Prosvetinega programa, ki veleva, da naj bo „Prosveta“ o počitnicah duševno središče slovenskega dijaštva. Od teh sestankov si obeta „Prosveta“ prav mnogo.

„Prosvetin“ ljudskoizobraževalni program imajo od slovenskih ferijalnih društev še „Adrija“ v Gorici, „Bodočnost“ na Štajerskem, „Gorotan“ na Koroškem, „Balkan“ v Trstu in v zadnjem času ustanovljeno društvo „Istra“ za Istro.

Liberalci so si ustanovili za Gorenjsko svoje ferijalno društvo „Vesno“.

Klerikalci so si po vzoru „Prosvete“ videč njene uspehe ustanovili svojo „Zvezo slovenskega dijaštva“, kjer so pa prav previdno — bodisi, da se je sramujejo, bodisi, da nima dovolj kredita — zamolčali svojo „katoliško“ firmo. Tudi slovenski liberalni akademiki imajo svoje ferijalno društvo „Savo“, ki pa deluje po vzoru nemških buršev.

Slovenska dijaška žurnalistika

šteje dva časopisa. „Omladina“, ki izhaja letos 6. leto, je organ narodno-radikalnega dijaštva. Prinaša programatične in informativne članke. V „listku“ so rubrike: slovensko dijaštvo, literatura in umetnost, manjšinski obzor, srednja šola i. t. d. Od časa do časa ima „Omladina“ srednješolsko prilogo, v kateri se nahaja poleg programatičnih člankov iz peres srednješolcev tudi beletrija.

Organ klerikalnih dijakov je „Zora“. Prinaša poleg programatičnih in informativnih člankov tudi beletrijo.

Redna dijaška publikacija je postal „Dijaški almanah“; izdaja ga eksekutiva narodno-radikalnega dijaštva. V kratkem času si je pridobil med dijaštvom veliko simpatij in priznanja.

Kakor povsod so začeli klerikalci tudi tukaj capljati za nami in so izdali lansko leto svoj „Koledarček katoliškega sloven. dijaštva“.

**Statistični pregled slovenskih
srednješolcev**
po stanju koncem šolskega leta 1908/9.

Gimnazijcev		Realcev	
Kraj	Štev.	Kraj	Štev.
Celje, viš. g.	82	Maribor . . .	10
„ slov. r.	136	Celovec . . .	6
Maribor . . .	295	Idrija	259
Ptuj	32	Ljubljana . .	278
Beljak	12	Gorica	140
Celovec . . .	81	Pulj	7
Št. Pavel . .	14	Trst	85
Kočevje . . .	11	Drugi kraji .	11
Kranj	305		
Ljubljana:		Skupaj	796
I. drž. gimn.	514		
II. „ „	425		
nem. „	9		
Novo mesto	216		
Št. Vid . . .	188		
Gorica	290		
Pazin	43		
Pulj	23		
Trst	148		
Sušak	14		
Drugi kraji .	17		
Skupaj . . .	2855		

PREGLED :

Gimnazijcev	2855	v šol. l. 1907/8	2761
Realcev	796	„ „ „ 1907/8	759
Vseh slov. srednješol.	3651	v šol. l. 1907/8	3520

DIJAŠKA PODPORNĀ
DRUŠTVA ◻ ◻ ◻ ◻

Podporna društva.

Dijaško podporno društvo »Radogoj« v Ljubljani je splošno podporno društvo, ki posluje 16. leto. Podpira slovenske visokošolce brez ozira na kronovino z brezobrestnimi posojili, navadno v mesečnih zneskih po 20 K. Lani je razširil svoj delokrog tudi na absolvente višjih šol, ki vstopijo v praktično službovanje in ne dobe nič plače ali adjuta. Tem se dovolijo višji mesečni zneski. Stem se bo seveda število podpiranih dijakov znižalo, ako se ne povečajo društveni dohodki. V preteklem šolskem letu je »Radogoj« 33 podpirancem podelil 5630 K. Med temi je bilo 22 pravnikov, 5 tehnikov, 2 medicince, 2 modroslovca in 2 praktikanta. Prošnje se vlagajo v počitnicah pri Radogojevem tajniku (letos g. prof. Fr. Vajda).

»Radogoj« bi bil v prvi vrsti poklican prevzeti centralizacijo našega podporništva, tako da bi centrala vsaj imela v evidenci vse podpore ter na ta način dosegla kolikor mogoče enakomerno podpiranje našega dijaštva. Toda manjka delavcev, ki bi prevzeli to ogromno delo. Saj je izmed 160 bivših Radogojevih podpirancev komaj desetina rednih članov ali

ustanovnikov društva. In vendar bi moral vsak smatrati za svojo častno dolžnost, da podpira društvo, ki je podpiralo njega pri študijah! Brezbrižnost in nehvaležnost bivših podpirancev je prvi vzrok hiranja našega podpornišтва.

V domovini je še nekaj podpornih društev z delokrogom, omejenim na nekatere dele slovenske zemlje, tako v Celovcu podporno društvo za slovenske dijake s Koroškega, v Trstu za Primorce; na Štajerskem pa prav izdatno podpirajo osobito ondotne posojilnice štajersko slovensko dijaštvo. Omenjamo devet Rapočevih štipendijev, ki znaša na leto vsak 300 kron in se vsako leto iznova podele. Prošiti more vsak slovenski dijak, namenjene so pa v prvi vrsti prosilcem iz šoštanjskega in mariborskega okraja. Prošnje je navadno treba vložiti do 20. novembra pri ravnateljstvu posojilnice v Mariboru.

Poleg tega je na Dunaju, v Gradcu in v Pragi število slovenskih in neslovenskih podpornih društev, na katera se obračajo slovenski dijaki precej veliko.

Dunaj. „Podporno društvo za slovenske visokošolce na Dunaju“ podpira revne slovenske dijake vseh dunajskih visokih šol. Podpore se podeljujejo od meseca do meseca in je treba prositi vsak mesec sproti. Mesečni podporni minimum znaša 10 K, po potrebi se dovoli tudi večja svota. V odboru sede s posvetovalno pravico tudi zastopniki dijaštva (po en zastopnik „Slovenije“, „Save“ in „Danice“ ter zastopnik „divjakov“, kateri pa dosedaj še ni bil nikdar izvoljen). Močna opora društva so štajerski denarni zavodi, dočim se ostali denarni zavodi za njega dosti ne zmenijo.

Določila za prosilce :

1. Prošnje za podporo je oddati prvi teden vsakega meseca. Prošnje sprejemajo tudi akad. društva.

2. Kdor prosi prvič, naj priloži prošnji ubožno izpričevalo, narejeno po obrazcu, ki je predpisan za vseučilišnike; poleg tega naj tudi pridenejo izpričevala o študijah preteklega letnika (prvoletniki zrelostno izpričevalo, ostali pa kolokvijska izpričevala, izpričevala o državnih skušnjah in rigorozih). Za prošnje je rabiti obrazce, ki jih je založilo društvo in jih oddaja dijakom brezplačno. Dobijo se tudi v akad. društvih.

3. Razmere marsikaterega dijaka se tekom šolskega leta izpremene ter so potem dokaj različne od razmer, katere je opisal podpiranec v prvi, začetkom šolskega leta vloženi prošnji. Podpiranci naj torej vsak mesec v e s t n o izpolnijo vse razpredelke v obrazcu za prošnjo. Na prošnje, ki so v tem oziru pomanjkljive, se ni mogoče ozirati.

4. Podpiranci morajo ob pričetku vsakega tečaja donesti izpričevalo o študijah preteklega tečaja (izpričevala o kolokvijih, drž. skušnjah, rigorozih).

5. Vsakemu podpirancu se priporoča, da naj precej, kakor hitro mu bo to mogoče po svojih močeh povrne društvu prejete podpore.

„Jurid i č n o p o d p o r n o d r u š t v o“ podeljuje podpore revnim juristom na dunajskem vseučilišču. Da se dobi podpora, je potrebno, da se zglati vsak prosilec v društveni pisarni (vseučilišče, juridična fakulteta), izpolni predpisani vzorec in predloži ubožno izpričevalo, indeks in kolokvijska izpričevala. Dobi se vsak drugi ali tretji mesec 15 menznih

znamk, event. tudi denar ali obleko. Društvo izposojuje svojim članom tudi juridične knjige.

„Medicinsko podporno društvo“ podeljuje podpore revnim medicincem na dunajskem vseučilišču. Vpiše se lahko v začetku vsakega tečaja, pa tudi sicer vsak mesec. Predložiti treba ubožno izpričevalo in indeks. Dobi se navadno vsak mesec 10—15 menznih znamk, izredno tudi podpore v denarju ali obleki. Društvo izposojuje svojim članom tudi medicinske učne knjige. Poleg tega so društveni člani lahko oproščeni napol ali pa popolnoma pristojbin v raznih medicinskih kurzijah.

„Filozofsko podporno društvo“ podeljuje podpore revnim filozofom na dunajskem vseučilišču. Začetkom vsakega tečaja se mora vložiti prošnja na „Philosophischer Unterstützungsverein an der Wiener Universität“. Pridejati je treba: ubožno izpričevalo, potrdilo referenta za štipendije, indeks in kolokvijska izpričevala (prvoletniki zrelostno izpričevalo). Dobi se navadno vsak mesec 10 menznih znamk. Društvo posreduje tudi oddajo instrukcij, na katere se pa slov. dijak ne sme zanašati, da jih dobi.

Posamezna podporna društva obstojajo tudi na živinozdravniški in poljedelski visoki šoli. Pogoji slični.

„Gregorijevo društvo“ (Gregorius-Verein) daje revnim vseučiliščnikom vseh narodnosti mesečno 12 K oz. 20 kron. Prošnje, katerim je treba pridejati maturitetno izpričevalo, ozir. kolokvijska izpričevala, ubožno izpričevalo, stanovski izkaz (Nationale), potrdilo referenta za štipendije in potrdilo, da je prosilec vpisan na dunajski univerzi, se morajo

vložiti pričetkom zimskega tečaja pri policij. svetniku dr. Wagnerju. (XIV. Kellinggase 2. II.)

Splošno podporno društvo na dunajski univerzi. Pri tem društvu prosi lahko vsak vseučiliščnik, ki je najmanj že v 3. tečaju. Prvoletniki ne dobijo nikakih podpor. Vsak prosilec se mora v društvo vpisati. Pogoji: 1) izpolniti se mora tiskani vzorec, ki leži na razpolago v društveni pisarni, 2) indeks, 3) ubožno izpričevalo, 4) potrdilo referenta za štipendije in 5) kolokvijska izpričevala. Vsak prosilec dobi navadno vsak drugi mesec 10 menznih znamk, oz. enkratno denarno podporo, za katero je pa potrebna posebna prošnja.

„Studentenheim“ (IX. Porzellangasse 30). Društvo „Asylverein der Wiener Universität“ podeljuje revnim slušateljem vseh narodnosti in veroizpovedanj na dunajskem vseučilišču brezplačno stanovanje, postrežbo in kurjavo. Poleg tega se dobi v zavodu razmeroma dobra hrana in sicer zajutrek za 10 v., kosilo za 24 v. in večerja za 20 v. Svečavo in perilo mora plačati vsak sam. Prošnje, ki jih je nasloviti na odbor zgoraj omenjenega društva, se morajo oddati osebno do 15. oktobra vsakega leta. Priložiti je treba: 1) zrelostno izpričevalo, 2) ubožno izpričevalo, (ki naj je potrdi tudi župnik), 3) potrdilo referenta za štipendije, 4) indeks in 5) „nationale“. Priporoča pa se, da se vpošljejo na ravnateljstvo zavoda že v počitnicah provizorične prošnje, katerim je treba pridejati le zrelostno in ubožno izpričevalo. V oktobru je sicer treba vložiti še enkrat prošnjo, toda oni, ki so prosili že v počitnicah, pridejo v slučaju ugoditve preje na vrsto. Prosilci, ki nimajo starišev, imajo prednost.

„Dijaško bolniško društvo na Dunaju“, („Verein zur Pflege kranker Studierender“), ki ima svoje društvene prostore na vseučilišču, preskrbuje svojim članom v slučaju bolezni brezplačno zdravniško pomoč, brezplačna zdravila in v bolnišnici brezplačno mesto 2. razreda, v slučaju smrti tudi brezplačen pogreb. Član društva je lahko vsak slušatelj vseučilišča, tehnike, živinozdravniške, poljedelske visoke šole in umetniške akademije. Pri vpisovanju, ki traja v zimskem semestru od 1. oktobra do sredi novembra, v letnem pa od začetka inškrpcije 30 dni, je treba pokazati indeks in oddati stanovski izkaz. Pri vstopu je treba plačati 2 K vstopnine in 4 K udnine za semester (če se vpiše za celo leto le 6 K). Revnim visokošolcem iz Kranjske povrne navadno to svoto dež. odbor kranjski.

„Mensa academica“ (I. Reichsstrasse 29) daje vseučilišnikom proti primerni odškodnini kosilo in večerjo.

Prevažno podporo za slov. visokošolce iz Kranjskega tvorijo na dunajskem vseučilišču tudi Knafflove ustanove, katerih je sedaj 36, vsaka z letnimi 600 K. Ustanovil jih je leta 1671. Gorenjec Luka Knaffl, župnik v Groß-Rußpachu na Nižje Avstrijskem za dijake „kranjske narodnosti“. Ustanovo upravlja sedaj ravnatelj dunajske vseučiliške pisarne posamezna mesta pa oddaja vseučiliški senat. Za ustanove prosi lahko vsak visokošolec iz Kranjske, ki je vpisan na dunajskem vseučilišču. Prednost imajo prosilci, ki so prestali zrelostno skušnjo z odliko. Juristi in medicinci dobijo ustanovo navadno šele po prvem izpitu, filozofi v drugem ali tretjem letu. Prošnje, naslovljene na vseučiliški senat, je vložiti najkasneje do 31. novembra vsakega leta. Priložiti je treba: 1) krstni

list, 2) domovinski list, 3) ubožno izpričevalo, 4) potrdilo o stavljenju koz, 5) zrelostno izpričevalo, 6) potrdilo referenta za štipendije, 7) kolokvijska izpričevala zadnjih dveh semestrov, oziroma izpričevalo o prestanem državnem izpitu. Ustanova se uživa, tudi lahko v vojaškem letu.

Gradec. „Podporno društvo za slov. visokošolce v Gradcu“. Predsednik gosp. dr. Fr. Žížek, Luthergasse 4/l. Društvo deli podpore v denarju in v obednicah, in sicer razen oktobra, aprila in julija vsak mesec. Seja odbora podpornega društva se vrši drugo soboto vsakega meseca. Namesto prošnje le treba izpolniti prosilcu samo poseben vzorec, ki jih je dalo podporno društvo na razpolago v vseh graških akad. društvih. Vestno izpolnjen vzorec je treba oddati v vsakem akadem. društvu za to določenemu referentu; referenti iz vseh treh društev skupaj tvorijo poseben dijaški pododbor, ki strogo nadzoruje, da navajajo prosilci vse svoje dohodke.

Ko se prosi prvič v tečaju, je treba priložiti prošnji: 1) kolokvijska izpričevala, ozir. maturitetno izpričevalo; 2) ubožno izpričevalo; 3) izkaz, da je prosilec dotični tečaj inskribiran. Podpore se razdele med prosilce proporcionalno, tako da se skuša enakomerno pripomoči vsakemu prosilcu do eksistenčnega minima (50 K). Redni maksimum mesečne podpore je bil lansko leto 25 K.

„Slovansko podporno društvo“ („Studien - Unterstützungsfonds für slavische Hochschüler der Grazer Universität“). Uprava društva je v rokah akad. senata. Podpore razdeljuje dijaški odbor

obstoječ iz 9 članov. Društvo deli podpore dvakrat v letu, in sicer razdeli v zimskem tečaju okoli 600 K, v poletnem do 400 K. Prošnje enako opremljene kakor za oproščenje kolegnine, je oddati ob razpisanem terminu pri glavnem pedelu.

„Slovansko bolniško društvo“ („Kranken-Unterstützungsverein für slav. Hochschüler“), v rokah senata in dijaškega odbora. Člani morejo postati vseučiliščniki in tehniki. Društvo nudi brezplačno zdravniško pomoč, zdravila in v slučaju potrebe bolniško oskrbo II. razreda. Vstopnina 2 K, članarina 4 K za semester, člani se vsprejemajo le v prvih 6 tednih vsakega semestra v lokalu, ki je na posebni črni deski „Slov. bolniškega društva“ na univerzi naznanjen.

Za Slovenca pride v Gradcu v poštev samo še takozvani „Freitisch-Institut“, ki deli vsak mesec obednice. Slovenec more le malo pričakovati od tega društva. Juristi dobe do 8, filozofi 10—15, medicinci do 15 obednic. Enako društvo obstoji na tehniki. Prošnje se morajo oddati osebno referentu na posameznih fakultetah. Natančnejše informacije daje posebna črna deska na rektoratih.

Praga. „Podporno društvo za slovenske visokošolce v Pragi“ podpira slovenske slušatelje čeških visokih šol praških z mesečnimi podporami do 25 K (v gotovini in v nakaznicah za obede v menzi). Prosilec napiše prošnjo na poseben vzorec, ki ga je dobiti v naših akademičnih društvih v Pragi, priloži ubožno, zrelostno (oz. kolokv.) izpričevalo ter dokazilo, da je vpisan na kaki češki visoki šoli. Vse to odda enemu poverjeniku, ki jih imata praški slov. akadem. društvi pri podpornem društvu. Ta mu izroči, ko so

prošnje rešene, nakaznico, na katero mu blag. podpornega društva izplača nakazano podporo.

„Husov Fond“ podpira vse slušatelje na čeških visokih šolah brez razlike; podpira tudi slovenske prosilce z mesečnimi podporami 4—10 K. Prosilec, ki mora biti član „Husovega Fonda“ (letna članarina 1 K), napiše prošnjo na poseben vzorec, ki se dobi za 2 vin. v društveni pisarni (Praga II., Reznická ul. 14. Uradne ure od 3. do 4. pop.) priloži ubožno izpričevalo napisano istotako na posebnem vzorcu ter odda oboje v zadnjih treh dneh meseca (za mesec vinotok šele od 1. do 6.) društvenemu tajniku. Pri razdelitvi podpor (14. in 15. vsakega meseca) se mora izkazati z društveno legitimacijo ter z dokazilom, da je vpisan na češki visoki šoli. „Husov Fond“ daje tudi brezobrestna posojila za pristojbine pri skušnjah.

„Nadace Krombholzova“ omogočuje akademikom praškim brez razlike brezplačno zdravljenje (zdravnike in zdravila). Kdor želi brezplačno zdravljenje, si vzame na kvesturi ali v pisarni svoje šole poseben vzorec, izpolnjenega dá podpisati kakemu profesorju ter gre ž njim k zdravniku ali pa na kliniko; na recept, ki se mu napiše, dobi v lekarni brezplačno potrebna zdravila.

„Mensa academica“ (Spálena ul. 20) daje revnim akademikom za nizko ceno obed (po 58 vin.) in večerjo (po 36 vin.). Kdor želi imeti hrano v Menzi, napiše na poseben vzorec prošnjo (dobi se golica v „Svépomoci“, Spálená ul. 9), priloži svoje ubožno izpričevalo in na karton nalepljeno fotografijo za legitimacijo; za par dni dobi legitimacijo, na katero si v Menzi pri kontrolorju kupuje nakaznice za obede. Kdor hoče v Menzi obedovati (ozir.

večerjati), izpolni nakaznico s svojim podpisom in dnevom ter polovico vrže v posebno škrinjico v Menzi, drugo polovico pa odda drugi dan pri obedu (ozir. večerji) kontrolorju.

„Svépomoc“ preskrbuje revnim dijakom inštrukcije in druga primerna mesta. Kdor želi kako mesto, mora napisati prošnjo, v kateri navede, kaj bi lahko poučeval. Slovenskim dijakom se ni mogoče v Pragi na inštrukcije preveč zanašati, ker — vsaj v začetku — ne znajo še toliko češki, da bi mogli sprejemati taka mesta. Vse podrobnosti se dobe v „Svépomoci“ (Spálená ul. 9) od 9. do 1. in od 3. do 6. ure popoldne.

„Hlávkovy kolleje.“ Tu dobi reven dijak, ki se izkaže z izvrstnim zrelostnim izpričevalom, pozneje z izvrstnimi izpričevali od izpitov, prosto stanovanje, razsvetljava, kurjavo in perilo; za hrano plačuje mesečno po 12 K, nekaj mest pa je sploh brezplačnih. Prošnje za sprejem se vlagajo pri ravnateljstvu (Praga II., Jenštejnská ul. 1; vzorec zanje se dobi istotam), za zimski tečaj do 15. vel. srpana, za letni do 15. sušca. Lani je bilo v zavodu nad 200 dijakov.

„Filozofsko podporno društvo“ daje podpore v neenakih terminih, ki so nanznanjeni na črni deski na filozofski fakulteti. Vzorec za prošnjo v „Svépomoci“.

„Pomocný spolek nadace Jonákovy“ (za pravnike). Prošnjo je treba napisati za celo leto naprej in priložiti ubožno izpričevalo in reverz, s katerim se prosilec zaveže podporo pozneje vrniti, ter jo izročiti v prvi polovici vinotoka oficijalu pravniške fakultete.

Podporni fond „Purkyně“ (za medicince), daje podpore v denarjih, v obednicah ter posojila za rigor. takse. Vzorec za prošnjo pošlje na željo „Spolek českých mediků“ (Praga II., Lipová ul. 2).

„Nadace Skuberského“ daje revnim tehnikom obednice. Prošnje se oddajajo tajn. društva v dobi, ki je naznanjena na črni deski na češki tehnik (navadno do zadnjega vin.).

Slovenski slušatelji visokih šol brez razlike mesta in stroke dobe lahko ministerijalne podpore, ki jih jim podeljuje ministrstvo za uk in bogočastje, in sicer v znesku 40—120 K za tečaj. Prošnje, ki so naslovljene na omenjeno ministrstvo, se oddajajo, opremljene z ubožnim izpričevalom in izkazili o uspehih v študijah, v dekanatski, oziroma rektorski pisarni. Prošnje se pišejo slovensko.

Podporna sredstva za slov. srednješolsko dijaštvo.

Najvažnejša in ponajveč edina sestavina srednješolske podporne akcije so danes dijaške kuhinje; žal, da prav pogosto ne ustrezajo svojemu namenu. Ponekod pa ni niti dijaške kuhinje. Prva naša zahteva je torej, da se v vsakem srednješolskem mestu ustanovi poštena dijaška kuhinja, obstoječe pa se naj korenito izboljšajo.

Akoravno bi bila največja napaka, ki bi jo mogli storiti, da bi prezirali srednješolsko podporništvo, vendar je res, da to ne igra pri 90 % večini srednješolskega dijaštva niti blizo

take vloge kakor danes skoraj še pri slehernem visokošolcu. Osrečevalna tolažba, da postane sinček enkrat „gospod“, je še pač vendar velika dobrota za slovenskega dijaka. Vsaka stvar ima svojo dobro in slabo stran; to moremo tudi enkrat reči na čast bujnemu slovenskemu tercijalstvu!

V. DIJAŠKO DELO ZA
SLOV. VSEUČILIŠČE V
L. 1908/9 ◻ ◻ ◻ ◻ ◻

Dunaj.

Leta 1856 pomeni razdobje v slovenskem vseučiliškem vprašanju. To leto se je zagrnil grob, v katerega je dunajska vlada položila našo visokošolsko zadevo. V tem letu so zaspala slovenska juridična predavanja na graški univerzi, ne da bi se tedaj zopet vzbudila.

V teku več kot pol stoletja moramo zaznamovati samo en moment, ki znači korak dalje: l. 1898 je deželni zbor kranjski ustanovil vseučiliški fond pol milijona kron, kateremu je pridjala občina ljubljanska 100.000 K. Drugače pa je slovensko vseučiliško vprašanje tam kot l. 1856, samo s tem razločkom, da je sedaj slovenski dijak na avstrijskih vseučiliščih brezpraven gost, ki je na poti nemškimi nacionalcem na vseučiliških stolicah, trn v peti nemškemu dijaku, da, celo pedelom in poulični druhali.

Če iščemo vzrokov za ta važna dejstva, jih dobimo v prvi vrsti gotovo pri mačehovskem Dunaju, ki nam ni bil nikdar pravičen. A ne manjša krivda pade tudi na naše politike. Ali se je kdo izmed teh že kdaj resno poprijel stvari? In naši znanstveniki? Ti deloma spe, deloma bogate s svojimi deli tujo literaturo.

Zato smo zdaj tam, kot smo bili za časa našega rojaka, učenega Kranjca.

Videč vse to, je slovensko dijaštvo prišlo do spoznanja, da tako ne pridemo nikamor. Zateklo se je torej k samopomoči.

Predvsem je dalo inicijativo za ustanovitev splošnega vseučiliškega odseka, ki naj bi organiziral vse moči. To misel je deželni odbor kranjski vsaj začasno pokopal.

Na Dunaju se je ustanovil poseben dijaški odsek vseh dijaških struj, ki ima namen kontrolirati delo ter drezati, da „rodoljubi“ ne zaspe. In ta odsek se ima ponašati z relativno lepimi uspehi.

Povzročil je, da sta izdala oba dijaška lista posebne vseučiliške številke; izdal je tudi vseučiliško brošuro „Slovenska visoka šola v Ljubljani“, ki je vzbudila že precej šuma. Posebno vseučiliško brošuro so izdali tudi naši klerikalni kolegi, potem ko so dobili izgovor za izstop iz skupnega odseka.

Odsek je priredil na Dunaju tri krasno vspele shode. Znamenit je bil posebno prvi 3. grudna 1908, ko je „Narodna zveza“ po svojem oficijelnem zastopniku izjavila, da mora spraviti slovensko vseučiliško vprašanje vsaj za korak naprej. Te obljube Zveza še ni izpolnila, a dijaštvo tega ne bo pozabilo, marveč vedno znova priganjalo, da se kaj pozitivnega ukrene. Drugi shod v januarju in tretji v juniju sta se pečala večinoma z italijansko pravno fakulteto. Taki shodi so se vršili tudi v Pragi in v Gradcu.

S posebno intenzivnostjo pa je nastopilo slovensko dijaštvo v domovini. O božiču se je vršila cela vrsta shodov in impozantnih manifestacij. Naj naštejemo samo nekatere: Trst, Celje, Maribor, Novo mesto, Metlika, Ribnica,

Sava na Gorenjskem, Št. Janž na Dolenjskem. Št. Rupert, o veliki noči so tem sledili: Kranj, Idrija, Trebnje. Nad vse znamenita pa je bila manifestacija vseh slojev in strank v Ljubljani 10. prosinca. V največji dvorani na Slovenskem, v veliki dvorani hotela „Union“ je manifestiralo več kot štiritisoč ljudi najrazličnejšega stanu, starosti in spola.

O velikih počitnicah se ta pokret nadaljuje.

Vprašanje je, da li bodo ti koraki imeli kak uspeh? Ali naj ostane samo pri shodih?

Gotovo ne! Shodi so samo prva stopnja.

In pri tej ne smemo nehati, ker potem smo tam, kjer bi bili, če bi bili popolnoma mirni. Prvemu koraku mora slediti drugi in tretji vse dotlej, da se izpolni naša upravičena zahteva.

Kaj torej storiti?

Ustanoviti se mora splošen, delaven vseučiliški odsek, katerega naloga bo, pripraviti znanstveno in materijelno podlago slovenski visoki šoli. Za prvo je treba pred vsem delavcev; a teh nam ne manjka, samo poiskati se jih mora in jih pripraviti k delu ne pa odbijati, kot se navadno pri nas godi. V materijelnem oziru pa — če ne pojde drugače — magari posežemo v lastni žep, ter z lastnimi žrtvami postavimo to, česar nam ne dajo oni, ki imajo dolžnost to storiti. Dokazati hočemo, da še nikakor ne maramo poginiti, četudi je to srčna želja raznih naših nasprotnikov.

Ta odsek bo torej kršil pot do slovenske visoke šole. Če stori svojo dolžnost, se v 10 letih vsa stvar temeljito izpremeni, tako da imamo v tem času že vsaj lastno juridično fakulteto.

Kaj pa do tedaj? Ali naj še toliko časa prenašamo „kulturne“ neslanosti Dunaja in Gradca?

Tudi za to se dobi lek. In ta je: hrbet Dunaju in Gradcu! Vse, kar le more, v Prago, Krakov in Zagreb, če nam naši poslanci tamkaj pridobe reciprociteto!

S tem se rešimo nemških batin, osvobodimo se nemškega vpliva, na drugi strani pa denar, ki ga sedaj puščamo v nemških mestih, poneseemo v druge, hvaležnejše roke.

To se mi zdi edini način, da se ubranimo preganjanj in šikan, ki obetajo priti ravno v prihodnjem letu do vrhunca, ko se bodo Nemci krvavo maščevali nad nami radi naše brošure, kot so sklenili pod Malikovo patronanco, in ko nam zapro akademično menzo ter nas pomečejo iz podpornega društva za bolne visokošolce, kar bo mnogokateri britko občutil.

Kakor rečeno: **edino samopomoč nas more rešiti!** Dunaj nam sam od sebe univerze nikdar ne da, naši rodoljubi je pa tudi ne pribore, ker bi jim škodila, če bi vzgajala misleče, neupogljive ljudi, na drugi strani pa tako delo nič ne nese, in s tem je povedano vse.

Mirko Černić.

Praga.

Ne narodni zastopniki, slovensko dijaštvo je doseglo v zadnjem letu najpomembnejši uspeh za slovensko vseučilišče. To dejstvo bi bilo treba še posebej označiti, prejasno govori, kako malo resno se jemlje ta naša zahteva celo v času, ko se za njo, kakor pravijo, v državnem zboru obstruira.

Preteklo šolsko leto 1908/09 je sklenil pod rektoratom Slovencem posebno naklonjenega prof. Heyrovskega na intervencijo akad. društva „Adrije“ ter ostalih slovenskih dijaških društev v Pragi akad. senat staroslavne češke univerze v svoji seji dne 26. marca 1909. leta, sledeče:

1. podati naučnemu ministerstvu vlogo, da bi bilo dovoljeno potom naredbe uvesti prehodno stolice posameznih disciplin na pravni in filozofski fakulteti, spojene s češko univerzo, na katerih bi se predavalo v slovenskem jeziku, seveda, ne da bi to tangiralo jezikovni značaj češke univerze ;

2. da so profesorski zbori pripravljene pri-pustiti habilitacije slovenskih docentov po predpisanih zakonih, in sicer v jeziku določenem po fakulteti v vsakem posameznem slučaju ;

3. da bi ti docenti v slučaju, da se ustreže zahtevam pod 1., bili podlagani za izredne in redne profesorje extra statum, tako da bi stroški ne obteževali proračuna češke univerze;

4. da bi se sklepalo o ostalih zahtevah pozneje, ko bode vprašanje bliže svoji rešitvi.

Enako vlogo, ki zahteva provizoričnih slovenskih predavanj na češki univerzi dotlej, da bodo priprave za vseučilišče v Ljubljani dovršene, je pripravil za naučno ministerstvo v imenu vseh slovenskih akad. društev tudi vseučiliški odsek v Pragi.

Zahteva po provizoričnih slovenskih predavanjih na češki univerzi v Pragi je izšla iz društva „Adrije“.

Na vseh raznih manifestacijskih zborovanjih jo je z vnemo zastopala že v teku 3 let, letos pa se je začela resno vpoštevati tudi v izven-dijaških krogih. Vodilo je k temu koraku prepričanje, da je to pod danimi razmerami še najboljša pot do uresničenja naših zahtev po najvišjem izobraževališču. Vemo tudi že danes naprej, da te-le naše minimalne zahteve ne bode podpirala večina slovenskih poslancev, ki je voljena na protikulturnem programu — iz strahu pred napredno češko Prago in do-slednega nasprotstva proti vsakemu svobod-nemu duševnemu stremljenju. Kakšno sleparstvo vganja klerikalna stranka, v katere vodstvo so danes izročeni narodni interesi, z vseučiliško zahtevo, pokaže dovolj izmed nešteti- ž samo ta-le slučaj: Dr. Mihajlo Rostohar ima štipen-dijo od kranjskega deželnega odbora zato, da se habilitira, ne dobi ga pa danes izplačanega, ko odločuje Lampe v kranjskem deželnem odboru in ne pomaga prav nobena urgenca ničesar; prisiljen ga je iztožiti. Taka je vsebina klerikalnega krika po slovenskem vseučilišču.

Sicer slovensko dijaštvo že dolgo ve, da je danes osamljeno v doslednem boju za slovensko vseučilišče. Drugim so ustanavljali univerze papeži in cesarji, Slovencem jo bo dijaštvo. Kako daleč je še ta cilj, ko smo prisiljeni računati samo na svoje skromne moči, pa mi verujemo v njega tako gotovo, kakor vemo, da je stremljenje učečih in se učečih najmogočnejša življenska moč univerz od njihovega početka sem pa do danes, kakor je rekel v juliju ob priliki 500 letnice lipske univerze učeni Wundt. Tega stremljenja v človeku ne bo in ne more ubiti noben reakcionarni sistem, ki zadaja danes slovenskemu napredku tako hude rane.

Slovenski poslanci še ne vedo, kako se je treba lotiti zadeve slovenskega vseučilišča, danes zahtevajo to, jutri ono, slovensko dijaštvo pa je danes že zedinjeno, ve, kaj je treba najprej storiti. Senat staroslavne češke univerze je dal temu najpomembnejši izraz. Gremo od sedaj naprej v Prago, hočemo zahtevati, da lahko študiramo tam z ravno takimi uspehi kakor na nemških univerzah. Gremo danes gori in hočemo omogočiti, da se nalaga plodonosno slovenski duševni kapital tudi med tem, ko mora služiti slovenska vseučiliška zahteva zopet za nekaj časa za to, da se dvigne politiški renome kakega narodnega voditelja.

Češka univerza je danes edina, ki je tudi dokazala, da ne goji za naše težnje samo simpatij, ampak da je pripravljena pomagati nam sama. Zatorej, pozdravljeno slovensko dijaštvo v Pragi, storilo bo tukaj lahko veliko za svoje težnje po vseučilišču ter sebe kot narodni in kulturni činitelj; kajti nikjer drugod ne stopa problem malega naroda tako

v ospredje kakor v Pragi. Predvsem pa pozdravljen prvi slovenski docent na češki univerzi v Pragi!

Jože Pučnik.

Pripis. Ravno se mi poroča, da je naučno ministerstvo zavrnilo vlogo akad. senata. Tega pod Stürgkhom ni bilo drugače pričakovati; čaka nas tem težje in vstrajnejše delo. *J. P.*

SREDNJEŠOLSKI DEL

»Organiziranje mlajšega dijaštva, malum necessarium.«

Tako govore danes oni, ki trepečejo za svoj naraščaj iz inteligentnih vrst. Bojijo se vsake svobodne besede, zato hočejo že mladino obdati s kitajskim zidom duševne slepote, ki jo naj vlije v njena vsprejemljiva srca strankarski fanatizem. Strankarstvo, ki kaže ravno tukaj svojo najmizernejšo stran, to je oznanjanje sovraštva, jim naj pomore tam, kjer manjkajo vzori, kjer odreka razumna vzgoja.

Častitljivi pedagogi, za slovensko mladino je vaša beseda odveč; kako nam je skrbeti za njeno vzgojo, to bo že povedal ob pravem času po sili in potrebi „dux in omnibus“, neizogibni gospod veroučitelj.

„Opustite naj svojo agitacijo naši nasprotniki, skrbe naj profesorji, da bode vzgoja mladine na srednjih šolah taka, kot jo zahteva zakon, namreč verskonravna, potem bo naše delo odveč in ga bomo radi opustili“, to je stališče klerikalnega dijaštva na letošnjem shodu.

Ti nečedna hinavščina, koliko te je nako-pičene skupaj! Povejte no enkrat, kdo drugi je kriv, da je vzgoja naše srednješolske mladine verskonenravna, ko vaši voditelji in pa šolski sistem, katerega s tako vnemo zago-

varjate. Če bi danes sestavili statistiko verske krize med srednješolskim dijaštvom, bi lahko konечно mirno rekli, da večina slovenskih dijakov prihaja na vseučilišče vkljub vsemu verskemu pouku, vkljub vsem verskim vajam, odtujena cerkvi in sploh vsaki veri. Če bi dalje šli med visokošolsko dijaštvo, videli bi, da je večina, ravno tako klerikalcev kakor drugih, v verskem oziru brezbrizna. Odkod prihaja vendar to? Bodite pošteni in priznajte, da je ravno način verskega pouka v šolah na tem glavno kriv. Koliko in koliko dijakov, ki so verovali vse, kar sta jih učila mati in kaplan v ljudski šoli, globoko, vroče, ne samo z razumom ampak s celo svojo dušo, že ni spravil na pot verskega nihilizma ravno gimnazijski katehet! Pač upravičeno se vprašuje Masaryk: „Kdo svetuje taki siroti, fanteku kvintancu, v taki življenski krizi? Ta kriza mogoče odloča o njegovem celem življenju in kakor uči krščanski katekizem, odloča o celi večnosti tega človeka — ali pa sme tak fantek vprašati za svet svoje učitelje in posebno svojega veroučitelja? Kaj bi mu tudi ti učitelji povedali? Fantek se mogoče izgubi, pada nravno, trpi njegov značaj, ali vse to mora sirota v sebi rešiti sam; je to življenska kriza pa tudi — noli me tangere šolska. Za to ve mogoče celi razred, celi zavod, vidijo to učitelji, ali ti si to tajijo in zapirajo v svojo notranjost. O tem se ne govori, vsak se boji; kajti o tem se ne sme govoriti — o mrtvem grškem aoristu govori profesor ali o življenskem vprašanju ne. Niso to grozne razmere, pedagoško nevzdržljive?“

Spominjam se tukaj prav dobro dogodka, ki je sicer malenkosten, pa dobro ilustrira današnje takozvano verskonravno vzgojo. V sekundi, ko smo jemali v zgodovini grško

bajeslovje, nisem mogel priti na jasno dolgo ne, je-li na njem kaj resnice ali ne. Profesor nam ni nikdar povedal, zakaj se tega učimo; znati smo morali cel obsežni rodovnik grških bogov, kako so se gostovali na Olimpu, vedeli smo, da je razjarjeni Zeus telebnil ob priliki ubovega Hefajsta na zemljo, da si je nogo pohabil itd. Mislil sem si, nekaj mora vendar biti na tem resnice, ko smo o vsem tako dobro poučeni, pa v šoli si tega vprašati nisem upal; pomagati sem si hotel drugače. V bogoslovnici sem imel sorodnika, katerega sem hodil obiskavat vsako nedeljo. Mislil sem si, vprašaj njega. Kaj stori ta bodoči „dux in omnibus?“ Oštel me je in začel roke sklepati, češ kaj bo iz mene, če že slilim v tako zgodnjih letih med pagane. Ne bom trdil, da je vsak „dux in omnibus“ tako zateleban, ali resnica je, da se zrcali v tem-le slučaju vzgojna praksa naših katehetov.

Po trditvah klerikalcev so seveda napredni profesorji krivi, da dijaki izgubljajo vero, resnica pa je, da so tudi med naprednimi profesorji oni bele vrane, ki prihajajo z veroučiteljem v konflikt, torej je krivično njih ovajanje, niso mogli zakriviti tega, kar se jim očita. Govorimo enkrat res to, kar je nas same učila izkušnja! Onim, ki so nadarjenejši in ki tudi več mislijo, se ustavlja že to, kako se naše verstvo prakticira, cel cerkveni kult, dalje jim pa tudi odpira oči in prinaša dvomov veda že sama kot taka, kakor se predava. Že samo to, da kaže profesor na zakone v prirodi, v historiji, četudi indirektno, izpodkopava tla staremu teološkemu protiempiriškemu nazoru. To smo v resnici tudi občutili; profesorja zoologije v seksti pač ni mogel nihče očitati, da prihaja v razred s zahrbtnim namenom

propagirati mogoče Darvina ali kaj enakega in vendar so nam njegova duha polna izvajanja dala stokrat več misliti, ko pa visokoleteči, naivni „dokazi“ veroučitelja, kakor: „Was ist schöner: Filii Dei estis oder filii simiae estis!“ Kako je cerkveni kult omrzil verstvo nam, ki smo tičali v njem do vratu kot gojenci duhovniškega internata, priča to, da smo čutili največje veselje nad Katonovim izrekom: „Cur haruspex non rideret, cum haruspice videret.“

Tako prihaja dijak, ki še bere tupatam kaj izven šole, sam od sebe v nevarni stadij verske krize. To je bridka resnica in ravno radi tega je potreben mlad dijak od vzgojiteljev skrbi in ljubeznipolnega nasveta; sprejemal ga bode vedno hvaležno, če bo videl, da prihaja s poštenim namenom in iz poštenega srca.

Ali za to nam tukaj ni šlo, pojasniti hočemo v prvi vrsti zgoraj navedeni klerikalni „malum necessarium.“ Tudi klerikalci čutijo to krizo, pa so premalo pošteni, da bi priznali, da je v naših razmerah neobhodna, da je naravna posledica nasprotstva med rimsko teologijo in vedo. Nimajo poštenega sredstva, da bi jo izlečili, zato si prizadevajo na vse načine, da bi jo utajili, obrnili pozornost proč od nje s tem, da napolnjujejo srce mladega človeka s slepim fanatizmom; kjer ne gre takoj, prihajajo s pritiskom na nerazsodnost domačih, z denarjem, z ovajanjem. Ali ni to res? Pravijo: sicer malum ali necessarium! Uvideti pač morajo potemtakem, kako upravičen je ves gnjev proti njim, kako opravičevalno zaničevanje, katerega so deležni od vseh onih, ki se pošteno trudijo lečiti tam, kjer vidijo rano. Dajte svojemu ravnanju podlage, katero bo mogel človek priznati za pošteno in vaša

stremljenja bodo pridobivala na spoštovanju!
Vi tega ne morete?

Za nas je organiziranje mlajšega dijaštva zlo; ker je zlo, ne more in ne sme biti nikdar potrebno. Ko smo bili še gimnazijci, imeli tudi svoje sestanke, knjižnice, predavanja; zakaj? da bi poznali slovensko literaturo, da bi se učili dobro slovensko govoriti in pisati; bili smo goreči pristaši „Omladine“, zakaj? videli smo, da nam je prinesla nove luči razsvetljenja, našli smo v njej tako tolažilnih, mladega človeka navdušujočih odgovorov na vprašanja, ki si jih nismo znali sami rešiti. Resnost, mlado navdušenje, idealizem, visoki smotri so nas bodrili k pridnemu delu in nas tolažili v stiski. S tem je postala tudi zasluga „Omladine“ za vzgojo slovenskega dijaštva velika. Kaj takega vi mladim ljudem niste dali, hočete jih pa vseeno imeti za sebe; duševnega poleta jim dati ne morete, zato jih je treba zaslepiti s sovraštvom do drugače mislečih, da tega ne bodo preveč občutili. Pač pokazali ste tudi vi slovenskemu dijaku nekaj novega: kakor propagatorji najnenravnejšega materijalizma, ste ga našemili na zunaj, učite ga, dati za kruh, družabno pozicijo, vse.

Kako resnične so te trditve, ve oni, ki pozna naraščaj tega katoliškega dijaštva. Politiške brezbriznosti in neznačajnosti, ki jo tira „Slovenec“ čez drn in strn, so se naučili iz njega in si jo postavili za svoj kažipot. Kričijo, da jim komaj sledimo: Kristus je naš program, križ je naš program... Začudeno pa se vprašujemo, kje je le betvica sledu, da zastopajo vzvišena načela največjega človekoljuba.

Organiziranje srednješolskega dijaštva more vplivati le kvarno na razvoj. Tovariši, ki pojmujeate veliko nevarnost, katera vam odtod

preti kot posameznikom in celoti kot našemu naraščaju, premišlujte to svojo najvažnejšo zadevo; prepričan sem, da pridete do enakih zaključkov. Treba se braniti te nevarnosti. Obveščajte natanko vse svoje prijatelje in one, ki Vas morejo braniti pred tem nasiljem.

Današnje pohlepno organiziranje od strani klerikalstva je rak v slovenski mladini, v šolski in izvenšolski.

J. P.

Profesor in dijak.

Napeto razmerje med profesorjem in dijakom na srednji šoli, ki je imelo in še ima na naših nemčurskih zavodih prepogostokrat ozadje narodnostne mržnje, je pripomoglo veliko k temu, da je dijaštvo zadnja leta, ko opazamo v njem živahno smotreno gibanje, videlo v šoli edino-le svojega tlačitelja in neumnega pedanta ter postavilo stremljenje idealnega, pridnega dijaka iz šole ven, na njegovo lastno silo in energijo. To je ekstrem, ki ne more donesti domnevanih sadov, zato je smo dovolj pošteni in kličemo nazaj k povratku. Vsak dijak, ki o tem trezno premisli, ve, da je mogoče doseči največ le tam, kjer sta združena dobra šola ter lastna volja in umevanje.

„Samoizobrazba“ je beseda, ki igra danes med srednješolci — gotovo njim v čast — največjo vlogo. Že v tem, kako se splošno umeva zmisel te besede, leži karakteristična poteza za današnje razmerje med profesorjem in dijakom.

Navadno se rabi beseda „samoizobrazba“ v nje ožjem, aktivnem pomenu, ki stoji v nekakem nasprotju s šolskim izobraževanjem; mi pa jo rabimo v sledečem v širšem, pasivnem pomenu. Razumemo pod njo vsa sredstva, vse pomočke, ki nas morejo duševno in čustveno dvigniti, torej tudi šolsko izobrazbo in to še celo

na prvem mestu. Po pravici se na današnji šolski upravi marsikaj kritikuje, vendar nudi tudi ta pomanjkljivi sistem dijaku in dijakinji velike dragocenosti, ki le zato ne pridejo do prave veljave, ker se podajajo često v napačni obliki, ravno tako često pa tudi od učencev napačno razumevajo in sprejemajo. A tu je od leta do leta bolje in ravno zadnja srednješolska reforma zopet kaže, da imajo odločilni krogi resno voljo, posvetiti vse moči izboljšanju srednjega šolstva.

Prepričanje, da je šola prvi vir naše izobrazbe, mora dobiti dijak že v začetku svojih študij. Potem mu učenje ne bo več nadležno in neljubo; približal se bo vedno bolj idealni zahtevi, naj se ne uči za red, temveč za življenje in vsled vede same. Profesor, ki zna vzbuditi v tem smislu v učencu veselje do šole, mu da tudi za življenje dragoceno darilo: veselje do dela in izpolnjevanja stanovskih dolžnosti. In vedno več jih je, ki se ne le trudijo, da bi to dosegli — trudi se pač vsak izobražen učitelj — ampak se znajo temu idealu tudi več ali manj približati. Dijaštvo naj stori svoje in jih podpira v njihovem stremljenju; s tem zmanjšuje dosedanji prepad med učiteljem in učencem, spreminja strah pred profesorji v ljubezen, nevoljo do učenja v veselje. Tako bo mogoče doseči paralelno in zato plodonosno delovanje v šoli in zunaj nje.

Tudi zunaj šole bo treba še mnogo delati. Če bi bil tudi gornji ideal dosežen, so naše razmere take, da se dijak s samo šolo ne more in ne sme zadovoljiti, posebno ne slovenski in napredni dijak, slovenska in napredna dijakinja. Večino onega, kar rabita v poznejšem življenju, si morata poiskati s privatno pridnostjo, s samoizobrazbo v onem ožjem pomenu;

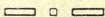
ta pa ju ne sme šoli odtujevati, ampak jih celo zblížati; ne sme se vršiti nekako vkljub profesorjem, ampak z njihovim sodelovanjem in njihovo pomočjo. To se prav lahko doseže, treba je le od obeh strani malo dobre volje.

V višjih razredih srednjih šol so na pr. v navadi takozvani prosti govori. Res je, da se z dvema, s tremi nastopi ne pridobi veliko, a z umestnim postopanjem bi se njihova korist lahko dosti povečala. Pred vsem naj se pusti dijakom kar največja prostost pri izbiranju in obdelavanju gradiva. Učenci bodo šli z veliko večjim veseljem na delo in postali mnogo več subjektivnega in samostojnega kakor dozdej, ko je večina predavanj sestavljenih le površno in pre nagljeno. Dijaki sami pa naj prosijo profesorja, da jim nasvetuje primerno tvarino in jim pomaga tudi do potrebnih sredstev, da se lahko pripravijo. Izbirajo naj si bolj splošne in pregledne snovi, kakor pa špecializirane in podrobne, ker je sintetično postopanje mlademu človeku navadno vedno lažje in uspešnejše od analitičnega. Vsak naj bi nadalje že v začetku leta naznanil, kaj misli predavati, da se ne bo odločil še le v zadnjem hipu in kar slučajno. Profesor slovenščine in nemščine naj bi to kratko malo zahteval, ker s tem dijaku jako mnogo koristi. V njegovo izobraževalno delo izven šole pride na ta način sam od sebe neki sistem, čigar pomanjkanje je zakrivilo dozdej toliko neuspehov. Če pa bo posvetil dijak vso pozornost svojemu predavanju, bo poiskal povsod, kjer bo kaj bral, slišal ali videl, posebno stvari, ki jih bo lahko pri sestavku porabil. Navadil se bo s tem smotrenega postopanja in imel tako od privatnega učenja mnogo več koristi, kakor če študira le slučajno, brez načrta.

S skupnim delovanjem profesorja in učenca se da in se mora več kakor dozdej storiti tudi za dijakovo čustveno izobrazbo, za poplemenitnje njegovega značaja. Posebno lepo priliko imajo tu učitelji naravoslovja in modernih jezikov, ki lahko dajo svojim učencem v življenje najboljšo spremljevalko, če jim znajo vzbuditi ljubezen do narave in literature, posebno leposlovne. Dijak, ki zna uživati prirodne krasote resnično in naravno, ne prisiljeno in afektirano, ne bo in ne more biti neplemenit in surov kakor tudi ne oni, ki si je izbral za prijateljico leposlovno knjigo, seveda leposlovno v pravem in najboljšem pomenu besede. Lahko in plitvo čtivo za zabavo in kratek čas nima tega blažilnega vpliva, a tudi ne ono pesimiistično in skeptično, ki z nekako škodoželjnostjo podira vsa mehkejša in višja čustva mlade duše. Tu rabi srednješolec mentorja, ki mu pokaže pravo pot, a ne s kratkim ukazom ali prepovedjo, ampak prijateljsko, očetovsko, ker se da le tako kaj doseči. Hvaležno je to polje tudi za starejše dijake, ki na primeren način pri svojih mlajših tovariših lahko veliko več dosežejo, ko profesorji. Veliko pozornosti pa je treba zlasti tam, kjer imajo dijaki svoje lastne knjižnice. Če se šolskim knjižnicam po pravici očita, da so preveč ozkosrčne, se lahko govori pri dijaških le prepogosto o nasprotnem ekstremu. Zato naj bi bili knjižničarji vedno le starejši, kolikor mogoče izobraženi dijaki, ali še bolje je, če se da naprositi kakega starejšega inteligenta, da prevzame to delo.

Obširno in hvaležno je polje, kjer lahko učitelji blagodejno in plodonosno vplivajo na privatno izobraževanje svojih učencev, vendar pa bo ostalo glavno delo še dolgo časa pridnosti in dobri volji teh samih. Ne smejo se

bati neprilik, neprijetnosti in neuspehov, ki jih posebno s prvega ne bo manjkalo. Če se zanima ta ali oni za kak predmet, naj se oju-
nači in se obrne za svet in pomoč do profes-
sorja, ki se sam peča z isto ali sorodno tvarino.
Tu in tam bo sicer naletel na nepravega, ki
ga bo kratko in malomarno, časi celo ironično
zavrnil, a ne sme se oplášiti. Poskusi naj svojo
srečo drugje, posebno pri mlajših gospodih,
kjer bo našel navadno več umevanja in pri-
jaznosti.

Non scholae, sed vitae!

(Ne za šolo, temveč za življenje!)

Ta zahteva se sliši danes češče nego kdaj prej. Zabavljajo dijaki, zabavlja občinstvo čez nepotrebne šolske predmete, čez neprimerno učno snov, katere dijak v poznejšem življenju nikdar več ne rabi. Nočemo tukaj raziskovati, v koliko so te zahteve upravičene ali pretirane. Hočemo le preiskati, kako naše slovensko srednješolsko dijaštvo izrablja priliko, da bi se priučilo predmetom, o katerih je splošno priznано, da so za življenje koristni in potrebni. To so moderni jeziki italijanščina in francoščina, nadalje stenografija, slovenska in nemška, potem risanje, telovadba in petje, vse takozvani prosti predmeti na srednjih šolah. V tem oziru opazimo veliko brezbržnost našega dijaštva. Naj govore številke!

Italijanščina se uči na vseh treh gimnazijah v Ljubljani in v Kranju od četrtega razreda naprej. Na prvi državni gimnaziji v Ljubljani obiskuje ta predmet 63 dijakov (11%), na drugi 48 dijakov (11%), na nemški 16 (14%), v Kranju pa, kjer profesor poučuje italijanščino brezplačno, je bilo samo 21 dijakov (7%).

Francoščino obiskuje na prvi gimnaziji 27 (5%), na drugi pa 25 (6%).

Nasproti temu pa obiskuje na nemški gimnaziji 84 dijakov (73 %) prosti predmet slovenščino!

Slovenska stenografija se uči samo na prvi in drugi gimnaziji v Ljubljani in ima 63 (11 %), oziroma 23 (5 %) obiskovalcev. Nemško stenografijo je obiskovalo na prvi gimnaziji 48 ($8\frac{1}{2}$ %) na drugi 21 (5 %), na nemški 28 ($24\frac{1}{2}$ %) in v Kranju 76 (skoro 25 %). Zakaj se stenografija ne uči tudi v Novem mestu in zakaj v Kranju ne slovenska? Opozarjamo, da se v življenju slovenska stenografija nujno rabi. Kjer se že poučuje, naj jo dijaki pridno obiskujejo. Kjer pa še ni, naj dijaki prosijo ravnateljstvo, da se vpelje slovenska stenografija!

Telovadba se zanemarija na prvi in drugi gimnaziji v Ljubljani, na prvi je 85 (15 %), na drugi 80 ($18\frac{1}{2}$ %) telovadcev. Skoro polovica dijakov telovadi v Kranju, nad polovico v Novem mestu, v škofovih zavodih pa razun 8 vsi — bodoči Orli; kje pa so bodoči Sokoli?

Petje kaže slabši obisk na drugi gimnaziji v Ljubljani 63 ($14\frac{1}{2}$ %), boljši je na ostalih, in sicer v Kranju 81 (26 %), na prvi v Ljubljani 152 ($27\frac{1}{2}$ %) in v Novem mestu 62 (28 %).

Kakšna slika bi se nam pokazala, če bi se dalo zasledovati še izvenšolsko delo naših dijakov? Koliko se jih izobrazuje v „Glasbeni Matici“? Koliko jih bere in kaj? Kaj sploh delajo v prostem času? Kajti prostega časa ima dijak dovolj. Saj nekateri dijaki po 2—3 ure na dan instruirajo in še najdejo časa za razvedrilo in izvenšolsko delo.

Še eno stvar naj omenim v tem člančiču. To je vedenje in nastop, ki v življenju včasih bolj odločuje kakor strokovna usposobljenost. Kako smešen je pred dijaki profesor,

ki nima pravega nastopa! Tudi v drugih poklicih ne pride do višjega mesta, kdor nima primerne nastopa. Za nas Slovence je to tem važnejše, ker naši izborni strokovnjaki in vestni delavci brez nastopa delajo za zlikane in polizane aristokrate in tujce, ki zavzemajo vsa boljša reprezentacijska mesta. Zato se naj dijak že od mladih nog vadi v dostojnem vedenju, kakor se zahteva v dobri družbi. To velja tudi za medsebojno občevanje med dijaki samimi. Starejši bi naj vplivali na mlajše. Na posameznih zavodih bi se znabiti tudi dobil profesor, ki bi imel zmisla za to. Tudi v tem slučaju naj bi se dijaštvo obrnilo s prošnjo na ravnateljstvo, ki bi ukrenilo potrebno.

Tako naj bi se dijak v mladih letih pripravljajal za življenje: z vestnostjo in natančnostjo v obveznih predmetih se vadi za vestno opravljanje tudi neprijetnih poslov bodočega poklica, v prostih predmetih in izven šole pa si naj pridobi drugih spretnosti in znanosti, ki so potrebne za življenje.

Narodne izobrazbe slovenski ženi.

Kadar se je govorilo pri nas o šolstvu, se je skoro vedno oziralo le na moške šole. Kar se je pa doseglo v tem oziru ženski mladini, se je zgodilo vse počasi, brez hrupa; ne s pomočjo dežele in države, temveč le vsled zaslug malega narodovega dela (ljubljska občina, vitez Gorup).

Ko zasledujemo moči, ki so delale pri razvoju slovenskega življenja, najdemo pri tem delu edino Slovenca; Slovenka se pa še dolgo ni zavedala svoje naloge. Morebiti je bilo temu vzrok ravno pomanjkanje šolstva. Sicer tudi ni bilo moških narodnih vzgajališč, ali to ni ravno toliko škodovalo, ker so se izobraževali lahko v tujih šolah in tujih jezikih, ne da bi to vedno slabo vplivalo na njih narodno zavest. Drugače pa je bilo to pri omahljivem ženskem značaju, ki se je le prerad z neko hvaležnostjo zavedal, da mu je dal prvo omiko nemčursko pobožni samostan. Pač so se pojavile tedaj tudi tuintam žene, ki so se oglasile s peresom ali radodarno roko (Pesjakova, Turnogradska, Pajkova-Murnikova). Pa to so bile bele vrane in — kar tudi vpliva na njihovo vrednost — njih talenti se niso vzbudili sami temveč s pomočjo moških. Če pregledujemo životopise

teh pisateljic, vidimo, da so občevale v družbi zavednih Slovencev in je na vsako, vplival ta ali oni izobraženi narodnjak. Drugačno veljavo in moč si bo pa lahko pridobila današnja Slovenka, ki bo imela priliko, izobraževati se v moderni narodni šoli. Tu bo lahko razvijala svoje duševne sile samostojno, na podlagi objektivne znanosti in ne po navodilih in predpisih na dušo govorečih vzgojiteljic.

Kakor pri vsakem narodu tako so se šolale tudi Slovenke najprej po samostanih. Do zadnjega časa so bili tudi res nemški in verski zavodi edini kraji, ki so dajali slovenskemu dekletu nekaj višje naobrazbe. Dekliške osemrazrednice so še danes razven ene (šentjakaška v Ljubljani) vse v oskrbi nemških ali vsaj narodno indiferentnih redovnic: uršulinski in Lichtenturnični zavod v Ljubljani, Šmihel pri Novem mestu, Trnovo na Notranjskem, Škofja loka. Do zadnjega časa so pohajale Slovenke tudi nemški Huthov zavod. Ni se torej čuditi, če je bilo slovensko ženstvo tako dolgo narodno mlačno. Kdo bi ga naj pa bil izpodbujal? Morebiti vplivni slovenski inteligenti, ki so sami dajali svoje hčerke v taka vzgajališča! Tudi učiteljske pripravnice so po večini nemške: ljubljanska državna in uršulinska, mariborska; le v Gorici je lahko učni jezik slovenski.

Trgovsko izobrazbo dobivajo dekleta v trgovskem tečaju višje dekliške šole in Weinlichovem zavodu v Ljubljani, ki sta pa oba jako nepopolna. Pa nikaar se čuditi slabemu trgovskemu šolstvu, saj je celo moško relativno veliko slabše od ženskega. „Splošno slovensko žensko društvo“ je nekoč prirejalo knjigovodske tečaje, ki pa tudi niso imeli uspeha, „Čemu nam je treba slovenske naobrazbe, če pa naši

šefi le nemško poslušajo“ so rekle včasih naše kontoristke.

Kaj pa po 20. septembru? Svoji k svojim, samoslovenski napisi itd., vse to ne bo duševno povzdignilo slov. trgovstva. Kje pa je naša narodna izobrazena trgovska razumnost!

O kakšnih izobraževaliških naj govorim še? Morebiti o slovenski „domačnosti“. O gospodinjskem zmislu slov. žena naj pripoveduje propadla gospodinjska šola v Ljubljani. Naša obrtno strokovna šola je tudi tako primitivno zasnovana, da se sploh ne da primerjati podobnim nemškimi in češkimi napravam.

Slovenke so začele že tudi pohajati gimnazijo in vseučilišče.

K sklepu še enkrat pogledjmo vpliv šolstva na našo ženo. Izpočetka nismo imeli domačih šol. Tuja izobraževališča so nam dala leposlovne pisateljice in prvi ženski list („Slovenka“). Bili so to najprej časi taborov, potem pa časi ustanovitve slov. knjige. Potrebovala je ta doba navdušenega rodoljubja, ki ga je pa našla le pri Slovencu. Naša žena pa še ni bila vzgojena za to delo, zato tudi ne vidimo navdušenih narodnjakinj. Pozneje smo dobili šole, ki pa niso dosegle pravega smotra vsled svoje nepopolnosti. Iz tega časa smo dobili „Splošno slov. žensko društvo“, Sokolice in precej pesmic. V tej dobi se je izpremenilo navdušeno rodoljubje na eni strani v kulturno napredovanje, na drugi v resno podrobno narodno delo. Ta čas nam je pa tudi rodil „rodoljubne in požrtvovalne narodne dame“, ki izvršujejo svojo narodno nalogo s sodelovanjem pri narodnih veselicah, z narodnim nemškutarjem, napredno pobožnostjo in frazersko brezdelnostjo.

Današnje in bodoče slov. žensko šolstvo pa naj združi v pametni meri produkt obeh

imenovanih dob. Da naj nam znanstveno in gospodinjsko izobraženih narodnih žen (ne dam), ki bodo mogle ustrezati zahtevam moderne demokratične dobe. Žalostno je sicer, da smo dosegli Slovenci po tolikoletnem narodnem in kuturnem delu le eno javno dekliško osemrazrednico, eno žensko trgovsko šolo, eno pripravnico in en sam srednješolski zavod ženski licej oz. višjo dekliško šolo. Vendar pa nam daje ravno licej, združen z internatom, upanje, da bo dosegel po svojem modernem ustroju in naprednem učiteljskem osebju namen, ki ga pričakuje vse slovenstvo. Vsi lahko uvidimo, da je ta zavod res sposoben, reprezentirati svetu relativno zadosti visoko stopnjo modernega ženskega šolstva pri Slovencih.

Lep napredek slov. dijakinj kaže tudi želja po izvenšolski samoizobrazbi, ki napreduje od leta do leta.

Slava.

ČLANKI

Ob III. shodu nar. rad. dijaštva.

Z izdajanjem „Omladine“ (v aprilu 1904) in svojim tržaškim shodom (v septembru 1905) se je pokazala narodno-radikalna dijaška struja prvič v širši, izvendijaški javnosti. Od onih dob se je ta nova smer v slovenskem dijaštvu mogočno razvila, sezidala si trdno stavbo lastnih načel, ki so dajala njenemu gibanju vedno razveseljivo prožnost. To gibanje je bilo dete razoranih razmer v slovenski domovini, splošni rezultat mišljenja modernega slovenskega dijaka. Odtod ta sila, s katero se je pojavljala zadnja leta povsod naša struja; premagala je take težkoče, ki so se zdele iz početka nepremagljive. Ne bomo si domišljevali, da je vse samo naša zasluga; kajti dejstvo je, da oživlja danes naše javno življenje vedno bolj duh tega dijaškega stremljenja in da je povsod tam, kjer je poseglo zadnja leta narodno-radikalno dijaštvo v njega aktivno, to vplivalo najblagodejnejše.

Spoznavši v žalostnem, obupnem položaju Slovencev kulturno in etično stran narodnosti, si je reklo: narodnost je najvišja dolžnost, kateri se klanjajo vse druge. Na tej podlagi bazira od sedaj vse njegovo delo, mišljenje in stremljenje. Začenši pri sebi zahteva od slo-

venskega dijaka več pridnosti; dela in zopet dela, samopomoči, samovzgoje, vsestranske izobrazbe, pometa s zastarelimi, tradicionalnimi razvadami, zahteva brzdanja že popolnoma vkoreninjenih dijaških razuzdanosti, zgradi na svojo novo podlago, hoteč služiti „vsestranskemu napredku naroda“, polno idealizma, polno zaupanja v svojo krepko, nevpogljivo silo, celo stavbo naziranja v dijaškem življenju. Proglašča dijaštvo za poseben činitelj v narodnem organizmu, čuti se „cvet naroda“ in hoče pojmovati odgovornost, ki ga zadene kot bodočega narodovega voditelja. Tako zahteva ekonomične izbere stanov, pospešuje ljudsko prosveto, vpelje narodno-obrambno delo. Stem prihaja proč od svojih stanovskih stremljenj, vsako vprašanje skuša rešiti kritično in zavzeti do njega stališče, pobija indiferentizem, pridičuje zavednost in značajnost; prihaja vedno nižje in nižje, se pogloblja ljubeznipolno v pojave narodovega življenja, skuša jih spraviti s svojim stremljenjem v soglasje. Kot naraščaj demokratskega naroda in otrok svoje dobe je demokratično; vse razumeti, misliti povsod naravnost, ničesar si prikrivati, vsak pojav vedno kritično premotriti, daje smer njegovemu svetovnemu naziranju. Čuteč, da silijo njegova stremljenja daleč čez ograje političnih strank in videč v nestrancarstvu dijaštva razumno ter napredku koristno stališče, izjavlja, da ne tvorijo njegove organizacije dela nobene politične stranke. Tako se izogiblje to v zgodovini slovenskega dijaštva gotovo najpomembnejše gibanje in v naši kulturni zgodovini sploh gotovo en izmed najbolj simpatičnih vznikov, vedno bolj efemernim pojavom političnih strank in se skuša izsiliti v enotno slovensko kulturno strujo. Naše malenkostne razmere, politična

nestrpnost so temu najhujši nasprotniki; kolikor pa poznamo mišljenje tovarišev in naše starejšinstvo, niso to več same domišljije. Če se posreči na tak način ustvariti našo starejšinsko organizacijo, smo odprli s tem stalen vir, iz katerega bo kipelo prerojenje našega življenja doma, smo udarili za svoje cilje danes najuspešnejšo pot, smo služili slovenskemu napredku najboljše in dali slednjič svojemu poštemu, resnemu stremljenju najlepši izraz. Da je to mogoče, še danes verujemo.

* * *

Potrebno ter času primerno se nam zdi, da se dotaknemo posebej še enega stališča narodno-radikalnega dijaštva, in sicer politiškega.

Koliko nezmisla se je že izvajalo iz tega, da je izjavila naša struja: naše organizacije stoje izven potitiških strank. Sporazum je le mogoč tako, da si enkrat povemo, kaj obsega pojem besede „politika“. Prof. Liszt razlaga dvojni zmisel te besede tako: enkrat označimo ž njo nauk o nečem objektivnem, obstoječem, drugokrat pa nauk o nečem popolnoma subjektivnem, kar hočemo šele doseči. V prvem pomenu je politika državnoznanstvena veda, govori o državi, kakor je; torej spoznavanje, kako je životvorna sila države udeležena na vseh poljih; tako govorimo o šolski, socialni, trgovski politiki države. Tukaj sem ne spada samo politika državnih organov, ampak tudi stališče, katero zavzemajo napram tej uradni politiki politiške stranke. Ko se trudimo vse to razumeti in dognati, politiziramo.

Ne more pač biti dvoma, da je treba dijaku se posvečati politiki v tem zmislu. Oni ne more biti človek na svojem mestu, ki ne

pozna življenja v narodu. In ravno leta, ko je dijak na vseučilišču, so za študij politike najpripravnejša; pred vsem mu je na vse strani odprto življenje — za nas žal tuje — s svojim malim in velikim vrvenjem, on pa prost na vse strani. Ne torej samo gledati v knjigo, ampak tudi na politiške shode, posvetovanja, v parlament, časopis v roko! Proučujmo življenje v vseh njegovih pojavih, proučujmo moči, ki ga vodijo in določajo!

Politika v drugem zmislu, to ni več udeleževanje državne ideje, kakor je, ampak kakor bi moralo biti po našem mnenju. Politizirati se tukaj ne pravi študirati velika politiška vprašanja, ampak o njih zavzeti svoje stališče v vročem boju si nasprotujočih mnenj.

Jasno je, da je treba, predno zavzamemo konečno stališče, za to prej intenzivno študirati vsa vprašanja, o katerih se je treba odločiti; tega pač ne bo prinesel dijak seboj že na univerzo. Potem nekaj ne smemo pozabiti, namreč, da določa slednjič le svetovno naziranje razloček in prepad med vsemi velikimi politiški strankami. Svetovno naziranje pa, ki nam naj bo zvezda vodnica za vse mišljenje, čustvovanje, stremljenje, to si moramo sami izvojevati, tega nam ne more dati nihče, to moramo sami preživeti, to mora dozorevati v viharju sveta, kakor pravi prof. Ziegler v svojih znanih predavanjih o nemškem dijaku: „Es müssen Jünglinge gewagt werden, um Männer zu werden!“ Samo malo je takih in ti niso menda najbolj srečni, za katere pade čas žetve že v dijaška leta. Torej predvsem študirati stranke, njih programe, njih časopisje, njih nastopanje — in ne se vezati v sredi svojih študijskih let!

Dotaknimo se še tudi par drugih vprašanj, ki spadajo sem in se tičejo naše struje. Mi povdarjamo nepolitičnost in to iz skrbi za notranjo poglobitev. Kako resno jemljemo to stališče, kaže dejstvo, da bodo pripadali naši pristaši pozneje v političnem življenju najraznejšim političnim strankam, kjer morejo ostati zvesti svojemu kulturnemu programu, torej tudi socialni demokraciji. Mi se tega v slovenskem dijaštvu veselimo in želimo le, da bi to ne imelo za posledico brezbržnost najširših vrst, kar opažamo danes zopet bolj ko pred kakima 2, 3 leti.

Popolnoma umevno, da imajo težko stališče danes zunaj naši maloštevilni starejšine; pritožujejo se, da grozi streti njihove telesne in duševne moči, delo, ki se jim naklada v preobilni meri. Radi jih vsprejemajo povsod, vedo, da so se naučili v mladih letih delati in samostojno misliti. To je sicer najlepše izpričevalo za naša akademična društva in naše gibanje ali vendar moramo pričakovati od njih, četudi ne gre, da bi se ozirali pri vseh svojih korakih nazaj, da ne prezrejo mogočnost in silo stremljenja, ki nas druži in nam ne zaprejo poti, tako da moremo za njimi. Na drugi strani pričakujemo od njih, da nalagajo svoje zmožnosti racionalno, to je, da so si v skrbi v prvi vrsti za one, od katerih edino vedo, da bodo še njihovi in sicer najboljši zavezniki.

* * *

Čas zahteva, da izpregovorimo tudi o ostalih slovenskih dijaških strujah in njihovem razmerju do narodno-radikalne.

Liberalci v svojih društvih „Savi“ na Dunaju, „Triglavu“ v Gradcu in „Iliriji“ v Pragi nimajo pravzaprav ničesar enotnega; saj je

značilno, da sili toliko Triglavanov, če pridejo na Dunaj, v našo „Slovenijo“. So res liberalci po besedi in tudi po dejanju, v kolikor so bili to prednjimci, so poštenjaki in torej spoštovanja vredni, popolnoma po njihovi krivdi, pa se jih je prijelo za naprednjaka najbolj kompromitujoče ime, namreč „freisinnig aus Stumpfsinn“. Da jih je še tako lepo število, to napravi tradicionalni sicer pa jako prazni lesk starih društev, kakor „Triglava“, dalje pa dejstvo, da se je zbirala skoro vsa današnja inteligenca okoli teh ognjišč. Ena črta je pa v prvi vrsti vsem lastna, to je tisto preživelo rodoljubje in brezmejno radikalno navdušenje „za narod“. Danes, ko so izginili najhujši izrastki na katerih je prej trpelo to dijaštvo, vsled brezobzirne kritike od strani novostrujarjev, ni več naše medsebojno razmerje tako napeto. Tudi v ostalem, v kolikor so postale naše težnje splošna last, so se nam približali; seveda so obviseli samo na zunanjih formah teh pojavov, ne pa prodrli v njih življensko jedro. Tako n. pr. prihajajo danes tudi liberalci nam na pomoč v počitniškem delu. Obetajočega naraščaja vsa ta leta, odkar je nastopila narodno-radikalna struja, njihova društva niso dala nobenega, zato smo prav radi tega tako neizprosni nasprotniki je stare smeri. Prepad med nami in liberalci se zdi danes še celo marsikateremu tovarišu iz naših vrst zabrisan, pa to je popolnoma napačno mnenje; tu ne gre za nič manjšega ko za biti in ne biti. Mi se vsedemo večkrat ne ravno z velikim protivenjem k eni in isti mizi ž njimi, ker vemo, da naše težnje ne morejo najti v njih nasprotstva, vsaj trajnega ne; ne moremo pa vseeno nikdar dovolj odsvetovati vsakemu abiturijentu, da naj ne hodi v njihove organizacije. Dejstvo je, ki se nikakor ne da

tajiti, da živijo še popolnoma v duhu pri nas čisto preživelega pseudoliberalizma, da niso pokazali niti trohice realnega presojanja današnjih razmer; tako visijo v zraku brez pravega stika z resničnimi potrebami in težnjami našega ljudstva. Ker tega oživljajočega stika pri njih ni najti, si od tod tudi razlagamo brezprimerno plitvost njihove struje.

O klerikalnem dijaštvu pripominjamo samo toliko, da se je izkazovalo ves čas le kot mladinska ekspozitura klerikalne stranke. Klerikalizem v slovenskem dijaštvu ni mogoče gibanje, ki bi se moglo samo živeti, saj je resnica, da traja to „katoliško gibanje“ že od tistih dob, ko so prvič pokazali klerikalci na Slovenskem očitno svojo današnjo barvo in še danes ni prišlo na zeleno vejo. Živela ga ni ideja ampak materijalni oziri. Danes so dobili klerikalci v naših deželah vso moč v roke, tako se širijo danes tudi paralelno z njimi vrste klerikalnega dijaštva; poznamo vsi šolo in pritisk, ki ustvarja „katoliške može“. Temu se torej ni čuditi, ako še pomislimo, da hočejo doseči klerikalci svoje cilje potom pregledne organizacije pričeneši pri srednješolcu. Tja jim po našem mnenju naprednjaštvo slediti ne more, njegova dolžnost je torej, da to, kolikor se da, prepreči.

Klerikalno dijaštvo je glasom klerikalnega časopisja danes „Mlada Slovenija“. Ti obetajoča, nadebudna klerikalna mladina! Vsak migljaj, mahljaj klerikalne stranke je tebi zapoved, ko prekipevajo čustev naša srca, vprašuješ: Smem tudi, ali ne? Skoro neštevilni uskoki, katerim z veseljem poverjaš vodilno vlogo, so gotovo sami znaki zavednega, idealnega obetajočega gibanja. Klerikalna mladina, v tvojem taboru je „Mlada Slovenija!“ Boljše te pač ne more nihče ironizirati.

. Za pošteno in spoštovano ime slovenskega dijaštva so danes prišli najnevarnejši časi; narodno-radikalni dijak, skrbi, da v teh težkih časih njegovo slavo še povzdigneš!

* * *

Dijak živi svoje posebno življenje, dijaška leta so zanj razdobje, prehodna doba. V tem ravno leži ves blagoslov teh lepih ved. Kdor je prav pojmoval ta krasni čas, si je odnesel iz njega neprecenljiv zaklad. K temu prehodnemu značaju vsega dijaškega življenja in stremljenja prihaja v današnjem času še ena težkoča, ki napravi dijaku stališče nesigurno. Da živimo v prehodnem času, to občutimo z vsakim dnevom bolj; mogoče ni bilo nobeni generaciji kedaj tako jasno, da mora slediti kmalu temu vrtincu nesigurnosti in nezavestnega tavanja, doba trdnejšega, enotnejšega naziranja. Prehodna doba je težka doba, posebno, ko so deljene naše misli, naša čustva. Nezaupljivo gledamo na red današnje človeške družbe in njeno kulturo; na eni strani konservatizem, kakor da bi bilo to, kar obstoja res najpametnejše, na drugi zopet hud boj proti vsemu obstoječemu, kakor da bi ne bilo najti na njem niti ene dobre lastnosti, kar je treba razdejati prejkoslej. Negotovi smo napram verstvu in cerkvi. Čutimo, da prošinja neko novo religijozno čustvo naše življenje, poleg tega se bije hud boj proti cerkvam in vsemu krščanstvu, kakor ga vidimo danes organiziranega in kakor se skuša danes vzdržati. Tako bi lahko zasledovali to negotovost, očitidni znak prehodne dobe, katere otroci smo, na vseh poljih. Vse se giblje, vse je nestalno; v tem vrvenju je za dobrega, mladega človeka dvakrat težko poiskati si prave poti, se vzgojiti

v trden značaj. Želimo predvsem našemu tovarišu, narodno-radikalnemu dijaku, da bi se vedno zavedal tega težkega položaja, da bi izšel iz teh hudih bojov vedno kot trden, neomahljiv mož.

Pač ne moremo lepše povedati tega, kakor je to storil Pavel Bourget v predgovoru svojega za francosko mladino ljubezni in skrbi polnega romana „Le disciple“: Brat, imaš-li ideal, več idealov ko mi, več upov ko mi? Če res, podaj mi roko in dovoli, da ti rečem: Hvala. Ali pa mogoče ne? Ali ne? — Sta dva tipa mladih ljudij, ki jih vidim pred seboj. Jeden od njiju je cinik. Komaj mu je 20 let, in že je obračunal z življenjem, njegova vera je vživati ali lepše, priti do uspehov. Naj je politik, naj je trgovec, naj je literat, naj je umetnik, sebe samega ima za boga, za zadnji smoter. Od prirodne filozofije si je izposodil veliki zakon življenjske konkurence in tega zakona se drži pri svojem delu, ta civilizovani barbar. Ima človeško dušo za nekak števeni stroj, ki je v službi njegovega brezmejnega egoizma.

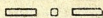
Nič manj sovražiti ni treba drugega, ki ima vse duševne zmožnosti je pa intelektualni epikurejec, ravnotako rafiniran, kakor je prvi epikurejec brutalen. Grozno se je srečati s takim človekom; komaj mu je 25 let in že prepotoval cesto vseh idej. Za njega ni resnice ne neresnice, ne npravnosti ne nenpravnosti, vse njegovo stremljenje izzveni v oboževanje svojega jaz. Njegova npravna propalost je ravno tako velika kakor pri barbarskem vživaču. Ah! poznamo preveč dobro tega mladega moža, skoro bi bili postali taki mi vsi, jednega dne smo bili taki v resnici.

Mladi moj brat, ne bodi prvi ne drugi od od teh dveh. V tem veku, zmotanem vesti in si nasprotujočih naukov se spomni kot rešilne vejice besed Kristovih: Drevo se sodi po sadju. Je nekaj trdnega, o čemer ne moremo dvomiti, kajti ti to imaš, ti to čutiš, vidiš vsak trenutek, to je tvoja duša. Izmed idej so nekatere, katerim se ne more oddajati tvoja duša. Z ljubeznijo, voljo, bodi prepričan, da te ideje niso prave. Pestuj v sebi ti dve veliki čednosti, ti dve sili: ljubezen in voljo.

* * *

Dr. Žerjav je rekel na tržaškem shodu: „Narodni radikalizem, kakor ga pojmuje mi, je združitev idealizma in realizma v delu, ki naj brez ozira izruje slabo, dobro pa razvije do idealne popolnosti.“ Zgodovina naše struje kaže, da so bili res njeni znaki idealizem, realnost in pa delo. Prepričani smo, da mora ostati to naš program tudi vnaprej. Tovariši, bodimo si svesti teh treh gesl, duševnega idealizma, realnosti presojanja in dolžnosti dela! Delajmo v tem smislu pri sebi in v naših vrstah!

Jože Pučnik.

Ilirizem in slovensko dijaštvo.

Meseca avgusta t. l. se je vršila v Krapini Gajeva slavnost kot stoletni spomin rojstva velikega predbojevnika ilirizma, prihodnje leto pa izdala Matici Hrvatska in Slovenska veliko delo v spomin stoletnice Stanka Vraza.

Imamo torej pred seboj dva jubileja, ki sta za nas velike važnosti in je treba, da jih proslavi slovenska mladina v pravem duhu in pravem navdušenju.

Marsikak slovenski dijak je pohitel letos v Krapino na Gajevo slavnost in bil priča pravemu jugoslovanskemu navdušenju, ki se polasti src vselej, ko se zapoje pesem „Slovenec in Hrvat“ ali „Od Urala do Triglava“ ali „Liepa naša domovina“. Toda treba je, da temu navdušenju damo tudi vsebine, da mu damo zmisla in pomena, oziroma da mu damo pozitiven in trajen uspeh.

Obhajamo torej stoletnico ilirizma. Sto let je, odkar je Ilirijo vzbudil „vitez mogočni“, ko ji je klical „Ilirija vstan“. Toda v resnici Ilirija še ni vstala. Ona govori:

Vstajam, izdiham:
kdo kliče na dan?

Oj vitez mogočni,
al' ti me budiš,
me dvigniti hočeš.
me gori držiš . . . ?

Ilirija se ozira okoli in skoraj ne more spoznati svojih otrok. To se pravi: politična Ilirija je bila, narodnostne ni bilo. Napoleon jo je poklical in vzbudil, hotel jo je dvigniti in gori jo je držal, ker jo je potreboval, (Gl. dr. Bog. Vošnjak: Napoleon in Slovani, Slovan 1909). Zato je ta Ilirija stala, dokler je stal njen „vitez mogočni“ in je padla, ko je padel on, ki jo je „gori držal“. S tem je padlo tudi vse, kar je „hotel dvigniti“, le eno ni moglo pasti, to kar je v resnici dvignil: ime. To ime je dajalo pogled v preteklost, tvorilo je vsebino sedanjosti in je kazalo tudi pot v bodočnost. Ko je Napoleonova Ilirija padla, je odmevalo pri nas njeno izgubljeno ime, kakor da išče svoje pravice in glej, čez četrto stoletja se je samozavestno, kakor da se zaveda, da je Napoleonovega pokoljenja, vsedlo na novi pokret v narodno probujajoči se Iliriji. Dobili smo ilirizem.

Ob času, ko je Napoleon dvignil svojo Ilirijo, so se rodili možje, ki so imeli zavladati v drugi Iliriji, ne politični ampak narodni, ki ne bo namenjena tujim službam, ampak bo namenjena sama sebi, svoji kulturi in svojemu napredku.

Politična Ilirija se je lahko rodila v glavi in v rokah mogočnega zmagovalca, ki je bogu enako premikal mejnike po zastareli Evropi, kajti ni bilo treba družega, nego da je vsprejela nase francoski odznak svojega novega francoskega cesarja, njena notranjost je ostala skoraj nespremenjena in je res skoraj brez upora pa tudi brez navdušenja sprejemala nase vse, kar so ji dali „novega“. Ni imela še notranje sile in zavesti, zato je tudi padla, ko je ni nihče držal.

Porod narodne Ilirije pa je bil težak, kajti šlo se je pred vsem za izpremembo notranjosti, misli, čustev, nazorov. Poleg tega ni bil tu „vitez mogočni“, ki bi zapovedal in bi se zgodilo, ki bi bil s strahom in mogočnostjo pretresel misli in srca pokornega, ponižnega, sužnjosti navajenega naroda. Delo je bilo tu popolnoma drugačno: ljudje iz naroda so budili in dvigali narodno Ilirijo, brez velikih sredstev, brez bleščeče zunanosti, ovirani z raznimi zaprekami, ki jih je stavilo življenje, vlada, narod, razmere. Bilo je treba prerojenja, popolnega prerojenja src in duhov, potem je bilo šele mogoče delo za osamosvojenje narodne „Ilirije“, kajti ta Ilirija ni imela biti Ilirija na zunanje, ampak v svoji notranjosti, v prepričanju, v mislih, v čustvih, v nazorih, v svoji zavesti, kajti v tem je bilo zagotovljeno nje življenje in obstoj.

Začelo se je takrat delo, ki ga vršimo še danes, delo narodne prosvete. V tem smislu ima za nas ilirizem svoj stalni historični pomen: kot kulturni pokret, kot prvi silnejši poskus na polju socializacije kulture.

Jezik je bil ilirizmu ono sredstvo, s katerim se je imela ta socializacija izvršiti, jezik v knjigi, v tisku, v besedi. Zato je ilirizem nastopil ono pot, ki se mu je kazala lažja in krajša; hotel je napraviti iz dveh jezikov enega, to pa zato, da bi bila ene knjige v tem jeziku izdane deležna lahko oba naroda. Razmere na meji med Slovenci in Hrvati so kazale, da je to mogoče, toda v resnici je bilo nemogoče. Zato ta stran ilirizma v praktičnem življenju ni zmagala, kakor so propadli tudi vsi podobni poskusi, ki jih je poskušalo tedanje slovanstvo. Toda iz vsega tega je ostalo za vselej jasno eno, namreč: da so si slovanski

jeziki sorodni kot narečja, da so si blizu in podobni tako, da so si med seboj nekateri popolnoma razumljivi, drugi pa se dajo priučiti z malim trudom.

To nam je torej stalna dedščina, ki jo imamo po Ilircih: slovanska prosveta, oziroma prosveta slovanskih narodov pospešena po združenju oz. poznanju slov. jezikov. Bil je to nekak odmev sodobnega Kollárjevega vseslovanstva, sodobne vede, primerjajočega jezikoslovja, slovanske filologije, pa tudi odmev sodobnega gibanja za osamosvojenje narodnih kultur.

Ne rečemo, da so bili Ilirci prvi. Reformacija je bila prva. Ona se je z narodnim jezikom, s knjigo in besedo bojevala za versko in нравno prerojenje narodov. Pokret ilirski pa je bil pred vsem kulturn, naroden, slovanski. Po tristo letih je bil ilirizem nekako nadaljevanje dela, ki ga je začela reformacija; to je tudi uvidelo sodobno češko gibanje, ki je šlo najprej v znamenju prosvitljenega absolutizma, potem se je izgubilo v idealni polet slovanstva, od tu pa je našlo reelna tla ravno v tem, da se je združilo s preteklostjo z reformacijo (Jungmann, Kollar, Havliček, glej Masaryk, Česká otázka 1909).

Za Ilirce je bila reformacija mrtva: vabila jih je na eni strani daljna idealizirana zgodovina, in praktična sedanost. In v tem znamenju se je ilirstvo razvijalo. Toda prevarilo jih je oboje: idealizirana zgodovina in praktična sedanost; prva zato ker ni bila resnična, in druga zato, ker je bila le preveč resnična. Preteklost, zgodovina, je dajala navdušenja, sedanost ga je uničevala, sedanost je zahtevala dela, toda preteklost ga ni podpirala. Ilirizem je bil idealen polet svoje dobe, kakor

jih največ pozna ravno zgodovina prve polovice 19. veka.

Je naloga mladine, da stvari sintezo dveh gibanj ilirizma in reformacije, ki sta si sorodni in se izpopolnjujeta.

Posebna stran ilirizma je hrvatsko-slovensko vprašanje in pri nas razumevamo ilirizem navadno le kot gibanje za skupni pismeni jezik med Hrvati in Slovenci. Koliko je ilirizem o tem imel uspeha, je znano. Njegovi plodovi, spisani v „ilirskem“ jeziku so navdušili sočasne, jednako čuteče ljudi, v širšem krogu — in to je bil namen ilirizma — niso imeli istega uspeha, prav zaradi jezika. Ampak eno je bilo in je ostalo: budili so zanimanje na obeh straneh, na slovenski in hrvatski, vzbudili so nekak kulturni boj in s tem storili prvi korak na potu kulturnega združenja dveh tako sorodnih si narodov. Eno odločno zmago pa je pridobil ilirizem in ta je bila velikega pomena: gajica je zmagala in s tem so bile uničene razne prazne črkarske pravde, Slovenci in Hrvatje (zraven Čehi in Slovaki) pišejo danes z enakimi črkami. Ko je bila torej črka črki jednaka, je bila v tem olajšana pot v bodočnost. Skupni jezik je propadel, ni padla pa skupna ideja. In ta je poslej družila oba naroda bolj, nego skupni jezik, kajti jezik je bil narejen, prisiljen, ideja pa je bila naravna, lahko umljiva. Hrvatje so dobili literaturo v svojem jeziku, mi v svojem, njih kultura se je razvijala pod drugimi razmerami in naša pod drugimi. Prišla je diferencijacija, danes se tvori sinteza. V zadnjih letih se je na tem polju, zbliževanja hrvatske in slovenske kulture storilo mnogo, in uspehi so vedno večji. Naj bi letošnji jubilej in prihodnjo leto jubilej Stanka Vraza izpopolnil še one vrzeli ki jih čutimo.

Mladina, čitaj pisma Ilircev in boš videla, kako ceno in kako spoštovanje je imela takrat knjiga. In danes ti leže knjige po knjižnicah in se praše. Kaj ti pomaga vse navdušenje, dokler ti bo tuja ljubezen Ilircev do knjige. Ljubezen do slovenske in hrvatske knjige naj bi bila najizrazitejši znak tvojega ilirstva, tvojega navdušenja in tvoje mladosti. Danes ni več onih stroškov in težav, ki jih je napravljala Ilircem knjiga. Knjig je danes dovolj povsod, slovenskih in hrvatskih pri nas in na Hrvatskem. Toraj čitaj. V tretji šoli je treba, da že vsak dijak poleg slovenskih čita tudi hrvatske knjige. Stanko Vraz, Preradovič, Šenoa to vse je treba spoznati že na nižji gimnaziji, na višji pa je treba nadaljevati s pisatelji moderne hrvatske literature. Matica Hrvatska nam omogočuje za mal denar osvojiti si tudi razne znanstvene spise in daje s tem nam priliko spoznati njih znanstvene delavce. In kar je zelo važno: ne pozabimo, da Zagreb ni daleč in skušajmo ga večkrat obiskati. To je pot, ki so jo nastopili Ilirci, s tem stopamo v krog medsebojnega spoznavanja in kulturne vzajemnosti. Na visokih šolah je potem dovolj prilike spoznavati se: sem zoper jugoslovanska društva, sem pa odločno za to, da stoje posamezna društva jugoslovanskih narodnosti v vseučiliških mestih med seboj v najožjih stikih. Še bolj pa bi priporočal prijateljstva in zveze posameznih kolegov, ki imajo isto stroko. Kot Slovenci stojimo seveda stalno na svoji zahtevi za slov. vseučilišče v Ljubljani, kot Ilirci pa zahtevamo ob enem reciprocitete z Zagrebom. Dokler smo brez univerze, bi bilo umestno, da bolj zahajamo v Zagreb nego dosedaj, seveda z zahtevo, da imajo skušnje v Translajtaniji veljavnost tudi pri nas. Med tem pa moramo skušati

združiti razne naše slovenske in hrvatske organizacije, prosvetne, kulturne in znanstvene. Uspehe poslednjih, t. j. znanstvenih organizacij čutimo že danes, zato jih je treba razširiti in poglobiti. Naloga mladine pa je, da to zблиževanje z vsemi močmi podpira.

To so torej nekatere misli, ki jih nam dajeta dva ilirska jubileja na slovanskem jugu. Gaj kot oseba bi nas morebiti ne navdušil tako, kakor Gajeva ilirska ideja in gajica. Gaj je sicer rehabilitiran (Gl. dr. Ilešič: Slov. Narod, julij, 1909. Dr. N. Andrić v „Kolo“. Matica Hrv. 1908.), ampak za osebo ravno ne gre, dokler ji ne dokažemo, da ji je velika ideja služila samo v sebične, breznačajne namene. Mož ne slavimo zaradi njih samih, ampak zaradi idej, del, uspehov. Nekaj bi pri osebi Gajevi posebno rad povdarjal: namreč, kako je iskal podpore za svoja ilirska podjetja po drugih slovanskih zemljah, zlasti po Ruskem. Iskal je predvsem materijelnih podpor, kajti na druge je bilo takrat težko misliti. Ne povdarjam to zato, da bi ga posnemali. Gaj sam je bil v svojih nadah prevarjen, takih prevar so doživeli poznejši poskusi in doživeli bi jih tudi mi. Gaj sam je s preidealnimi očmi gledal na Rusijo in tudi mi se do zadnjega časa nismo izbežili iz nekega brezmiselnega rusofilstva. Še pred par leti nas je navduševala ruska himna, da smo vstajali pri nji. Veseliti nas mora, da je mladina spoznala svojo napako, da danes simpatizira z revolucionarno narodno Rusijo in prezira absolutistično državno Rusijo z njeno himno vred. V tem je treba, da se pojmi še v marsičem zjasne, kajti tu tiči gordijski vozal novoslovanizma. Kakor Gaj imamo tudi mi mnogo podjetij, ki bi potrebovala silne finančne podpore, oziroma imamo načrte in kulturne po-

trebe, ki jih ne moremo uresničiti ravno zaradi pomanjkanja denarnih sredstev. Toda o tem ne bomo posnemali Gaja, da bi šli prosit pomoči, pa tudi doma ne bomo sedeli. Pojdemo na Rusko, Poljsko, Češko, spoznavat slovansko kulturo, proučevat njih razmere in stremljenja, osvojevat si njih prednosti in pridobitve in ob tej priliki jim bomo spregovorili tudi o nas. Moremo trditi v čast slovenski mladini, da ni boječa, ampak, da gre z veseljem in pogumom v svet. Ne sedimo več samo na Dunaju in v Gradcu, danes smo tudi v Nemčiji, v Parizu, v Italiji. V tem oziru bi bilo nekoliko več želeti, kar se tiče slovanskih univerz. Tu bi moral veljati sledeči princip: Praga, kot naravni kulturni centrum slovanske kulture na zapadu je in ostane naš cilj. Naše geslo bodi: koncentrirati se v Prago. Poleg te ostanejo stare historične postojanke na Dunaju in v Gradcu. Ne smeli pa bi pri tem pozabiti na Krakov in Lvov in uspešno bi bilo pogledati tudi za granico v Rusijo. Tako bi spoznali razmere na samem mestu, orijentirali bi sebe, informirali bi druge. Namesto negotovih ruskih rubljev bi prinašali domov duševni kapital, ki bi prinesel mnogo lepih sadov. Toda to bi bilo mogoče le nekaterim, kaj pa drugi? Knjig, revij, časnikov je dosti, torej ne kaže družega, nego seči po njih. Edino vprašanje pri tem je jezik. Učiti se slovanskih jezikov! Na višji gimnaziji bi se morali stalno udomačiti ruski in češki krožki, oziroma vsak višji gimnazijec bi moral skušati osvojiti si enega ali družega od teh dveh jezikov, ali oba. Z estetičnega stališča ima vsak gotovo več od ruščine, ki je za nas izredno lahka, s praktičnega stališča bi bilo bolj priporočati češčino. Današnja gimnazija ali srednja šola sploh nas ne uči slo-

vanskih jezikov, saj nas niti slovenskega ne uči. Nič ne de, učimo se torej sami. Ako se moramo naučiti grških črk in starogrškega jezika; zakaj bi se ne naučil tudi cirilice in krasnega ruskega jezika; če moram čitati Homerja v originalu, zakaj bi ne skušal čitati krasna dela ruske literature, ki je danes preplavila cel svet. Vpoznati Tolstega je za nas gotovo toliko važno, kakor poznati Homerja. Ako si moramo osvojiti nemščino, ne vem, zakaj bi se iz istih praktičnih ozirov ne naučili češčine, ki bi jo morali znati posebno oni, ki se spuščajo na politično polje, in teh je pri nas veliko. Slovanskih jezikov se danes ne učimo zato, da bi „uznali“, kakor bi rekel Prešeren: nasprotno: slovenščine ne smemo mešati s „slovanščino“, ampak moramo skušati očistiti jo in ohraniti lepo, kakor je, seveda v tem ne smemo iti predaleč. Slovanskih jezikov pa se učimo zato, da je nam dostopna slovanska literatura in kultura.

Učenje slovanskih jezikov doma in obiskovanje slovanskih univerz, to je torej druga naša naloga, ki jo moramo spolniti kot „Ilirci“.

In Stanko Vraz! Ali ni to najlepši zgled narodnega delavca. Z navdušenjem v srcu, s pesmijo na ustnih, z neštetimi načrti v glavi, s knjigami na hrbtu. Tako gre med narod razširjat prosveto. Vlada, vohuni, Nemci, vse mu je za petami, on pa hodi po štajerskih cestah z vedrim čelom za jasnimi cilji. Med narodom poslušja pravljice, pobira narodne pesmi, doma piše verze in poezije, tiska in zbira knjige in jih nese zopet med narod. Kaj hočete lepšega zgleda. „Iz naroda za narod!“ In zdaj si pomislite vse zapreke, ovire, pomanjkanje, neuspehe, preganjanje in vse drugo, kar uniči človeku veselje do dela, vendar: nič ga

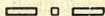
ne straši; glejte to je Ilirec na delu za ljudsko prosveto, neugnan, neutrudljiv, vedno delaven in navdušen. Moramo zopet priznati mladini, da je že pred nekaj leti nastopila to pot in da deluje po svojih močeh; naj jo jubilej Stanka Vraza tudi v tem pokrepi in vspodbudi, da krepko nadaljuje delo Ilircev. To je tretja naloga, ki jo nam nalaga jubilej leta 1909/10.: dolžnost delovati na polju ljudske prosvete. Smo si li sami osvojili zaklade duha doma in v tujini, ko smo si jasno razrešili svoje slovensko in slovansko vprašanje, ko smo postali deležni kulture, bodimo v tem zvesti potomci Ilircev in nesimo prosveto med narod.

Pri tem ne pozabimo, da je ta prosveta ideal humanitete. V tem znamenju se je rodila narodnost, slovanstvo in ilirizem. „Če zakličesh Slovan, naj se ti odzove človek,“ je klical Kollár in isto je potrdil Tolstoj. In kaj so hoteli Ilirci drugega nego vzbuditi v narodu človeka. Ta veliki ideal je tudi vodilna misel takozvanega novoslovanstva. Tako vsaj je to gibanje pojmoval shod slovanske napredne akademične mladine lansko leto v Pragi. Začelo se je veliko delo in mladina je takoj stopila v prve vrste. Videlo pa se je iz marsičesa, da je potreba jasnosti idej, kaj je slovanstvo, kakšno slovanstvo hočemo, kam hočemo ž njim? Slovanstvo niso niti banketi in himne, niti ruske ali druge maše, niti navdušeni govori, je to kulturno delo med slovanskimi narodi. Hočemo napredno, demokratično slovanstvo, njega cilj je prosveta ljudstva, izobrazba naroda, razvoj kulture. Hoteli so videti novoslovanstvo samo na gospodarskem in političnem polju, mladina pa mora predvsem videti njegov kulturni pomen in mora po njem uravnati svoje delo in živ-

ljenje. Praški kongres je v tem jasno izpregovoril. Treba pa je, da prvemu kongresu hitro slede še drugi. Mi pri tem delu ne bomo izostali, kajti tudi v tem imamo svojo dolžnost naloženo od Ilircev.

Letos se vrši na tretjem shodu nar. rad. dijaštva v Ljubljani nekak jugoslovanski shod. Spominjamo se pri tem shodov v Belemgradu in v Sofiji. Kaka nejasnost idej, kako različni cilji, kako nasprotni načrti! Ne čudimo se. Mi kot sinovi malega naroda smo lahko kmalu rešili svoje vprašanje. Za nami so prišli Hrvatje. Naj bi tudi v tem nam letošnji jubilej klical v spomin, da so bili Slovenci in Hrvatje prvi, ki so na jugu dvigali zastavo ilirizma in slovanstva ter klicali Balkan za seboj. Balkan pa se je po svoje boril za osvobojenje. Njegovo vprašanje je postajalo težje in težje. In za enkrat se morda ne bo dalo v tem vprašanju — posebno na shodu akad. mladine — več rešiti nego odgovoriti na prvo vprašanje tega vprašanja, ki se glasi: ali ste že stopili na pot Ilircev? Bo torej predvsem naša naloga pogledati, v koliko smo izvršili naloge, ki jih nam nalaga ilirska ideja, kako smo jo izvršili in kaj preostaja še storiti. To pa bo ob enem tudi skušnja, pri kateri bomo najboljše videli sebe in svoje slovanstvo.

Ivan Lah.

Današnji dijak in državne vede.

Spisal dr. Bogumil Vošnjak.

Bila je to doba, ki se lahko primerja tišini pred burjo, ko smo prvič prestopili vseučilišni prag. Govorim o večini in mislim na ono generacijo, ki je začetkom tega desetletja stopila precej burno in samozavestno na pozornišče dijaškega življenja. Prav dobro se še spominjam onega prvega praškega semestra. Na Dunaju v devetem okraju je že bliskalo in grmelo, v Pragi je pa še vladala dušna tišina. Posameznik si je moral sam krčiti pot, ni bilo še tiste občne vspodobuje, tistih kažipotov, ki jih ima današnji dijak že v precejšnjem številu na razpolago. Šele, ko človek zapusti vseučilišče, se zaveda, kako naj bi si bil razdelil čas, da bi mu bila ta leta v večjo korist. Grenko je ono spoznanje, da bi bilo mogoče mnogo koristneje uporabljati lepa akademiška leta. In če sem odkritosrčen, moram priznati, da nam je manjkal v onih letih pravi zmisel za delitev dela in za pravo metodo. Vse premalo smo se specializirali. Skušali smo se baviti z mnogimi stvarmi in zanemarjali to, kar bi najbolj odgovarjalo posamezni individualnosti.

O državnih vedah in njih razmerju k današnjemu dijaku nameravamo razpravljati. Naziv „državne vede ali znanosti“ je sicer oficielen,

saj se imenujejo naše fakultete pravne in državnoznanstvene. Pojem državne znanosti kljub temu, da je vseskozi uraden, vendar nima prave znanstvene točnosti. Iz tega razloga tudi druge države ne imenujejo svojih fakultet po uzorcu, ki je pri nas običajen. V Nemčiji se predavajo vse državne znanosti, izvzemši državno in upravno pravo na filozofski fakulteti, česar ni nikakor odobravati, ker postaja vsled tega jurist tuj državnim pojavom in narodnemu gospodarstvu ter pride v popolno odvisnost od pretirane juristične dogmatike. V Franciji se poučujejo vse državne vede na pravni fakulteti, ki se pa imenuje edino-le faculté de droit. Na vsak način ima francosko-avstrijski sistem svojo veliko prednost pred nemškim. To je tudi edini slučaj, da se lahko hvali francosko šolstvo "l' université", ki v drugih ozirih daleč zaostaja za našim. Tretja smer pa stremi po tem, da se naj odcepijo državne znanosti od pravne fakultete in se naj ustanovijo za nje posebne, neodvisne fakultete. To bi bila prav srečna rešitev tega vprašanja.

Družabne ali socialne vede se krijejo s pojmom državnih znanosti. Jellinek pravi v svoji „Allgemeine Staatslehre“: «Državne znanosti se pečajo z raziskovanjem države in vseh združb, ki jih je ona kot svoje ude v svojo sestavo sprejela ali pripustila». Središče vseh teh raziskovanj je država. Pa država ne pomenja samo vladarski in upravni stroj, ampak ona izvršuje tudi celo vrsto gospodarskih funkcij, vsled česar se mora narodnemu gospodarstvu in gospodarski politiki nakazati odlično mesto v krogu državnih ved. Sploh ne bo nikdar mogoče oddeliti državne oblasti od socialne, vedno bo ta meja netočna in negotova. Vendar bi lahko trdili, da stoji v ospredju vseh so-

cialnih ved družba, državnih pa država. Sploh bi se moglo reči, da je družba širši, država pa ožji pojem. Pa lahko se zabrede pri takih poskusih v dlakocepljenje. V sedmih debelih zvezkih nemškega „Handwörterbuch der Staatswissenschaften“ ni najti nobene definicije državnih ved, kljub temu se smatra ta slovar za edinstvenega v svetovni literaturi. Francozi imenujejo državne vede „sciences politiques“, Angleži pa political science. Dvomljivo je, ali je tu izraz srečnejši izbran, kajti še meglenjši in nejasnejši je, ker je silno težko dognati, kje se izpreminja veda o politiki v politiko.

Vse pravo je del državnih ved v najširšem zmislu besede. Velika in važna razdelitev med zasebnim in javnim pravom je bila znana že Rimljanom. Javnemu pravu se prišteva cerkveno pravo, kazensko pravo in proces, državno in upravno pravo. Najstarejše in najrazvitejše izmed vseh teh panog je cerkveno pravo, pa ono je bolj družabnega ko državnega izvira, ono ne pozna državnih mej. Cerkveno pravo dijak-prvoletnik prav rad zanemarja. Nekega, rekel bi skoraj estetičnega občudovanja ni mogoče odrekati cerkvenemu pravu kot najčistejšemu in najdoslednejšemu izrazu vseh pravnih idej, s katerimi si je stavila srednjeveška cerkev svojo ogromno vse obsegajočo socialno stavbo. Kazensko pravo se je šele nedavno odtrgalo od civilno-pravne šablone, njeni občni znaki so se poglobili, sprejemajoči mnogo neprecenljivega gradiva od drugih sorodnih ved. Filozofija in naravoslovje je napravilo iz prej suhoparnega kazenskega prava pravo vedo v modernem zmislu besede. Veliki problem odeterminizma je z vso silo trkal na duri.

Preostaja nam govoriti o državnem in upravnem pravu. To sta oni dve stroki, ki sta

v najožjem stiku s političnim življenjem. Med Nemci in drugimi vlada tu neko usodepolno nasprotje. Nemcem je državno pravo veda o državnih oblikah, ki jih konstruirajo potom strogo juristične metode. Francozom in drugim pa pomenja socialna vsebina več ko oblika. Prvi študirajo predmet deduktivno, izhajajoči iz občnih načel s pomočjo logike, drugi se pa bavijo z njim, opazujoč predmet v dinamičnem razvitku in upoštevajoči politične in zgodovinske vplive, učinke in posledice. Bodisi sodba o teh dveh strujah kakorkoli, treba je vendar priznati, da je nemška šola za praktične potrebe, za komentiranje obstoječih, pozitivnih ustavnih zakonov prav porabna, čeprav nas popolnoma zapušča, ako je treba predmet preiskovati z višjega družabnega stališča. Na vsak način je pa srečen kompromis med obema šolama mogoč in koristen. Prav malo simpatij uživa med dijaki upravno pravo, zdi se jim snov pusta in prazna. Vsaka druga pravna stroka ima svoj zakonik, samo upravno pravo je brez takega. Zaradi tega napravlja ono vtis neke razkosanosti in nezistematičnosti. Povrh je ono najmlajša stroka in se je še le pred nekaterimi desetletji oddelila od državnega prava. To, kar daje upravnemu pravu poseben čar, so tiste ozke sponе, ki ga spajajo z vsemi državljanskimi razmerji. Nadalje so marsikateri oddelki upravnega prava naravnost poglavja narodno-gospodarske politike ter se dotikajo najkočljivejših javnih vprašanj naše dobe.

Kdor vstopi, zapustivši na kateremkoli vseučilišču v kateri državi koli slušalnico javnega prava, v ono, kjer se predava narodno-gospodarstvo, se zaveda takoj, da ima poslednja stroka mnogo večjo privlačno silo ko vse druge. Narodno-gospodarstvo je postalo, odkar se

socialni moment, sploh vse, kar se imenuje socialno, če tudi ni, postavlja tako samozavestno v ospredje, prava modna znanost. Naše dične kolegkinje ženskega spola na pravni fakulteti so se najprej utaborile v slušalnicah narodnega gospodarstva. Vse hoče reševati socialno vprašanje, pa malokateri izmed teh reformatorjev se zaveda, da bo brž drugo socialno „vprašanje“ na dnevnem redu, brž ko bo ta dozdevna „rešitev“ dovršena. Treba je pa priznati, da so mogočne življenske potrebe izzvale to veliko zanimanje za teoretična proučavanja narodnega gospodarstva, saj je ogromni razvoj gospodarskega življenja najznačilnejša črta naše dobe. Ni težko uganiti, zakaj so slušalnice narodnega gospodarstva običajno prenatlačene. Ta veda tako silno odgovarja duhu in značaju časa, v katerem živimo. Pa ravno zaradi tega je narodno gospodarstvo postalo najdemokratičnejša veda, saj si vsakdo, vsak volilec, vsak agitator, urednik najmanjšega socialističnega lističa prisvaja lastno znanstveno prepričanje o teh najbolj perečih vprašanjih. Državno in upravno pravo si je ohranilo nekako ekskluzivnost, nestrokovnjak ima tu več spoštovanja pred znanstvenimi nauki, dasi stojite te dve stroki še bližje javnemu življenju.

Državne znanosti se v Avstriji še precej zanemarjajo, ako izvzamemo pravne discipline, kakor je zasebno pravo, ki igra na pravni fakulteti menda prvo ulogo. Predavanja, ki niso strogo juristična, se zanemarjajo. Tretji izpit se smatra za precej nevažnega, in na provincialnih vseučiliščih so ga mnogokrat smatrali za golo formalnost. Predmete tretjega izpita, ki so oni državnih znanosti v ožjem zmislu besede se v par tednih — to je bila še pred kratkem jako razširjeno mnenje — pre-maga, saj je dovolj, če se lista po knjigah.

Praktiki so imeli v zdavno preteklem času prav nizko mnenje o važnosti vsega, kar je izven „purgarice“ ali civilnega reda. Saj vse drugo odvetnik ali sodnik itak ne rabi. Dijaki, ki so smatrali paragrafe za edino pot do kruha, so se tako skrbno, vsaj v polupreteklem času izogibali vsemu, kar ni bilo „civilno“ ali „kazensko“. Iz lastne izkušnje vem iz svojih dijaških let, kako mnogoštevilni smo bili pri predavanjih svetovnoznanega profesorja, ki se seve s paragrafi ni ukvarjal, običajno so mu bili tuji. V sosednji sobani so se pa trli ukaželjni vojščaki Pravice okoli katedra, kjer so se razodevale globoke resnice civilnega procesa, kajti profesor je bil pri izpitu neprijeten, ako ni videl dijaka pri predavanju.

Eden največjih nedostatkov našega narodnega in političnega življenja je, da nam nedostaja slovenskih upravnih uradnikov. Značilno je za Slovence in njih narodni značaj, da se naš akademični naraščaj naravnost izogiblje upravni službi, dasi že zdavnaj nima avstrijska uprava tiste strogo aristokratske glavne črte in se mora ona itak s političnim življenjem vred še bolj demokratizirati. Dokler Slovenci ne bodo imeli svojih upravnih uradnikov, bode njih politična borba vedno tako malo uspešna. Samo oni, ki razume slovensko zgodovino, zgodovino ponižanega, premaganega plemena, razume ta nekako instinktivni strah pred izvrševanjem javne oblasti. Slovenski pravniki se morajo pripravljati za upravno službo, ta zahteva je neprecenljive važnosti za naš narodni razvoj.

Vsako zanimanje za javna vprašanja dovede pri izobražencu do državnoznanjskih študij. Narod, ki si šele mora izvojevati pogoje svoji

ekzistenci, se mora že zaradi tega mnogo bolj zanimati za javna vprašanja in posredno tudi za znanstvene probleme družabnih in državnih ved. Da je akademikova dolžnost v tem oziru še mnogo večja, leži na dlani. Časi so minili, ko je bilo dovolj, ako se je kdo učil tujih jezikov ali pisal pesmice ali zaljubljene noveletke, ako je želel, da so ga imenovali rodoljuba. Današnji čas zahteva, da je vsakdo na svojem mestu, da vsak izobraženec zasleduje javna vprašanja v svrhu, da si ustvari zdravo sodbo. Pomanjkanje zanimanja za javna vprašanja bi bilo za mal narod naravnost pogubno. Politično blaziranost inteligence prepuščajmo Nemcem v „rajhu“, ki živijo v svoji topi rezignaciji pred absolutizmom in modernega človeka nevrednim cezarizmom, Mali narodi se morajo odlikovati po živahnem javnem življenju, s katerim mora biti spojen živ zmisel za spoznavanje znanstvenih problemov državne in družabne vsebine. Velikim starim narodom, kakoršni so Francozi, je značilna nekaka politična blaziranost. Inteligenca si misli pri pogledu na politično borbo: kaj se naj vtikam v politiko, saj se ponavlja vedno pod raznimi naslovi ista sleparija. Politični skepticizem prevladuje. Jasen je tudi nič manj politični fatalizem, dasi ni znanstveno utemeljen. Zanimati strogo politična vprašanja, češ da so gospodarska mnogo važnejša, bi bila velika hiba. Zdi se nam, da leži v sledečih besedah Francoza Deslandresa važna resnica, ki si jo naj zapomnijo oni, ki nekako prezirljivo gledajo na javno pravo, ki mu bojda ni dostojnega mesta poleg narodnega gospodarstva: „Ustavni problemi so obenem problemi narodnega gospodarstva, kajti od organizacije javne oblasti je odvisno narodovo blagostanje“.

Ako priporočamo slovenskemu akademičnemu naraščaju najtopleje socialne in državnoznanse študije, zdi se nam važno, da izrazimo edno misel, ki ni brez globokejšega pomena. Vsako stoletje je imelo svoje geslo, ki se je izkazalo pozneje deloma kot prazno in brez vsebine. Osémnajsti vek je oboževal razum, devetnajsti se je ogreval za napredek, in našemu stoletju bo najbrž tak idol razredni boj. Mal narod je prešibek, da bi krvavel zaradi velike besede, ki se izkaže morebiti kot prazna. Nimamo namena, da dvignimo iz groba kako „slogo“ solzavega rodoljubja. Problem v tem zmislju besede ni toliko strogo taktičen ko stanovski. Kdo naj dvomi o dejstvu, da morajo biti razredi malega, od vseh strani od tujcev okroženega naroda, bolj popustljivi drug proti drugemu, da mora biti narodna in gospodarska solidarnost mnogo večja, ko pri velikem silnem narodu. Povdarjati proti slepemu razrednemu boju solidarnost vseh narodnih skupin, vseh razredov, se mi zdi pri Slovencih važna dolžnost.

Kazalo.

	Stran
Predgovor	3
Kalendarij	5
Razdelitev ur	33
Pristojbine za pisma	34
Primerjalna tabela denarjev	36
Počitnice na srednjih in visokih šolah	38
Kolkovne pristojbine	39
Vojaška dolžnost	40
 Šolstvo.	
Visoke šole	47
Srednje in strokovne šole	62
 Slov. srednje in visokošolsko dijaštvo:	
Naša akademiška društva	75
Izobraževalna sredstva v naših visoko- šolskih mestih	81
Druga slov. akad. društva	88
Ferijalna akad. društva	90
Slovenska dijaška žurnalistika	93
Statistični pregled slovenskih srednje- šolcev	94
 Dijaška podporna društva:	
Podporna društva	97
Podporna sredstva za slov. srednješolsko dijaštvo	107

V. dijaško delo za slov. vseučilišče v	
letu 1908/09:	
	Stran
Dunaj	111
Praga	115

Srednješolski del:

Organizacija mlajšega dijaštva, malum necessarium	121
Profesor in dijak	127
Non scholae, sed vitae!	132
Narodne izobrazbe slovenski ženi . . .	135

Članki:

Ob III. shodu nar. rad. dijaštva	141
Ilirizem in slovensko dijaštvo	151
Današnji dijak in državne vede	162

